

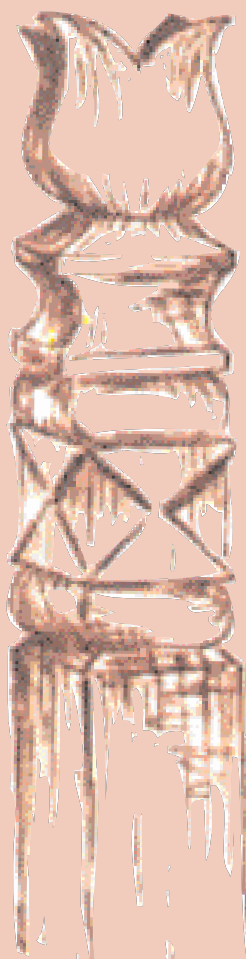

Átalyvető

2012. december

Az Erdélyi Körök Országos Szövetségének és az Erdélyi Magyarok Tolna Megyei Egyesületének negyedéves lapja

A TARTALOMBÓL

Híreink	2
Szász I. Tas adventi levele	6
A Kolozsvári Nyilatkozat 20 esztendeje	8
Csapó Endre: Ideológiák alkonya	12
Gabay Balázs a székelyek szabadságáról	16
Az Ellenpontok 30 éve – beszélgetés Tóth Károly Antallal	20
90 éves Katona Szabó István	25
Dr. Papp Ilona portréja	28
Sorin Mitu: Az én Erdélyem – könyvbemutató	31
Szőcs Károly műhelyéből	36
In memoriam Páll Lajos	39
Józsa Judit kiállításáról	41
Kényszer-kitelepítések a Barcaságban	50
Irodalom: Kosztolányiné Harmos Ilona	56

Áldott karácsony

Áprily Lajos

Új középkor

Testvér, a földről szökni kezd a fény
s goromba gyolcsig vedlik itt a pompa.
Törd össze tükröd, vesd le álruhád.
nincs menedéked, csak a katakomba.

Palotáidba csóvát sújt a szél,
csillárodát egy vak villám kioltja.
Készíts kanócot, s gyűjtsd a mécs-olajt,
sötét világ a sírok kriptaboltja.

Fenn szó vakított, szikkasztott a fény -
zsoltár-fogantatók a hosszú éjek,
ős ritmusokra árnyak ringanak
és ismét aknamélyből zúg az ének.

EKOSZ

Az Erdélyi Körök Országos Szövetsége csatlakozott a Székelyföldért Társaság kezdeményezéséhez, a Székelyföld szabadságáért, területi autonómiájáért és a magyar történelmi egyházak által fenntartott erdélyi iskolák visszaállamosítása ellen tartott tiltakozó demonstrációhoz a budapesti román nagykövetség épülete előtt, 2012. szeptember 1-én. Az EKOSZ tagszervezetei közül a recski, a nagyatádi, a maglódi, a monori, a komlói, a salgótarjáni egyesületek tagsága jelent meg nagyszámban az eseményen, míg mások Sepsiszentgyörgyön vagy Szegeden foglaltak állást értékeink védelmében. Az EKOSZ alelnökének felkérésére a Váralja Szövetség és számos más egyesület is csatlakozott a megmozduláshoz. A Székely Nemzeti Tanács álláspontját támogatva, a demonstrálók egy petíciót is megfogalmaztak és elfogadtak, amelyben kéri a pártokat és a közéleti szereplőket arra, hogy ne tegyék négyévente ismétlődő kampánytémává Székelyföld területi autonómiáját, hanem segítsék annak megvalósulását.

* * *

Az EKOSZ alelnöke, **dr. Szekeres Sándor** képviselte szervezetünket az Emberi Méltóság Tanácsa 2012. október 19-i ülésén, melynek alkalmával Emberi Méltóságért kitüntetésben részesítette a százéves **Tamás Ilonkát**, a szlovák állampolgárságától megfosztott felvidéki tanítónőt helytállásáért. (Bővebben lásd a 40. oldalon.) Tamás Ilonka néni elsőként kapta meg a Magyar Becsületrendet október 23-án.

* * *

November 10-én az EKOSZ Választmánya Budapesten, az Egyesült Magyar Ifjúság székházában tartotta rendes évi ülését. A körök kétharmada képviseltette magát, valamint a felvételi

kérelmükkel jelentkező Budapesti Székely Kör is elküldte megbízottját. Szövetségünk választmánya egyhangúlag és örömmel fogadta a budapestieket az EKOSZ tagjainak sorába. **Gaál István** révén tolmácsoltuk áldáskívánásainkat a munkába bekapcsolódó atyánkfiai-nak.

Az elnöki összefoglaló beszámolót követően a választmány határozott arról, hogy tovább keresi a lehetőségeit a zsigó Wesselényi kriptá megmentésének, ill. az ehhez szükséges anyagi alapok előteremtésének. Köszönetet mond az eddigi összefogásban áldozatot vállalóknak, különösen **Guttmann Szabolcs** építész úrnak.

Hangsúlyt fektetünk továbbá, az egyre nehezedő és bonyolódó pályázati feltételek között is, a szövetség működtetése, és lapunk, az Átalvető kiadása támogatási forrásainak biztosítására.

Dr. Kövesdy Pál tiszteletbeli elnök úr javaslatára határoztak a jelenlévők arról is, hogy az EKOSZ összefogással kiadja **Csapó Endre**, az Ausztráliában megjelenő „Magyar Élet” főszerkesztőjének Erdély történelmét vázoló könyvét. A megjelentetett példányok döntő részét pedig erdélyi köztintzményeknek és érdeklődőknek fogja eljuttatni tagszervezetei által.

Örömmel és megelégedéssel vette át a választmány **Pécsi L. Dániel** címertervező ajándékát, az általa véglegesített és elkészített EKOSZ zászlót. A hozott határozat értelmében a szövetség lobogóját mindig az elnöki tisztséget betöltő kör őrzi majd.

Szorgalmaztuk továbbá, hogy a 2013. május 11–12-én sorra kerülő éves rendes közgyűlés idejéig a körök gerjesszék fel magukban a próféta látás képességét, hogy az esedékes tisztújítás során, Komlón, rátermett szolgatársaknak adhassuk át a tisztségeket.

Nagy Árpád
az EKOSZ elnöke

MONOR

A Monori Bethlen Gábor Erdélyi Kör tagjai és az egyesület barátai 2012. október 20-án egy nagyon bensőséges dalos-táncos rendezvényt tartottak, mely alkalommal a **Monori Strázsák Néptánc Együttese** kalotaszegi legényes és felsíki székely táncokat mutattott be. A rendezvényhez tombolajáték is társult. Ezúton köszönjük meg mindenkinek, akik a tombolajátékhoz segítséget adtak.

A Monori Bethlen Gábor Erdélyi Kör tagjai 2012. október 23-án részt vettek az 1956-os forradalom és szabadságharc tiszteletére szervezett városi ünnepségen, ahol az egyesület vezetői megkoszorúzták a helyi 1956-os Emlékművet. A monori ünnepséget követően az egyesület tagjai Budapesten részt vettek a Kossuth téri megemlékezésen.

KOMLÓ

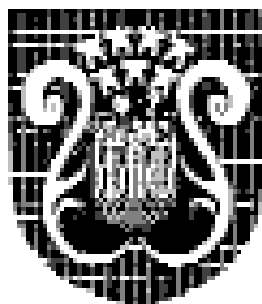
A Komlói Erdélyi Kör főbb tevékenységei – 2012. június–2012. december

2012. június 4. Trianonra emlékezünk a Kopjafánál. A Komlói Erdélyi Kör szervezi évente Komló városi eseményeként. **Szedeli József** a kör tagja (a TIB elnöke) megemlékező beszédet mondott nagyszámú résztvevő előtt, akik virágot és gyertyákat helyeztek el a Kopjafa talapzatára. A helyi média, mint rendszeren, most is tudósított az eseményről.

2012. június 1. A 21. Juniálisunk alkalmával a komlói civil szervezetek képviselőit is meghívtuk. Közös lakmározás folyt a kör szakácsa által tálalt finom pörköltből, a jó borok fogyasztása mellett. A Doki zenekar kíséretével népdalokat énekeltünk késő délutánig.

2012. augusztus. Részt vettünk Komlón az V. civil napokon. Ez alkalommal II. helyet értünk el a főzőversenyen.

2012. szeptember 1. A Sepsiszentgyörgyi Mikó Kollégium államosítása ellen szervezett Budapesti Román

Szerkesztőbizottság:

Dr. Kövesdy Pál főszerkesztő, B. Osvát Ágnes (irodalom és gyermekoldal), Szabó M. Attila (Székelyudvarhely)

Kiadja az EKOSZ elnöksége

Alapító főszerkesztő: **Orbán László**

Levelezési cím: Dr. Kövesdy Pál – 7100 Szekszárd, Otthon u. 2. Tél./fax: (36) 74/417-705
E-mail: ekosz@tolna.net

A kiadásért felel a lap főszerkesztője • ISSN 1416-4698

Nyomdai előkészítés: Galamb Marietta • Nyomdai munkák: Böcz Nyomda, Szekszárd

Nagykövetség előtti tiltakozó gyűlésen nagy számban voltunk jelen.

2012. szeptember 11. A moldvai csángó település, Vladnik templomának a felújítását támogatva a Komlói Erdélyi Kör 15 000 forintot adományozott és 8 tagjával részt vett a Szászvári Erdélyi Kör által szervezett Jótékonyági és Folklor napon.

2012. október 5. Az 1848-49 szabadságharc Aradi Vértanúira emlékeztünk a Kopjafánál.

A Kodály Zoltán ének- és zenei katolikus általános iskola irodalmi összeállításal szerepelt.

2012. október 22. 1956-os forradalom évfordulója alkalmával szervezett városi ünnepségen testületileg vettünk részt.

2012. október 29. **Rozsván György** irodalmi estjét szerveztük a Közösségek Háza Kányádi Sándor termében.

2012. november 4. **Szedeli József** vezetésével megkoszorúztuk a Komlói 56-os hősi halottaink sírját, majd Magyarereggy temetőjében a Mecseki Láthatatlanoknak nevezett hősi ellenállók sírjánál is virágot helyeztünk el.

Dr Tamás Attila

SOPRON

A 2012-es évet a Soproni Erdélyi Kör néhány szép rendezvénnyel zárja.

November 14-én **Okos Márton** újságíró Vasvári Pál emléke Kalotaszegen című könyvének bemutatójára került sor az Erdélyi Házban, nagyszámú érdeklődő előtt.

Az Erdélyi Házban a Soproni Erdélyi Kör gyűjteményes kiállítása látható a hét minden napján 10 és 15 óra között.

Csatlakoztunk a Hegykőről indult Életfa-Kárpát-medence Összefogás programhoz. A kezdeményezők ugyanis Magyarországon minden településéről

és a Kárpát-medence elcsatolt területeiről egy-egy marék földet gyűjtenek össze, és ezt ünnepélyes keretek között Hegykőn egyesítik, szimbolikusan kifejezve ezzel a nemzet egységét.

Anyagi segítséget küldtünk a csődvészélybe került kolozsvári Korunk folyóiratnak. Egyben felhívással fordulunk a többi tagszervezethez is, hogy amennyiben tudnak, segítsenek a nehéz helyzetbe került Korunknak, mert amit a Korunk felvállalt, az közügy, az erdélyi magyarság ügye.

Közben készülünk a hagyományos Mikulás estre, ami december 5-én délután kerül majd megrendezésre az Erdélyi Házban, és amelyen immár nem csak a nagyszámú erdélyi gyerek-sereg vesz részt, hanem számos soproni csöppség is a mi gyerekeinkkel együtt örvend a Mikulástól kapott ajándékcsofagnak és a szép programnak.

December 9-én lecseréljük a gyűjteményes kiállításunkat **Kádár Tibor** erdélyi származású, Veszprémben élő képzőművész képeire. A kiállítást **Bósze Balázs** költő nyitja meg. A kiállítás látogatható lesz egész hónapban.

December 20-án tarjuk éves közgyűlésünket, melyet a hagyományos, óvzáró batyus összejövetel követ. Év végéhez közeledve a Soproni Erdélyi Kör tagsága és vezetősége *kellemes karácsonyi ünnepeket és békés, boldog újesztendőt kíván az EKOSZ minden tagszervezetének.*

Dr. Úry Előd elnök

IZSÁK

Április után még alig múltott nyelvünkről **Maurer Oszkár** szerémségi borainak íze, amikor is május idusán már **Dr. Nagy Miklós Mihály** örvendeztetett meg minket egy szintén különleges, de immár szellemi csemegével: „Magyarok a dél-afrikai búr háborúban.”

„Trianon-vasárnap” megnevezéssel éppen tizedik alkalommal emlékeztünk arról a fájdalmas érzésekből és tapasztalásokból megújuló Összetartozásról, amelynek az idei ökumenikus istentisztelet keretében ihletett és lelki buzdításokban is bővelkedő előadója volt **Dr. Győri-Nagy Sándor** kiskunmajsai kultúrokológus, a homoki székelyek régi barátja.

A nyári szünetelés leteltével, a „csalá-

di nap” keretében, a matyói tanyavilág Klebelsberg-féle egykori tanyasi iskolájában igyekeztünk Mózes Laci Bátyánk vendégszeretetét augusztusi hévvel megélni. Vendégünk volt, csakúgy, mint szeptemberben, Komáromi László dunapataji tanár úr, aki a Duna-Tisza

közé kopjafái után Közép-Ázsia kis népeiről, rokonainkról és barátainkról mesélt nekünk nagy szakavatottsággal.

Szeptember 29-én igen jeles naphoz érkezett az Izsák és Környéke Erdélyi Magyarok Egyesülete (IKEM), mert erre a napra jó végre vitte azon négy éve meglévő szándékát, hogy Isten nevével békeríti Izsák városát. Városunk negyedik (Orgovány felé eső) bejáratánál is felállíttatta a rovásírásos helységnevtáblát. A nagyszerű és sokakat önzetlen összefogásra és adakozásra serkentő ügy így jó végre jutott. Hála a Fennvalónak! Az alsócernátoni **Haszmann Pál és Fiai** által megfaragott táblák felavatásában közreműködött **Vesztergám Miklós** tárogatón, **Téglás Ferenc és Léhman Tamás** pedig kun verbunkot és törököszt játszott.

A következőkben pedig sűrűsödtek a feladatok és élmények, hiszen októberben emlékeztünk a református templomkertben az ország első és egyetlen Lajtabánság emlékművénél a Sopronért és Nyugat-Magyarorszáért harcoló magyar hazafiakra, akik között a Duna-

Hibajavítás

Előző, szeptemberi lapszámunk címloldalán a közölt vers szerzőjének, **Ady Endrének** a neve tördelőnk utolsó javítgatása során kiesett. Ugyanez történt a 16. oldalon, ahol Az Unió színeváltozása c. írás mellől tűnt el a szerző, **Csapó Endre** neve. Elnézést kérünk a két sajnálatos és igen bosszantó hibáért.

Lapunk a Nemzeti Kulturális Alap támogatásával jelenik meg.

nka
Nemzeti Kulturális Alap

Lapunk a Nemzeti Erőforrás Minisztérium támogatásával jelenik meg.

NEMZETI ERŐFORRÁS
MINISZTERIUM

Tisza közének felkelői ugyanúgy ott voltak, mint a Székely Hadosztály önkéntesei is. Az egy éve felállított emlékműről ez alkalomra képeslap is készült **Bolyki István** úr jóvoltából. A gyülekezeti házban pedig az emlékmű készítőjének, **Szűts Tamás** kiskunfélegyházi szobrászművésznek kispasztikai alkotásaiból nyílt kiállítás, melyet **Mesznéder Klára** tanárnő, helytörténész nyitott meg, közreműködött **Fülöp Piroska**.

S hogy ne unjuk el magunkat az őszi borongásban október végén sem, erről gondoskodott **Dr. Medvigy Endre** irodalomkutató és **Dr. Gy. Szabó András** előadóművész, akik Erdélyi Józsefről vallottak a próza és a líra eszközeivel, olyan avatottsággal, hogy többek szemébe is könnyeket csaltak.

Novemberben **Gógös Norbert** úr, a Magyar Földrajzi Társaság tagja, az Expedíciós Szakosztály titkára fog „A Selyem út magyar kutatói”-ről vetített előadást tartani. Kirgizisztáni és tadzsikisztáni utazásairól fog beszámolni.

Decemberben pedig a szokásos adventi elcsendesedéssel egybekötve igyekszünk köszönetet mondani annak, Aki mindezen jóknak megadója volt.

Nagy Árpád
az IKEM elnöke

SALGÓTARJÁN

A Salgótarjáni Erdély-Kör az évek során kialakult gyakorlatnak megfelelően a Magyarok Világszövetsége salgótarjáni csoportjával együtt, havi rendszerességgel tartotta meg összejöveteleit a Balassa Bálint megyei Könyvtár Klubhelyiségében. Az éves programot a márciusban megtartott taggyűlés hagyta jóvá.

Ebben szerepelnek a koszorúzások (a Nagy-Pietrosz-i lavina-katasztrófa áldozatainak emléke, 90. éves Salgótarján város, Márc. 15., Nemzeti Összetartozás Napja, Augusztus 20., Október 23., a ferencesek salgótarjáni letelepedése, december 8-i sortűz).

Könyvbemutatók: februárban a kommunizmus áldozataira emlékezve **Sulyok László** Jecszenik, a gumibot csinálta költő című könyve, májusban az egyház üldözötteire emlékezve a Számontartva c. könyv (Balogh István tábori lelkész élete és megpróbáltatásai) került bemutatásra.

Aktuális megemlékezések: Salgótarján 90 éve város; Förster Kálmán Salgótarján első polgármestere; a Köz-

ponti Vasöntöde (CENTROLIT) beruházásának története; Nyíró József író, valamint a salgótarjáni nemes Pap Gyula költő.

Egy kis csoport részt vett a csíksomlyói búcsún, melyről vetített képes beszámoló hangzott el. Novemberben a Szepességben jártunk, ahol dr. Förster Kálmán életének helyszíneit látogattuk meg (Szepesolaszi, Léva, Poprád, stb.)

Valiskó Ferenc főszervező irányításával az Erdély-Kör tagjai is részt vettek a XXI. október 23-i Emlékfutás szervezésében és lebonyolításában. (Mosonmagyaróvárról indult el **Schirilla György**, akihez lelkes fiatalok csatlakoztak, az út során érintett településeken Salgótarjániig.) 2012. október 23-i salgótarjáni futásnál részvételi csúcsok születtek.

Havi összejöveteleinken **Lőrincz Gyuláné** történelem tanárnő jóvoltából mindig megemlékeztünk az aktuális évfordulókról kiselőadás, és alkalmi kiállítás bemutatásával.

Részt vettünk az EKOSZ közgyűlésén.

Novemberben **dr. Havasi János** Háborús sírok nyomában c. előadását és **dr. Drábik János** világpolitikai összefoglalóját hallgatjuk meg, majd decemberi évzáró összejövetelünkön megelégedéssel zárhatjuk a 2012-es évet.

Dr. Kúti István tudósító

Csalás, igazságtalanság:

Óriási pofon északi szomszédunktól...

A magyar múltat végképp eltörölni?

A kassai városvezetés úgy akarja Európa kulturális fővárosává tenni jövőre a települést, hogy annak történelméről egy szót sem szól. Még azt is elfelejtette közölni, hogy a város szülötte, Márai Sándor magyar volt.

Fotókiállítás nyílt a minap Brüsszelben, az Európai Parlament épületében, „**Kosice 2013, Európa kulturális fővárosa**” címmel. A tárlatnak az a célja, hogy bemutassa, hogyan készült fel a felvidéki város a rangos programsorozatra. Jövőre Kassa és Marseille lesz a kontinens kulturális központja.

A kassai városvezetés azonban különös módját választotta a program összeállításának. Úgy tesz, mintha Kassának nem lenne múltja, hagyományai, kulturális öröksége. A történelmet egy-

szerűen figyelmen kívül hagyja, helyette az egész programot multikulti háttérbe ágyazza. Avantgárd színházi előadás, fényjáték, az acélgyártás fontossága az iparban szerepel a programban. Igaz, hogy a város nagy szülöttjéről, **Márai Sándorról** sok szó esik majd a rendezvényeken, csak éppen elfelejtették közölni az írófejedelem nemzetiségét.

Mint ahogy arról sem esik szó, hogy itt van eltemetve II. Rákóczi Ferenc fejedelem. Marek Madaric kulturális miniszter ismertetőjében az infrastruktúra fejlesztéséről beszélt, mely hosszú távú befektetés a jelenlegi gazdasági krízisben. Az angol és szlovák nyelven kiadott programfüzet is azt sugallja: a magyar turistákkal nem különösebben számolnak. Miskolc ugyan testvérvárosa Kassának, a júniusban tartott programismertetőre a magyar város képviselőit mégsem hívták meg.

Több felvidéki magyar értelmiségi októberben levélben tiltakozott Kassa polgármesterénél a város múltjának teljes negligálása miatt. „Úgy érezzük, hogy II. Rákóczi Ferencet, vagy akár Márai Sándort úgy a szlovákok, mint a magyarok saját szabadságharcosuknak és írójuknak érezhetik. Ezért arra kérjük önt, hogy vegye tekintetbe a más nemzetiségű polgárok óhaját is, és tegye lehetővé, hogy a számbeli kisebbségben élő nemzeti közösségek anyanyelvükön is magukénak érezhessék az európai kulturális főváros adta kitüntetést.”

Válaszra sem méltatták őket. Kassa a XIV. század óta magyar szabad királyi város volt, és olyan magyar államférfiak neve kötődik hozzá, mint Bocskai István, Bethlen Gábor, valamint olyan magyar szellemi óriásoké, mint Tinódi Lantos Sebestyén, Szenci Molnár Albert, Kazinczy Ferenc, Jókai Mór. Kassa számos magyar örökséggel rendelkezik. Itt jelent meg 1788-ban az első magyar nyelvű kulturális folyóirat, a Magyar Museum. A település központjában van az Andrássy palota, 1906-ban épült meg Rákóczi rodostói házának másolata, a fedelmet is ekkor temették el a Szent Erzsébet dóm kriptájába.

Kassa ma Szlovákia második legnagyobb városa, negyedmillió lakossággal. Az 1910-es népszámlálás szerint Kassa 44 ezer lakójából csak minden negyedik volt nem magyar nemzetiségű. Ma mindössze hatezer magyar él a városban. (Heti Válasz)

Szekszárd-Tolna

Az EMTE elnökségi tagja, **Kese Edit** munkáiból nyílt kiállításról számolt be a Tolnai Hírlap októberi száma Tüzes színek festője cím alatt. „*Csupa tűz és lángolás, szinte kirobbanó érzelmek fogadták a látogatót: Lángvirág, Lángoló ökörszem, Pipacsmező. A lángoló képek mellett azonban felbukkantak a gyermek-és ifjúkor kedvelt helyszínei is: Az én hegyeim, Sarjúkaszálás után az Ivóban, Hargitai táj*” Megtudjuk a beszámolóból, hogy a festőnő Sepsi-szentgyörgyön szerzett grafikus, művészi-oktatói oklevelet, majd grafikus szakoktatói diplomát, ám a megélhetés kényszere a hivatalnoklét felé terelte, és csak nemrégiben talált önmagára. **Sümei Zoltán** polgármester köszöntője és bemutatója után **Mörsi Szabó István** neves festőművész, mindenki Pista bácsija méltatta az alkotó munkásságát. „*A képzőművész főiskola még senkiből művészt nem csinált, az élet viszont igen*” – mondotta, majd beszélt arról, hogy a képzőművészetnek is van anyanyelve, tehát szóljunk magyarul. Színvilága kitarulkozik a szülőföldön szerzett élmények, emlékek hatására. „*Kívánom, hogy soha el ne felejtse ezt a mély és örök kötődést, mert ez ajándék*”

Románia megsértette az alapvető emberi jogokat

Tőkés László: petíció a romániai magyar egyházi ingatlanok visszaszolgáltatásáért

Petíciót nyújt be a romániai magyar egyházi ingatlanok visszaszolgáltatása érdekében három magánszemély az Európai Parlament petíciós bizottságának – jelentette be **Tőkés László** csütörtökön Budapesten sajtótájékoztatón.

Az európai parlamenti képviselő közölte, hogy a dokumentum három aláírója **Sándor Krisztina**, az Erdélyi Magyar Nemzeti Tanács (EMNT) ügyvezető elnöke, **Erdélyi Géza** felvidéki református püspök és **Lomnici Zoltán**, a Legfelsőbb Bíróság volt elnöke, az Emberi Méltóság Tanácsának elnöke. Mint mondta, a beadványhoz az apropót a sepsiszentgyörgyi Székely Mikó Kollégium „botrányosságig fajult esete” szolgáltatta.

Tőkés László, az EMNT elnöke arról is beszélt, hogy „23 év alatt nem sikerült elemi fontosságú kérdéseinket megoldani”, ezért az EMNT mozgalmat indított *Teljes körű visszaszolgáltatás* címen. Ennek keretében különböző erdélyi objektumok előtt demonstrációkat szerveznek, ahol követelik az egykor magyar egyházi kézben volt épületek visszaadását. Bejelentette azt is, hogy vasárnap Nagyváradon rendezik a *délvidéki szolidaritás napját*, amelynek célja az ott élő magyarság emberi, kisebbségi, anyanyelvi és oktatási jogai melletti kiállás, valamint a „*méltánytalanul súlyos börtönbüntetésre ítélt 'temerini fiúk' ügyének pártolása*”.

Az EP-képviselő közölte, december 1-jén a hajdúdorogi görögkatolikus székesegyházban lesz a negyedik Kárpát-medencei ökumenikus nagytalálkozó *Krisztus-várás a Kárpátok alatt* címmel. Felhívta arra is a figyelmet, hogy a romániai országgyűlési választási kampány során az RMDSZ jelöltje „azzal dicsekedett”, hogy pártjuk élen járt eddig is az egyházi tulajdon visszaigénylésében, holott ez szerinte nem igaz, mert az egyházak leginkább egymaguk küzdöttek eredeti tulajdonuk visszaszolgáltatásáért, miközben az RMDSZ-t nem érdekelte ez az ügy.

Tőkés László beszámolt arról, hogy az ingatlanok visszaigénylésében értek el részeredményeket, így került vissza egyházi kézbe a nagyváradi református püspöki székház, valamint a református nyugdíjpénztár bérpalotája is.

Lomnici Zoltán rámutatott: számos esetben lehetett tapasztalni, hogy Románia megsértette az alapvető emberi jogokat. Noha Románia az EU-ba való felvételekor vállalta, hogy a tulajdonjogot is tiszteletben tartja, ezt nem teljesítette - tette hozzá. Elmondta, hogy az EU alapjogi chartája alapján bármely uniós állampolgár fordulhat az EU fórumaihoz, ha valamely tagállam jogsértése felmerül, s az Európai Parlament képviselői döntenek, hogy az EU bírósága elé utalják-e az adott ügyet. Hangsúlyozta: alapvető fontosságú a kisebbségben élő magyarság megmaradása szempontjából az egyházak működése, a román asszimilációs törekvéseknek ugyanakkor része a magyar egyházak gyengítése.

Magyarországon bejegyzett erdélyi civil szervezetek közös megbeszélése

Az összefogás, a közös gondolkodás és munka, volt a témája annak a megbeszélésnek, melyet a folyó év október elsején rendeztek az Erdélyi Magyarok Egyesülete székhelyén, több civil szervezet részvételével. Az Erdélyi Szövetséget **Szamosi Elemér**, az Erdélyi Gyülekezetet **Dr. Zalatnay István** és **Uri Imre**, az Erdélyi Körök Országos Szövetségét **dr. Szekeres Sándor**, a Budapesti Székely Kör **Ferencz Vilmos**, a Felső Tápionmenti Erdélyi Magyarok Egyesületét **Ince Sándor**, a Székelyföldért Társaságot, a Kerepesi Székely Kort **László Lajos**, és a Társaság a Kárpát-medencei Magyarságért **Éhn József** képviselte. A házigazda **B. Kis Béla**, az Erdélyi Magyarok Egyesületének elnöke volt. A résztvevők hangsúlyozták, annak a fontosságát, hogy tudjunk egymás tevékenységéről, hogy szervezzünk közös rendezvényeket, és a mindnyájunkat érintő kérdésekben (lásd: a szeptember 1-én megrendezett tüntetés a Mikó kollégium érdekében) közösen tudjunk mozgósítani és fellépni. Ennek érdekében létrehozunk egy *közös honlapot*, melyről lehetőleg minden egyesület, kör, szövetség honlapja elérhető lesz. A

honlap elkészítését az EME vállalta. A munka már elkezdődött. A Székelyföldért Társaság javasolta és vállalta egy *zárt internetes csoport* létrehozását az erdélyi szervezetek számára, hogy meggyorsítsuk az információk mozgását és elősegítsük a közvetlenebb tájékozódást. Az Erdélyi Gyülekezet vezető lelkésze, **Dr. Zalatnay István** felajánlotta a Reménység Szigetét egy erdélyi találkozó számára. Tekintettel arra, hogy itt szállás és étkezési lehetőség is van, ez elősegíti a vidéki szervezetek közvetlen részvételét a munkában. Kérünk minden egyes Erdéllyel foglalkozó civil szervezetet, függetlenül attól, hogy vidéken vagy a fővárosban tevékenykedik, hogy amennyiben részt kíván venni a közös munkában, jelentkezzen az erdelyime@gmail.com levélcímen. Szeretnénk, ha minél szélesebb körben terjedne az együttgondolkodás és cselekvés eszméje. Szívesen várunk kérdéseket, javaslatokat, elképzeléseket az együttműködés érdekében. (pl. közös pályázatírás, közös rendezvények stb.) A jelenlevők abban is megegyeztek, hogy az összehangoltabb együttműködés érdekében az elkövetkezendőkben minden hónap első hétfőjén (18 órakor) megbeszélést tartanak az EME székhelyén (Budapest V. ker. Molnár utca 5), amire minden szervezet képviselőjét szeretettel várunk.

Sd.

Adventi levél 2012

Kedves Barátaim!

Ismét korán kezdem adventi levelem megírását. Okkal.

Részben, mert a túlélést szolgálni óhajtó emlékezés és emlékeztetés terén végzett munkám mintha igazán ebben a zaklatott évben érett volna be, s ennek örvendő összegzése sürget leülni, másrészt, mert egy Ravasz László emlékét ébresztgető prédikáció mintha éppen erre rámutatva erősített volna meg, önkéntelenül is továbbgondolásra serkentve. Az a mondat valahogy így hangzott: ha tudom, mire emlékezel – tudom ki vagy. Továbbgondolva pedig ezt írtam le: ha emlékezünk – tudjuk kik vagyunk. S rögtön utána: ha tudjuk kik vagyunk, – tudjuk mi a dolgunk. Végül pedig: ha tudjuk mi a dolgunk – megmaradunk.

Igen, az emlékezés. Az emlékezni tudás, vagyis a bölcs nemfelejtés. És mellette a régi – mégsem használt – felismerés, hogy mi generációról generációra mindent újrakezdünk. A panaszkodást is, de ugyanúgy a meddőnek tűnő s mégis makacs küzdelmet, meg a saját káron termett tapasztalat kényszerű aratását, – melyet aztán nem gyűjtünk az emlékezés eljövendő időket szolgáló lelki-szellemi hontárhelyeibe.

Felénk az emlékezést könnyen tévesztik össze a keservben merengő nosztalgizálás világfájdalmával, s így az máris feleslegessé, mi több, károsá nyilvánítható. Pedig az emlékezés igencsak komoly alapja a jövő építésének. Mert ama prédikáció igazságszavában emlegetett bibliai kövek, melyeket a száraz lábbal átkelő – e csodára emlékeztető oszlopot építendő – a Jordán kettévált medréből emeltek ki, olyan kövek, melyekből szilárd alapok épülhetnek az Isteni ígéretre való örök emlékezés megmaradást jelentő épületéhez.

Visszatérve azonban a korai levélírás indoklásához, erre sarkall az is, hogy adventi leveleim újabb s régebből megtalált darabjaiból talán sikerül kiadni egykor volt első kötetem második, azóta kétszeresére bővült kiadását, e sorokat pedig egyben annak zárására is szánom. Ha sikerül ezt az újabb kiadást közreadni, nagy öröm lesz számomra, hiszen sokan vannak, kik nem kapták meg e leveleket, de arra is figyelni kell, hogy nem tudhatom, lesz-e alkalmam tovább gyarapítani ezek sorát, mert ehhez éveim számának szaporodása is szükségeltetne.

Leveleim, ha még emlékeznek erre a címzettek, valóban a fenti kövek módjára próbálták szolgálni az emlékezést. Egyrészt rögzítették a sorra közösen megért évekből fakadó érzéseket, hangulatokat s az ezeket tápláló eseményeket, másrészt helyel-közzel előremérészkedtek és próbáltak bevilágítani ennek a végtelen alagútnak bizonyult harminc esztendő sötétjébe. Hiszen a kijárat fényének megpillantása még ma is messze van. Olybá tűnik, mintha valakik folyton-folyvást fúrnák előttünk a véget érni nem akaró járatot. Mintha folytonos sötétségre akarnának ítélni, mi több: vakságra. Vakond-létre.

Bizony ilyen helyzetekben igencsak fontos az emlékezés, a tapasztalat kincses hontárhelyeinek megnyitása s a belőlük való táplálkozás, sőt új érzékszervek kifejlesztése.

Ha ennek az évnek az eseményeit idézem fel, akkor a magyar

emlékezetnek nem csupán az eddig is kutatott egy, de két fontos és talán úgy is mondhatnám, hogy a gondviselés különös és megtisztelő akarata által reám osztott területét sikerült visszahoznom a köztudatba.

Az egyik ama előre tervezett, a negyven éve folyó és a Hitel szellemi körének tárgyi és szellemi örökségét konzerváló, illetve életre keltő munkám révbe érkezése volt. A másik egy ezzel szorosan összefüggő s mégis külön kérdéskör, a megszüntetések 103 éves EMGE, az Erdélyi Magyar Gazdasági Egyesület – a román nacionál-kommunizmus ravasz húzásával – öngyilkosság formájában megvalósított kivégzése (t.i. a Magyar Népi Szövetség közbeiktatásával), mely egyik első sikere lett a romániai magyar érdekképviseletek összehúzására tett tudatos és ravasz erőfeszítéseknek.

Mindkét téma alig ismert terület volt a nemzeti emlékezetnek, s mindkettő igen fontos tapasztalatokkal szolgálhat a jövőre nézve.

A Hitel szellemi körének egykor rögzített s aktualizált gondolatai valóságos tankönyvként működhetnének. Az EMGE végnapjainak története viszont arra figyelmeztet, hogy mennyire megoszthatók voltunk és vagyunk, mennyire könnyen lehetett és lehet közöttünk idegen érdeket kiszolgáló egyedeket és csoportokat találni, milyen sok közöttünk a vak és az emlékezetzavarban szenvedő, a félreevezethető, s fegyverként használva ennek mekkora a pusztító ereje, hiszen nem egyszerűen rajtuk áthatoló lövedék módjára rombol, hanem dumdum golyóként testünkben robban és roncsol helyrehozhatatlanul.

Ha saját erőfeszítéseimre emlékezek, elmondhatom, hogy 2012-ben a Hitel múzeuma élni kezdett, megtelt látogatókkal, megszervezhettem az első nagy Hitel konferenciát, a szellemi kör elnyerte a Magyar Örökség Díját, s bekerült a nemzet emlékezetének Aranykönyvébe. Ami pedig az EMGE történetét illeti, számos jó és rosszsziszemű tévhitet cáfolván, végre leírhattam és elmondhattam a nagyközönségnek a leghitelesebb feljegyzések és adatok alapján feltárt egyedüli igazságot.

Ez az év elsősorban erről szólt számomra, de közben aki akarta, az így feltárt tapasztalat azonnali hasznosítására is sort keríthetett, hiszen újra reánk tört a történelmünket végigkísérő külső és belső ellenség. Egyidőben, sőt összehangoltan!

Akik ezt a levelet olvassátok, jól tudjátok, milyen támadásokat kellett kibírnia hazánknak, s ezek a támadások igazságosnak csak a nagyon elfogult szemlélődők számára tűnhetnek, azok számára, akik a haza kára árán is keresik a hatalmat, s ami azzal jár. Az idegen érdek szolgálatának bűnét is felvállalva.

Egy önmagát pusztító Európa támadta az őt egykor védő s ma is egy, a jelenleginél igazabb utat keresni óhajtó önfiait. Vagy talán nem is lehet ezt mondani, mert a támadó tulajdonképpen nem is Európa volt, hanem egy annak nevében cselekvő álarcos erő. Olyan erő, mely nem csak a mi, de egész kultúrkörünk pusztulása árán is az őt létrehozó és uraló hatalom érdekeit óhajta szolgálni.

Összeesküvés-elmélet, kiált erre egy ismert hang az álarc mögül. De már elkésett. Már túllépte azt a határt, ameddig a maszk eltakarhatja valódi arcát. A közéletvú, sőt a gyöngített

emlékezetben is ott torlódik a leleplező tények sokasága. Lám, ismét csak az emlékezni tudás képességének fontosságához érkezünk.

Emlékezzünk tehát! Figyeljünk és emlékezzünk. Ne várjunk újabb saját keserves tapasztalatokra. Emlékezzünk! Mert a hazugság ereje, az irányított tájékoztatlansággal és az emlékezet tüzzel-vassal való gyengítésével társulva, roppant szakadékok felé vonz.

Maga az advent is emlékezés. Minden advent alkalmával emlékezzünk egy olyan várakozásra, amely beteljesült. Amely elhozta a teremtett ember számára legfontosabbat. A folytatás ígértét.

Adventet nevezhetnénk az emlékező várakozás kivételes időszakának is. Mert míg többnyire az Úr által joggal elvárt feltétlen hit erejéről beszélünk, az ugyancsak megmaradásunkat szolgálni hivatott tudomány is egyre inkább közelít egy bölcs hinni akarás felé. Így lehet az advent mindenkié.

S itt álljunk meg még egy pillanatra.

E megszentelt égi várakozás és minden jogos földi várakozásunk beteljesülése, de még pusztá reménye is arra kötelez, hogy nagy lelki tusák és szellemi alámerülések közepette ne csupán várakozzunk, hanem cselekedjünk is.

A már ingyen kegyelemből elnyert üdvösség és a remélt földi ígéretek elnyerése egyaránt kötelességekkel jár. S ezek a kötelességek embertársaink, családjaink és közösségeink s a belőlük épülő nemzet szolgálatára szólítanak.

Emlékezzünk csak!

Hatalmas birodalmakat hordott már hátán ez a föld. Megdönthetetlennek és öröknek tűnőket. S e kötelességek elfeledése, az emlékezhethiány valamennyit a tényleges feledés sülyesztőjébe lökte.

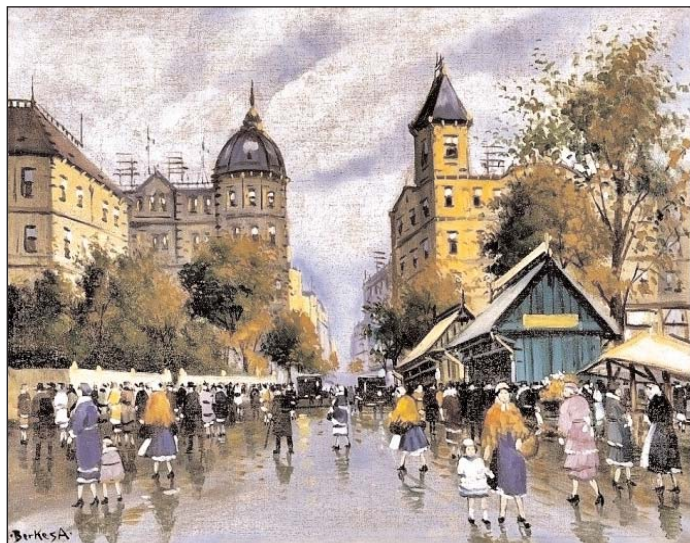
Ha viszont e kötelességeknek a frigládáját hordjuk magunk előtt, kettéválnak majd előttünk a legvadabb vizek is, és száraz lábbal indulhatunk megszentelt céljaink felé.

Úgy legyen!

Mindenkinek emlékező várakozást, és utána áldott ünnepet kívánok

Szász István Tas

Leányfalu, 2012. adventje előtt

Berkes András (1874–1938): Lövölde tér

Nagy László

Játék karácsonykor

Bárd az ég is, meg-megvillan,
lelkeket irtana.

Hamuszürke vatelinban
jajgat a kisbaba.

Csöpp ujjal az arany-lázás
tornyokra rámutat.

Anyja előtt bezárták az
urak a kapukat,
döndöli dön
döndöli dön.

Gyenge arcát üti-veri
havas zivatar,
ha a telet kiheveri
mit akar, mit akar!
A kis istent mi megszánjuk
emberek, állatok,
kályhácskája lesz a szájunk,
szedjétek lábatok,
döndöli dön
döndöli dön

Könnye van csak a mamának,
az csorog tej helyett.
Soványkodó babájának
tejcskét fejjetek.
Hallgassuk, a csuda üveg
harmatot hogy csobog,
szívet nyomni kell a süveg,
megszakad, úgy dobog,
döndöli dön
döndöli dön.

Vércsöpp fut a jeges égre,
bibor-gyöngy, mit jelent?
Űl Heródes gyihos ménre,
gyilkolni védtelent.
Fodros nyerge vastag tajték,
kígyó a kengyele,
beledöbben a sok hajlék,
ádáz had jár vele,
döndöli dön
döndöli dön.

Megmenekül, úgy remélem
a fiú, a fiú,
kívánjuk, hogy sose féljen,
Ne legyen szomorú.
Vigadjunk, hogy enni tud a
rongyosok új fia,-
kerekedjék, mint a duda,
orcája dundira,
döndöli dön
döndöli dön.

Lapunk megjelenésekor túl leszünk már a romániai parlamenti választásokon. A minden bizonnyal elkövetkező utólagos okoskodásoknak, magyarázatásoknak elébe menve közöljük (az Erdélyi Napló 2012. október 25. száma nyomán) az alábbi összeállítást, a "mi, hogyan és miért így alakult" magyarázataként.

Borbély Zsolt Attila

A Kolozsvári Nyilatkozat húsz esztendeje és a decemberi választások valódi tétje

Húsz esztendő telt ez azóta, hogy az akkor még egységes RMDSZ Küldöttek Országos Tanácsa, valamint a parlamenti frakciók együttes ülése Kolozsváron nagy médianyilvánosság előtt, letagadhatatlanul megfogalmazta az erdélyi magyarság autonómia-igényét. Nevezhetjük történelmi pillanatnak is, hiszen ha a román polgártársak és politikusok, vagy akár az RMDSZ szavazói, illetve politikusai közül bárkit megkérdeznénk, hogy mikor került be az RMDSZ programjába a kulturális autonómia, a válaszadóknak talán egy százaléka szolgálna helyes válasszal. A kulturális autonómia igényét tudniillik programszinten 1991-ben kodifikálta az RMDSZ, ám a program elfogadása után olyan határozottan, elkötelezetten és sikeresen küzdött e célért a Domokos Géza nevével fémjelzett akkori vezetés, hogy még e jogos célkitűzés programba vétele sem tényértékű a politikai környezet számára. E kulcsfontosságú politikai programponthoz egyszerűen jegelték, tudatosan kerülték az arról szóló kommunikációt. A *Kolozsvári Nyilatkozat* vonatkozásában már nem lehetett így eljárni, hiszen a nyilatkozat ellen-szavazat nélküli elfogadását a képviselők és szenátorok a Szent-Mihály templomban tett ünnepélyes esküje követte.

A *Kolozsvári Nyilatkozat* elvi téziseit az 1993 január közepén megrendezett brassói kongresszus fordította le az alapszabályzat és a program nyelvére. Megindult az államelvű önépítkezés. 1994 decemberéig – amikor Nagy Benedek Tőkés László ellen irányuló rágalomfűzére súlyos konfliktusig vezetett – volt a szervezetnek közel két válságmentes esztendeje. Ekkor még a politika alapvető irányvonala egybeesett a hivatalos dokumentumok szellemével és betűjével. Néhány érzékeny kérdés (az SZKT első elnökválasztása, az etnikai tisztogatás vitája, a Neptun-ügy) kapcsán időnként ugyan egymásnak feszült a két tábor – a kollaboránsok illetve az önálló, magyar érdekek mentén politizálók csoportja –, de ezeket a feszültségeket sikerült kezelni. Nagy Benedek rágalomhadjárata, illetve ahogyan az RMDSZ vezetése arra reagált, bebizonyította, hogy a „Neptun-csoport” és Markó Béla arra játszanak – nemzetellenes klikkérdék által vezérelve –, hogy tönkretegyék az autonomista oldal első számú politikusa, Tőkés László társadalmi-politikai presztízsét. Az 1995 májusában összehívott kongresszus úgy szavazott meg Markó Bélának egy újabb mandátumot, hogy az autonomista önépítkezés két évvel korábbi, határidős feladataiból (nemzeti kataszter összeállítása, belső választás megtartása, autonómia-státutumok elfogadtatása) a politikus semmit nem teljesített.

Az 1996-os kormányzati szerepvállalás bebizonyította azt, amit már 1994 végén sejteni lehetett: Markó Béla – feladva a *Kolozsvári Nyilatkozatban* foglaltakat és a brassói programot – a továbbiakban a korábban általa is elítélt „Neptun-

irányzatra” támaszkodott. A kormányzati szerepvállalás minden szinten paradigmaváltást jelentett. Az államelvű önépítkezést, a nemzeti önkormányzati logikát felváltotta a pártosodás, a civil társadalommal, illetve az egyházakkal kialakított viszony pusztá eszközzé silányult. A magyar nemzetstratégiai érdekek szolgálatát, valamint az önálló külpolitikát felváltotta Románia nemzetközi imázsának ápolása, a politikai sokszínűség helyét pedig egyre inkább az egynemű pártegység kialakítására való törekvés vette át. A folyamatot a 2003-as kongresszus tetőzte be, ahol a kétségbevonhatatlan legitimitású erdélyi magyar parlament létrejöttét ígérő, általános és közvetlen belső választást kiváltottak egy részleges, közvetett játékokat megengedő, szervezetten belüli tisztújítással. A Szatmárnémetiben tartott kongresszus Tőkést is megkímélte egy nehéz döntéstől: mintegy leszámolva az 1989-es demokratikusnak indult, de ki nem teljesedett rendszerváltás gondolati-politikai hagyományával, az RMDSZ megszüntette a tiszteletbeli elnöki státust. Ezzel ismét lezárult egy korszak az erdélyi magyarság történelmében. (...)

A folytatást ismerjük: megalakult az Erdélyi Magyar Nemzeti Tanács és a Székely Nemzeti Tanács, majd a Magyar Polgári Szövetség, amit abszurd formai okokra hivatkozva a bukaresti hatalom az RMDSZ igényének megfelelően nem engedett indulni az önkormányzati választásokon. 2008-ban bejegyezték a Magyar Polgári Pártot, amely saját elnökének foglyává vált, a belső demokrácia lábba tiprásában az RMDSZ-en is túltett. Szükségszerűvé vált az Erdélyi Magyar Néppárt megalakítása. Egy pillanatra úgy tűnt, hogy Szász Jenőnek a Nemzetstratégiai Intézet megalakításával és vezetésével való megbízása új helyzetet teremt és elhárul az akadály a *Kolozsvári Nyilatkozat* gondolati hagyományait felvállaló két politikai szervezet, az EMNP és az MPP kiegyezése elől. Úgy tűnik azonban, hogy Szász Jenő az MPP-n belül továbbra is érvényesíteni tudja konfrontatív stratégiáját, így az MPP-EMNP kiegyezésre még várni kell. Holott nemzetpolitikai imperatívusz lenne, hogy kellő politikai bölcsességgel és önkorlátozási hajlandósággal a két nemzeti párt közös választási stratégiát alakítson ki, s a többit a választókra bízsa.

Akár megegyezik a két autonomista párt, akár nem, a valódi tét az, hogy lesz-e a magyar érdekek mentén politizáló parlamenti érdekképviseletünk, vagy folytatódik a magyar célokat a román fél vélt tűrőképességéhez mérő, pozíció-orientált, klikkérdékű álképviselet regnálása.

Toró T. Tibor:

A megalkotókat kilökte magából az RMDSZ

...1992 tőszén már elillant a gyors román-magyar megbékélés illúziója, az erdélyi magyarság pedig a békés eszközökkel vívott, ám tartós nemzeti szabadságharcra készült berendezkedni. Ehhez kereste az akkori politikai-közületi elit a legalkalmasabb stratégiát és szervezeti keretet. A belső törésvonalak már világosan kirajzolódtak, bár még

mindenki egységes szervezetben tervezte a jövőt (...) Az 1993 januárjában tartott vízvázlatzó brassói kongresszuson a két tábor még ki tudott egyezni. A Domokos Géza által kiszemelt utód, Markó Béla támogatása fejében az autonomisták elérték, hogy a *Kolozsvári Nyilatkozat* szelleme és betűje határozza meg a háromszintű autonómiát is magába foglaló programot (...) E kompromisszum végzetes tévedésnek bizonyult. Azóta ugyanis bebizonyosodott, hogy bármely demokratikus szerkezet önmaga karikatúrájába fordítható... és bármely nemes program (például az autonómia-programunk) üres demagógiává fajulhat, ha nem a közösség ügyét hivatott szolgálni, hanem obskúrus pártérdekeket.

A *Kolozsvári Nyilatkozat* megalkotóit rég kilökte soraiból a parlamenti képviselő monopóliumát máig birtokló szövetség: húsz évvel a dokumentum megjelenése után az autonómia-stadutumok törvénytervezeteinek kimunkálói közül senki sincs a román parlamentben. Nem csoda hát, hogy amikor az napirendre kerül, az ott ülők a magyarság nevében gyáván hallgatnak, vagy taktikusan távoznak.

Frundea György:

Megkérdőjelezhetetlen területi autonómia

A *Kolozsvári Nyilatkozat* szellemében 1992-ben tett eskü számomra ma is aktuális, akár az orvosnak a hippokratészi eskü vagy jogászeskü, miszerint mindig segíték a rászorulókon. A nyilatkozat nemcsak az én pályámat kísérte végig, hanem számos kollegámét is. Húsz év alatt az RMDSZ sok autonómiaépítő törvényt fogadtatott el a román parlamentben, kezdve az anyanyelvhasználatra vonatkozóktól a tanügyi jogszabályokig, de az egyházi és közbirtokossági javak visszaszolgáltatásának ügyét is jelentősen előremozdította. Az autonómia olyan folyamat, amelyet csak kitartó munkával lehet szolgálni. Naivitás azt feltételezni, hogy az autonómiát ki lehet kiáltani, vagy rövid időn belül el lehet fogadtatni. Ahhoz, hogy az autonómiát építeni tudjuk, ott kell lennünk a bukaresti parlamentben.

Vitába szállnék azzal a nézettel, miszerint nem sikerült ➤

A „Kolozsvári Nyilatkozat”

Nyilatkozat a nemzeti kérdésről

„Igényeljük a romániai magyarság önkormányzatát, amelyhez való jogunkat az erdélyi románságnak saját elhatározásában született Gyulafehérvári Határozataira alapítjuk”

Tamási Áron: *Hitvallás*, Vásárhelyi Találkozó, 1937 október

„...Az új román állam megalakításának alapelveként, a Nemzetgyűlés kinyilvánítja a következőket:

1. A teljes nemzeti szabadság az összes együtt élő népek számára. Minden nép saját kebeléből való egyének által, saját nyelvén fog élni a közoktatással és igazságszolgáltatással. Minden nép a hozzátartozó egyének számarányában képviselői jogot fog kapni a törvényhozásban és az ország kormányzásában.
2. Egyenlő jogosultságot és teljes felekezeti szabadságot az ország összes felekezeteinek.” (III, 1-2)

Gyulafehérvár, 1918. december 1.

Románia politikai életének egyik legsúlyosabb, megoldásra váró politikai-társadalmi problémája a nemzeti kérdés. Keserves tapasztalataink, a tragikus események arról győzték meg bennünket, a romániai magyarságot és annak legitim képviselőjét, a Romániai Magyar Demokratikus Szövetséget, hogy mind a mai napig sem a politikai akarat, sem a politikai gyakorlat nem kínál elfogadható megoldást számunkra.

Vállalva nemzeti entitásunkat nem akarunk sem elszakadni, sem elvándorolni, szülőföldünket otthonunknak valljuk. De a román nemzetbe beolvadni sem akarunk.

A romániai magyarság politikai alanyként államalkotó tényező, s mint ilyen, a román nemzet egyenjogú társa. Épp olyan felelősséggel tartozunk jövőjéért, mint bármely más állampolgár, s amikor látnunk kell a magyarság körében eluralkodó kiábrándultságot, az ennek okán jelentkező elvándorlást, kötelességünk cselekedni.

Kötelességünk felmutatni azt a megoldást, amely számunkra és az ország számára is kiút ebből a válságból. Az etnikai, vallási közösségek autonómiája Erdély múltjának szerves része, idéznénk a szász közösségek közel nyolcszáz éves önkormányzati gyakorlatát, és ugyanez fogalmazódott meg az 1918-as Gyulafehérvári Kiáltványban.

Állítjuk, hogy ez az út a belső önrendelkezés útja. A belső önrendelkezési elv ugyanakkor egyetemlegesen is előre mutat, hiszen számos, már létrejött vagy most alakuló közösségi önkormányzat utal arra: Európa működő demokráciáiban ez a gyakorlat sikeres.

A romániai magyarság közösségként való betagozódása a hazai társadalomba része az ország európai közösségekbe való integrációjának.

Tudatában vagyunk annak, hogy a nemzetközi kérdés az emberjogi vonatkozásokon túlmenően új dimenziókat nyert, és ma már az európai biztonság és stabilitás fontos tényezője.

Meggyőződésünk, hogy a közösségek önkormányzata hozzájárul a jogállam és a civil társadalmi struktúrák megerősödéséhez, és ugyanakkor szerves része a demokratizálódás folyamatának.

A nemzeti kérdés megoldása általános érdek, számítunk az ország demokratikus erőinek a közreműködésére abban a fáradságos munkában, amely megteremti e megoldás alkotmányos és jogi kereteit.

Kolozsvár, 1992. október 25.

kiharcolnunk a területi autonómiát. (Sic!- a szerk.) A területi autonómia tudniillik arról szól, hogy az önkormányzatok dönthetnek a saját hatáskörükbe tartozó kérdésekben, amelyek mindennapi életünket befolyásolják. Azokban a térségekben, ahol a magyarok többségben vannak, önkormányzataink révén megkérdőjelezhetetlen területi autonómiát élvezünk. Nem értünk el eredményeket e jogkörök törvénybe foglalása terén, ám a kisebbségi törvényben tételesen szerepel a kulturális és területi autonómia. Ezt Románia parlamentje még nem fogadta el, de ne feledjük, a román törvényhozásban csak hét százalékos arányban vagyunk jelen! Ennek ellenére a gyakorlatban már élhetünk a területi autonómia előnyeivel, az önkormányzati testületek ülésén magyarul beszélhetünk. De a területi autonómia vetületeként tekintendő az is, hogy visszakaptuk tulajdonjogainkat: erdők, házak, iskolák, kórházak kerültek vissza jogos tulajdonosaikhoz.

Abban, hogy a területi autonómia jogi kereteit is szabályozó kisebbségi törvény megszülessen, az RMDSZ-nek mindenekelőtt a parlamentbe, és ha lehetséges, kormánypozícióba kell kerülnie. Kisebbségi jogokat akkor sikerült elfogadtatnunk, amikor kormánypozícióban voltunk, vagy a parlamentből támogattunk egy kormányt. Az RMDSZ számára a hatalom nem cél, hanem eszköz.

Fontos a külföldi lobbis is. Az általam javasolt európai emberjogi mellékletben – amelyet az Európa Tanács közgyűlése elfogadott – a kontinens hagyományaira, illetve modellértékű megvalósításaira alapozva tételesen szerepel a kulturális és a területi autonómia. Ha ezt az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága is elfogadja, kötelező jogi eszközzé válik.

Fontos tehát, hogy kollegáink, Winkler Gyula és Sógor Csaba továbbra is ott legyenek az unió intézményeiben, hiszen ők sokat tettek közös ügyeink érdekében.

Visszaléptetnék az esküszegőket

Visszalépésre szólította fel Kolozsváron az Erdélyi Magyar Néppárt (EMNP) az erdélyi magyarság autonómiaigényét először kimondó Kolozsvári nyilatkozat huszadik évfordulója alkalmából szervezett konferencián azokat a decemberi parlamenti választásokra készülő képviselő- és szenátorjelölteket, akik 1992-ben felesküdtek az autonómiára, de később megszegték esküjüket.

Tőkés László úgy vélekedett: az EMNT és az Erdélyi Magyar Néppárt (EMNP) - a konferencia két szervezője. Tőkés az RMDSZ volt elnökét, Markó Bélát tartotta a szövetség autonómiapolitikája fő kisiklatójának. Úgy véli, a szövetség feladta autonómiaprogramját és a bukaresti hatalomba asszimilálódott. „A román állam a munkaadó, aki kiszervezte a magyar kisebbség ügyét egy számára kényelmes magyar érdekvédelem számára. Favorizálja az egyetlen nyertes főpályázót, aki aztán elosztja a pénzeket” - ecsetelte az RMDSZ helyzetét az EMNT elnöke. „Vissza a kolozsvári nyilatkozathoz, vissza az autonómia útjára, előre a föderalizmus felé” - fogalmazta meg a jelszavakat Tőkés László.

„Valószínű, az igaz utat találtuk meg akkor” - jelentette ki Toró T. Tibor, az EMNP elnöke, utalva arra, hogy Erdélyben azóta sem született olyan politikai szervezet, amely más utat jelölt volna meg a közösség számára.

A konferencia résztvevői záronyilatkozatban kötelezték el magukat a húsz évvel ezelőtt megfogalmazott célok követése mellett, az Erdélyi Magyar Néppárt parlamenti képviselő- és szenátorjelöltjei pedig felesküdtek az autonómiatörekvések képviselésére.

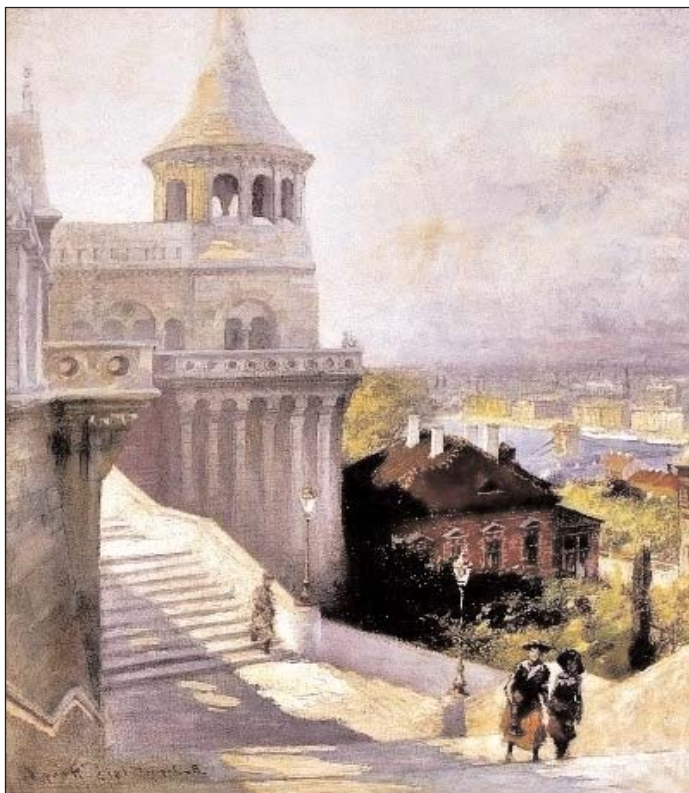
A rendezvényen Németh Zsolt, a magyar külügyminisztérium parlamenti államtitkára kijelentette: az erdélyi magyarság teljesítménye az egész magyar nemzetre és Magyarországra is kihat. Hozzátette, húsz év után maga is csatlakozik az eskühöz, hiszen annak minden szava vállalható számára. Úgy vélte, a romániai magyarság autonómiájára társadalmi igény van, és annak elérésére lehetőség is mutatkozik.

Németh Zsolt megemlítette, a közelmúltban tett budapesti látogatásán a román külügyminiszter olyan román-magyar párbeszédet kezdeményezett, amelyik „a nehéz kérdésekre” is kiterjed. „A párbeszéd során világossá kell tenni a román fél

számára, hogy amit akarunk, ami értünk van, az nem ellenük van. Ők is partnereink lehetnek ebben. Az autonómia nekik is stabilitást, gyarapodást hozhat. Ezért az autonómiának reális esélye van” - fogalmazott az államtitkár. Úgy vélte, a román-magyar közeledés ugyan megtorpant, de az eredményeit nem rombolták le. Ha pedig a közeledés folytatódik, az szükségszerűen elvezet „az érdekharmónizációhoz”.

Az államtitkár szerint nemcsak az erdélyi magyarság erejét bizonyítja, ha a közösség vállalja jogos igényeit. Ha az erdélyi magyarság jól teljesít, a teljes magyar nemzet erejéhez tesz hozzá, és mindez Magyarország helyzetére is kihat. „Ezért az erdélyi magyar autonómia ügye minden magyar ügye” - jelentette ki Németh Zsolt.

(Krónika)

Hary Gyula (1864–1946): Halászbástya

Kun és magyar származású volt a románok Vlaicu vajdája – Bukarest leállította a DNS-vizsgálatokat

Az új román kulturális miniszter, Puiu Hasotti leállította a Basarab fejedelmi család származását célzó kutatásokat – írta a Székely Hírmondó. A bukaresti régészeti intézet kutatócsoportja DNS-vizsgálatot végzett Vlaicu Voda maradványain, a cél az volt, hogy tisztázzák végre a román vajdák eredetét. A Székely Hírmondó megkérdezte az ügyben Kádár Gyula történészt, a Történelmi Magazin folyóirat főszerkesztőjét.

– Ki volt I. Vladislav, románosított néven Vlaicu vajda?

– Vlaicu a 14. század második felében Havaselve vajdája volt. Sírja Curtea de Argesen található. Mielőtt bővebben beszelnénk róla, meg kell jegyezni, hogy erős túlzás, amikor a román vajdák sírjai feltárásának során ezeröttszáz–kétezer évet emlegetnek. Az első román vajdákról csak a 13. századtól beszélhetünk, tehát legfeljebb 800 éves történelmi múltat lehet igazolni. Talán Vlaicu sírja az egyik legkorábbi, de ez is mindössze 635 évre tekint vissza, ami pedig háromszor

a kun is. Ez baj Bukarestnek, mert még mindig fontosabb a „tisztá” dák–római származás tézise, mint elfogadni, hogy a román államiság kezdete a kunokhoz kötődik, tehát csak a 13–14. századig vezethető vissza. Nos, ezért kellett leállítani a DNS-vizsgálatokat is.

– Mikor jön el az idő, amikor nyíltan, tudományos megközelítésben lehet majd beszélni a románok korai történelméről?

– Nyíltan és őszintén csak akkor fognak beszélni erről, amikor már a székely tömbmagyarságot is felszámolták, úgy, ahogy Erdély magyar régióival és városaival tették. Akkor talán elmondják, milyen kár, hogy a szorgalmas német és magyar lakosság kis lélekszámban él Erdélyben, mert e régió kulturálisan és gazdaságilag is gazdagabb lenne. Ha megvalósul a magyartalanítás, akkor már nem kell tartani Erdély elvesztésétől, akkor már nem lesz szükség a történelem meghamisítására sem.

kevesebb, mint a kétezer év. A Vlaicu vajda maradványait tartalmazó sírt idén június 28-án, a Román Tudományos Akadémia jóváhagyásával tárták fel. I. Basarab Vladislav 1325–1377 között élt, 1364-től uralkodott. Édesanyja magyar származású, a magyar királyok távoli rokona, Dobokay Klára volt. Némely román történetíró Doamna Mariát emleget. Vladislav, románosan Vlaicu édesapja Nicolae Alexandru, a vajdaságot alapító Basarab fia volt. A Basarabok kun–tatár származása nyilvánvaló, családfájuk visszavezethető egészen Dzsingisz kánig. Rásonyi László turkológus professzor szerint a Basarab szó jelentése „leigázó apa”, a török „bas” leigázni, lenyomni jelentéssel bír. A Havaselvét megalapító vajda az Aranyhorda hercege, Batu kán ükunokája, Dzsingisz kán hetedízigleni leszármazottja volt.

– Miért baj az, ha egyértelműen bebizonyosodik, hogy Vlaicu vajda kun származású volt?

– Számukra jobb a mítosz, azaz a dák–római származtatás, az imaginárius őstörténet, mert azzal igazolni lehet a több ezer éves ősiséget Erdélyben és a mai Románia egész területén. Míg a kun származású vajdák létezésének elismerése azt mutatná, hogy a vlachokat, a románok elődeit, a hajdani Kunország területén a kun vezetőréteg szervezte államba. El kellene ismerni, hogy a román etnogenézis része

Szász I. Tas

Kalotás

Falut őrző dombok,
Kotlós templomtornyok,
Felettük dél felé,
Szelíd magas ormok.

Írott varrottasok,
Ősi tálentumok.
Kelengyész mély ládák,
Pusztító szabályok.

Cifra szép menyecskék
Egyke gyermekecskék,
Szép szobák tornácán
Ott fészkelő fecskék.

Legények oly büszkék
Kalapjukra tűzték
A gyöngyös bokrétát,
Egymást táncban űzték.

Asszonyok serények
Füstölő kémények,
Fogyással átkozott,
Elfogyó remények.

Alszeg és a Felszeg
A színektől részeg,
Pünkösdi királyság,
Ez a Kalotaszeg.

Leányfalu, 2012. szeptember 30.

Csapó Endre

Ideológiák alkonya

XXI. század gyermeke nehezen érti meg az előző két évszázad történetét, a háborúk okait, a politikai szenvedélyeket, akárcsak az önfeláldozó kiállást a haza védelmében. Ennek oka egyszerűen az, hogy múltban van az emberi gondolkodásnak egy idealizmusok-vezérelte időszaka, amelyben fontos szerepe volt az ideológiáknak, az eszmék erejének. Úgy látszik, át kellett mennie az emberiségnek (legalábbis a fehér emberi társadalmaknak) ezen a két évszázadon, hogy rátaláljon a tényszerű, racionális életszemlélet útjára.

Korábban a vallások szerepe volt választ adni az emberi élet problémáira, és miután ezek a válaszok nem elégitették ki az ismeretekben tájékozottabb embert, más magyarázatot keresett, irányt adó elméleteket gyártott. Kitágult a szemlélet a nagyobb emberi közösségekre. Át akarta lépni a gondoskodó elme az egyén nemesebbé tételéhez szűknek érzett lelki gyakorlatos szabályozást, a magáénak érzett közösséget akarta átalakítani, jobbá tenni, amelyben minden probléma megoldódik az idealizált politikai irányzat tökéletességében. Így jött létre a politikai ideológia, mint a politika kvázi hitelvi alapja, amit csak követni kell vagy kényszeríteni rá azokat, akik vonakodnak.

Az életet szabályozó ideológiákra volt is valóságos igény a társadalom népesebb egységekre tömörülése során. Az iparosodás megváltoztatta az emberi társadalom szerkezetét. A termőföld népfeltelege özönlött a gyárvárosokba, ahol társadalmi képletté alakult az éhező proletariátus, csakúgy a városi polgárság. Új problémák jöttek, és új próféták, néptribunok – megoldandó a társadalmi bajokat. Voltak elgondolások általános rendezésre, de a sokszínű tagozódás érdekviszonyok alapján történt.

A nacionalizmus a nemzeti sajátosság alapján jött létre, ki-termelte a nemzetállamokat. Az imperializmus is valójában impériumépítő nacionalizmus, amelyben ugyan nem a nemzeti értelemben azonosak összefogása az alap, hanem a nagyhatalomban való részesség biztonságot adó érzülete. Szemben a hitleri Német Birodalommal, például az Amerikai Egyesült Államok és Nagybritannia váltak a nagyhatalmi nacionalizmus példáiává. Nem ellentmondás, hogy ugyanakkor ez a két világrendező hatalom a nemzetközi nagytőke területi bázisa. Megfigyelhető, hogy az angolszász világban a kommunizmusnak csak jelentéktelen politikai szervei voltak, de nagy szerepe volt ennek a kapitalista nagybázisnak a kommunizmus hatalomra juttatása terén – más országokban.

Az ideológiák hatásosságát követve azt látjuk, hogy a nemzetköziséget hirdető ideológiák ebben a két évszázadban rendkívül hatásosak és eredményesek voltak. A szocialista, kommunista ideológia, számos változatával – miként a demokrácia – széles néprétegek politikai mozgósítását célozta meg. A nyilvánosság részére meghirdetett alapelv egységesen a „kizsákmányolt nép” érdekvédelme, ellenállása, forradalma „a kapitalizmus ellen”.

A munkásságnak, minden ország munkásrétegének a kizsákmányolója az illető ország kapitalistája. A munkásságnak a megszervezése pedig világszerte mindenütt a nemzetköziség eszmeiségében történt. Milyen ellentmondás: a

munkás a nemzetköziségért hevül, küzd, hoz áldozatot, de ő maga soha nem jut el más országba, városának elhanyagolt negyedében éli le tájékozatlan életét. Miféle kapitalistát, milyen urakat fog ő gyűlölni? Csak saját országa rendjének a felforgatója lesz. De ez benne van a nemzetközi nagytőke imperialista törekvéseinek programjában. Ördögi terv: a kiszemelt ország vállalkozóit, bankjait, mi több, vezetőit, értelmiségét, akár középosztályát is saját népe támadja meg. És ha ez mégsem sikerül így, akkor a Szovjetunió készült arra, hogy eltakarítsa, most már világméretben, a kezére adott fél-Európából és a Harmadik Világnak nevezett volt gyarmatvilág országaiból mindazt és mindazokat, ami és aki útjában lenne a globális birodalomnak. Mindez végbement a XX. században, aminek során az ideológiák szinte egytől egyig elhasználódtak, a felhergelt kollektív gyűlölet tárgyátalan lett. Már sehol nem lázadnak, lázítanak a kapitalisták ellen. A mai kor divatba hozott veszedelme immár a „fasizmus” meg az „antiszemitizmus” politikai célt szolgáló muma.

Madách Ember tragédiájának legnagyobb tanulsága, hogy a despotizmus ellen fellázadó tömeg megfogalmazott ideológiája hevében és nevében megdönti a hatalmat, a kiontott vérből új néphatalom jön létre, amelynek beérésekor egy következő generáció új ideológiát fogalmaz az immár ismét despota elűzésére, hogy a forradalmi láng ciklikusan égessen a szabályszerűen ismétlődő diktatúrákat. Megfigyelése teljesen ráillik az általa ismert történelem folyamatára.

Amikor valami világméretű, akkor legyünk óvatosak a megismétlődés törvényszerűsége kapcsán. Ha sorra vesszük a francia forradalomból kisarjadó és folyamatos dollárhitelezéssel táplált véres forradalmakat és világháborúkat hevítő ideológiai rendszereket, a lőporfüst és atomfelhő eloszlása után újszerű fejlemény tárul elénk: az új évszázad hajnalára az évszázados ideológiák elhamvadtak. A madáchi rózsafüzér körjárata véget ért. Nincs többé nemzetközi munkásmozgalom, a mű készen áll, az alkotó (New World Order) berendezkedett.

A mi kis országunk történetében sorra érvényre jutott ideológiák tombolása után jó megérkezni a végállomásra, amikor már nincs tovább, mert már nincs rájuk szükség. A kommunista ideológiából nem sok maradt, miután tagjai számára eljött a megvalósulás, amit ugyan jó kommunista-ként az eszme győzelmének tulajdonítottak, de ezzel együtt megszűnt bennük a harcos proletárszellem, hiszen nincs már gyűlölt burzsoázia, már csak ébernek kell lenni a föléledő fasizmusra. A harc nem valami ellen irányul, most a hatalom megtartása a feladat. Az ideológia képlekeny jószág, a döntsöd a tőkét kis kozmetikával öntsöd a tőkét lett. Forradalmi hevület nincs már, a külhatalmi irányításra könnyű átállni, főleg olyankor, amikor általa kommunistából kapitalistává lehet válni. A materializmus földi javakról szól, a kommunizmus is a bőséget ígérte, nincs az az elvtárs, aki elhárítja magától a bőséget.

Az SZDSZ 1988-as megalakulását évtizeddel megelőzően már létezett politikailag, az úgynevezett demokratikus ellenzék képében. A késő kádári évek elit osztályának ifjai már nem Moszkvába jártak egyetemre, tanulmányútra, hanem Párizsba, Londonba és főleg New Yorkba. Visszatérvén ők lettek a hazai egypárturalom demokratikus ellenzéke. Jó helyen jártak, majd amikor megérett az idő a politikai váltás-

ra, nyugati hátszéllel behajóztak a rendszerátalakított hatalomba.

Nem rendszerváltás volt Magyarországon 1989-ben, hanem ideológiaváltás. Egy hazug ideológiát leléptettek, és bevezettek helyébe egy hamis ideológiát. A kommunista nép-mese helyébe liberalista ámitás került. Mint ahogy a kommunizmus, szocializmus, marxizmus nevek alatt működtetett, szovjet haderővel védett rendszer Rákositól Kádárig mind annak ellenkezője volt, mint amit hirdetett, ugyanúgy a kapitalizmusnak az a fajtája, amelyik a szabadelvűséget (liberalizmust) hirdeti, nem az emberek szabadságát valósítja meg, hanem a free trade szabadon gázol át mind az egyéni, mind a nemzeti érdekeken.

Nem akadt egyetlen elszánt kommunista, aki nemes idealizmussal életét adta volna a kapitalisták által megtámadott kommunizmusért. A kommunizmus elveit valló és hirdető vezetők, néhány kivételtől eltekintve, belevetették magukat a tőke szolgálatába, mely cselekmény hazug vádjával osztogattak halálos ítéletet az eszme hőskorában.

Máig is tartoznak a történészek azzal az elszámolással, hogy miként történt meg a békés felszámolása mind a Szovjetuniónak, mind a bolsevista mozgalmaknak néhány éven belül. Annak a világtörténelmi jelenségnek a fölszámolása, ami a francia forradalomnak volt a következő nagy állomása százéves előkészítés után, majd újabb véres világháború eredményeként a bipoláris világhatalom egyike volt. Hogyan hagyhattak ilyen mélyreható világtervet így elmállani? Tény, hogy ezúttal nem volt kommunistaellenes forradalom sehol, így Magyarországon sem. A sima átalakítás nagyhatalmi előírás volt, persze azóta sem történhetett meg a 45 éves terrorista uralom bűnöseinek elszámoltatása. Ellenkezőleg, a rendszerváltoztatást levezénylő Nyugat mindent elkövetett és ma is elkövet annak érdekében, hogy az átalakítás során ne essen ki a hatalomból a kommunista kurzus idején uralkodó elit. Ki is fejezi legélesebb ellenzését a háború előtti politikai élet gyakorlatának, akár motívumainak alkalmazása iránt. A bolsevimus társadalomtorzító eredményeire a nyugati politikának szüksége van.

A magyarországi politika műhelyében jelentkezett a törekvés a kommunizmus utáni politikai élet tisztességes átállítására a parlamenti demokrácia elvei alapján. De jelen volt az erősebb törekvés: átmenteni a diktatúra elitjének gazdasági és politikai hatalmát az új helyzetbe. A kádári idők MSZMP-je széteszlott háromfelé: SZDSZ, MSZP és Munkáspárt. A kommunisták beépítkeztek az alakuló polgári pártokba, amelyek mindegyikét sorjában szétmárták belülről, kivéve a Fideszt. Az SZDSZ-MSZP összesen 12 éven keresztül kormányzott. Ennyi idő kellett ahhoz, hogy a magyar közönség kellő többsége rájöjjön arra, hogy a szocialisták utódpartjai a magyar gazdaságot tönkretevő nemzetközi tőkétársaságok kiszolgálói, az ország árulói. Nem sikerült a nagy terv, aminek 1994-ben megfogalmazott tervét itt felidézük:

„Az 1990-es első szabad választások előtti kampányban az SZDSZ radikálisan antikommunista és rendszerváltó pártként mutatkozott. Később az SZDSZ-es politikusok hevesen utasították vissza az antikommunizmus – szerintük alaptalan – vádját. Ez a váratlan fordulat nyilvánvalóvá tette, hogy az SZDSZ csak a megszerezhető szavazatok érdekében használta kampányában az antikommunista retorikát, mint ügyes kampányfogást. ...Az SZDSZ nyilvánvaló balra tolódása

1992-ben gyorsult fel. A reformkommunisták és a baloldali liberálisok az úgynevezett Demokratikus Charta keretében kötöttek sikeres próbaházasságot. Ekkor vált nyilvánvalóvá, hogy a médiaértelmiség és a budapesti humán értelmiség döntő része az MSZP és az SZDSZ összefogásában érdekelt, ezért annak lelkes híve... A 94-es választásokat követően létrejött kormánykoalíció összetétele sokakat meglepett. Ennek egyik oka, hogy a választási eredmények egyáltalán nem indokolták a koalíció szükségességét, hiszen az MSZP abszolút parlamenti többséget kapott ...Hiába az azonos szociokulturális háttér, a meglévő érdekközösség: ha a '98-as választásokon a jobbközép pártjainak győzelme várható, akkor az SZDSZ jobbközép párttá alakul... Kis János (SZDSZ-vezető) a Beszélő 1994. augusztus 18-i számában írta: »azt tartanám kíváncsnak, hogy – kétpólusú rendszerben – mi legyünk a jobbközép váltópárt.« Ezek szerint Magyarországot a jövőben felváltva irányítaná a balközép Magyar Szocialista Párt és a jobbközép konzervatív párttá váló Szabad Demokraták Szövetsége. Valljuk be, ez a fordulat az SZDSZ számára rendkívül előnyös: vagy ő van hatalmon, vagy a potenciális (egykori) szövetségese. A konstrukció életképessége esetén egy viszonylag jól behatárolható szociológiai csoport úgy biztosíthatná tartós uralmát, hogy közben a politikai váltogazdálkodás demokratikus követelményének is eleget tehetnek.» (Tóth Gy. László, Magyar Nemzet, 1994. szept. 17.)

Ugye ismerős a képlet? Az angolszász parlamentarizmus már ezen a magas szintű módon fut, amikor két párt párharcában harmadik vagy további pártnak nincs esélye. És a két párt az establishment olyan eszköze, mint amilyen a kétoldalú pénzérme.

A magyarországi baloldali pártok olyan mértékben ártottak az ország népének a kiszolgáltatása és kifosztása terén, ami elég volt ahhoz, hogy a 2010-es választásokon teljes bukásukat idézze elő.

„A 2010-es választás tulajdonképpen az egyszerű ember lázadása volt »egy történelmi mértékű szélhámosság«, »egy kudarcot vallott társadalmi utópiával« szemben. A történelmi mértékű szélhámosság »értelme« az volt, hogy a történetfilozófiai irányváltás és az intézmények cseréjét kreatív módon végrehajtó szűk csoport a közérdek és nyugatról kölcsönzött díszes ideológiák nevében, az állam és az egyszerű emberek kárára saját magánérdekeit követve kormányzott. Ez a szemfényvesztés lepleződött le, s ezért van szükség felelősségre vonásra is, mert egy új rendet nem lehet a régi bűnökre alapítani, s mert az igazságérzet háborog.» (Az idézett bekezdés a „Századvég” politikai kutatóközpont kutatóvezetőinek - G. Fodor Gábor, Fűrész Gábor és Giró-Szász András - „Az Ideológiák vége” című írásából van).

A Századvég megállapításaira oda kell figyelni. Azt állítja, hogy a Fidesz-KDNP elsőprő győzelme példanélkülinek tekinthető, és annak értelmében a 2010-es választással forradalmi értékű radikális változások következtek be Magyarországon. A leglényegesebb következmény, hogy nemcsak a szocialista hatalomkonstrukció bukott meg, de érvényét veszítette a „szocialista világmagyarázat” is. „Egyfelől a gazdaságpolitikai fordulatot hirdető, a társadalmi struktúrák és az emberi természet megváltoztatását célzó elvont ideológiák elpárologtak, hogy a maga nyers mivoltában váljon láthatóvá a posztkommunista hatalomgyakorlás természete

(erről szól alapvetően Gyurcsány Ferenc kormányzása a hírhedtté vált őszi beszéd után). Másfelől, különösen az utóbbi három évben, elpárolgott a »történelmi hagyományok« anyagi fedezete is: végletesen leszűkült annak a közérzetjavító politikának a mozgástere, amely jóléti juttatásokkal tartott maga mögött jelentős választói csoportokat.* A liberális posztkommunizmus korábban megdönthetetlen uralma alól véglegesen kicsúszott a talaj. A mindent megkérdőjelező, csak saját előfeltevéseit kérdésessé nem tevő nihilista liberalizmus és a kádári nosztalgia folyamatosságának fenntartásában érdekelt liberális posztkommunizmus saját hatalmának feltételeit számolta fel azzal, hogy saját utópiáival szemben is pragmatikussá és gyanakvóvá tette az embereket.”

A Fidesz közel két évtizede meglépett ideológiai váltása valamiféle liberalistából nemzetire - jelentős támogatottsági növekedést hozott. Ennek számos oka van, de most csak foglalkozunk magával a ténnyel: Magyarországon erősödik a nemzeti érzés. Mégpedig széles fronton, örvendetesen a középosztályban, de megjelent – radikálisabb alakjában is – főleg a munkásosztály fiataljai körében. A Fidesz a nemzeti együttműködésben jelöli meg a jobboldaliságot, a nemzeti

érdekek védelmét hirdeti és gyakorolja. A párt és a kormány politikáját a Nemzeti Együttműködés Rendszere néven hirdeti. A nemzet fogalmához nem köt fajelméletet, az állampolgárságnak nincs származási követelménye, most már a magyarországi honosság sem előfeltétel. Magyarok lenni nem misztikus ideológia terméke, hanem érzelmi és tudati vállalás, azonosulás a nemzet jelenével, történelmével, kultúrájával, törekvéseivel.

(Magyar Élet)

**A szerk. szükségesnek látja ezen a ponton, de a fentiek egészéhez kapcsolódóan is emlékeztetni az amúgy jól ismert tényre, hogy a rendelkezükre álló eszközök fogytán a posztkommunista hatalomgyakorlók gátlástalanul nyúltak kölcsönkhöz, végzetes és kilátástalan helyzetbe hozva az országot, egyben kényszerpályára lökve az őket felváltó kormányzatot. A következmények túlmutatnak a Fidesz-KDNP kormány népszerűségének egyszerű romlásán, hiszen a nemzetpolitikában azóta bekövetkezett korszakalkotó változások egészét torpedózzák meg. Hogy mennyire volt ez (is) beprogramozva amazok ördögi cselekedeteibe, azt csak feltételezni tudjuk, elhárítása viszont közös, nagy feladatunk.*

K.P.

Nem a mi ünnepünk

Hideg, a borongós téli időjárás nyomja rá bélyegét az immár húsz esztendeje, a rendszerváltás után Románia nemzeti ünnepévé deklarált december elsejére. Morfondírozhatnánk, hogy ünnep-e az ünnep, ha valóban érdekelne, de az erdélyi magyarság több mint két évtizede úgy döntött, számára a magyar történelem legnagyobb veszteségét idéző nap inkább gyászt jelent, hisz Magyarország akkor veszítette el területének és lakosságának kétharmadát, s lett a történelemcsináló nagyhatalmak akaratából egy kifosztott, megcsúfolt ország.

A rendszerváltás után magyar politikusok és civilek nem egy alkalommal szóvá tették, talán jobb lenne, ha az országnagyok olyan nemzeti ünnepet választanának, mely nem elválasztja, hanem összeköti az itt élő népeket, de valójában soha moccanás sem történt ez irányba. Nem csoda, mert akárhogy is elmélyülünk az államalkotó nemzet történelmében, alig van olyan jeles napjuk, mely nemzeti ünnepé avanszálható. Talán december 22-e lehetett volna, ha utóbb ki nem derül, azt a forradalmat bizony gyors győzelme után néhány órával a kommunista párt második vonalbeli politikusai és a volt titkosrendőrség hadrendbe állított csapatai ellopták.

Az 1918-as úgynevezett nagy egyesülés valóban hatalmas országgyarapodást jelentett a Román Királyságnak, a népköztársaságnak, szocialista köztársaságnak, majd egyszerűen köztársaságnak, de még kilenc évtizedes, meglehetősen agresszív elnyomó-beolvasztó politikájukkal sem tudták úgy magukévá tenni, ahogyan a korabeli döntéshozók és hazai fanarióta eszméken nevelkedett politikusgárdájuk szerette volna. Erdély ma is az ország legfejlettebb régiója, bár aláüllesztéséért igen sokat tettek, ráadásul az itt élők, betelepültek egy része is hamar a regáti szokásokhoz igazodott, átvéve a nagyromán mentalitást. A szocializmus évei valójában még jobban elmélyítették a „homogenizálás” doktrínáját. Hogy annak ágyát jól megvessék, majdhogynem államvallássá emelték az eredetmítoszt, a dákoromán kontinuitást, melynek bölcsője – természetesen – Erdély volt, s így nemcsak egy igazságtalan történelmi diktátum tette e föld uraivá, hanem a kétezzer-ötven évre datált ittlétük is. S bár történelmi nyomot nemigen hagytak e régióban, az csakis azzal magyarázható, hogy évszázadokon, akár évezredekken át megmaradásuk érdekében csendes túlélésre rendezkedtek be.

Városainkat belakták, etnikai tömbjeinket fellazították, sok magyar családot kitelepedésre készítettek, szűkebb pátriánk fejlődését lépten-nyomon akadályozzák, mi több, még ma is füttyölnek törekvéseinkre, mi mégis dolgozzunk tovább, reménykedjünk és maradjunk!

(Háromszék)

Szász István Tas naplójából

A Trianon szó trianonjáról és egyebekről

2012-ben is újra meg újra találkozhattam a kiátkozott szavak szindrómájának sajátosan kommunista, sajátosan neoliborális, tehát sajnos sajátosan magyar jelenségével.

A fekete hajverés folytatódik, és tengeri olajfoltként szennyezi szellemi életünket. A feledtetés – ilyen témákban járatosak előtt ismert célokat szolgáló – igyekezete már nem igyekezet, hanem durva, „áltudományos káromkodás”, olykor fenyegetőzés szintjére emelkedett. Azt szeretnék, ha nemzeti létünk problémáival kapcsolatos gondolatainkat semmilyen formában sem mondanánk ki. Ha tökéletesen megfelelnénk a kommunista-internacionalista, „a múltat végképp eltörölni” célkitűzésének vagy a neoliberális-kozopolita hazát, nemzetet tagadó elvárásnak.

Egy sokszorosan zavaros fejű társadalommal mindent megtehetnek. Negyven év feledtetésén túlmenő, hézagpótló, olykor „új múltat építő” hazugságai és immáron 22 esztendő „liberátorainak” berepülő pilótái megtették a magukét. Ennek része volt a szavak megmérgezése, majd azok segítségével személyek és intézmények, korok, szellemi irányzatok, művészi alkotások vagy akár sikeres olimpiakonok „megsemmisítése”.

A legnehezebb dolguk Trianonnal van. Ugyanis a magyar életnek nincs olyan területe, melyet magyarázni, megérteni, építeni, fejleszteni lehetne anélkül, hogy Trianont megismer-nénk és megértenénk. Lehetetlent kívánnak. Házat akarnak építeni (ez alól a sajátjuk sem kivétel) a semmire. Még csak nem is a homokra, hanem egy légüres térre.

Amikor egy szervezet meghívott előadójaként csak annyit említettem, hogy ne siránkozzunk ha Trianonra gondolunk, hanem tanulságaiból építkezzünk, tegyünk a megmaradásunkért, magyarkodónak nevezett egy liberális vezető, s amikor a hallgatóság szimpátiája felém fordult, lemondott megbízásáról. Egyetlen más szó, egyetlen túlzás vagy durvaság el nem hangzott, csak érezte a hangulatot.

Sajnos azonban, az igazi nagyok, az elfogult ideológiák hirdetői, a gyűlölet vagy a külső érdek által irányítottak nem mondanak le. Inkább úgy törnek rá a magyar tudatra, mint maga a Sátán, akinek fő célja lelkeink megszerzése.

Nekik először a magyar lélek kell. S hogy miért? Bizony elképzelhető, hogy kell utána a test és minden, ami annak szükséglete. Mert árva lelkeink nem hiszem, hogy egymagukban oly fontosak lennének. Ennyivel a Sátánnál is rosszabbak.

Bizony Trianon itt terpeszkedik felettünk.

Ama földrajzi elválaszthatatlan a szellemi és a lelki Trianontól is. És amikor nem egyszer hallunk második, sőt harmadik Trianonunkról, akkor megállapíthatjuk, hogy folyik egy új szellemi Trianon sikeres előkészítése is. És éppen az előbb említett módszerrel. A szavak és fogalmak segítségével történő kiátkozással.

Ha a Magyar Tudományos Akadémián tarthatnak már szimpóziumot, melyen pálcát törnek Wass Albert a hungarista, Szabó Dezső a vérgőzös antiszemita, Tormay Cecile a sznob és gyűlöletbeszéd író vagy Nyíró felett, és nem csak tőlük, de még olvasóiktól is félni kezdenek, miközben mégis remélik, hogy ezek idejük lejár, - bizony jogunk van az íté-

kezőket is megvizsgálni, s ha kell, felettük törni pálcát. Bár ehhez semmi kedvem, annál inkább van valódi indítékaik megismeréséhez. A tárgyilagosság szabályai szerint jegyzem meg, hogy ha csupán e szerzők irodalmi fajsúlyáról vitáztak volna, szavam sem lenne. Szívük joga. De itt a holt négyes felett szólt a gyűlöletbeszéd és ébresztették az indokolatlan félelmeket. Szépen író, nemzetben gondolkodó alkotók különböző színvonalú művei, vagyis életművei állottak szemben védtelenül az elfogult haraggal, az annál is veszedelmesebb gúnnyal, mely annyira indokolatlan, hogy értelmi-ségi lények esetében ez is újabb kérdőjeleket vet fel. Miért?

Miért bűnös minden, ami magyar, miért tilos Trianon?

Miért nem szabad a magyarnak az, amit minden más nemzet esetében a letermészetesebbnek tartva elfogadnak. Ők, a „félelemben élők”, a folyton és mindenfelé vitatkozik is.

Bizony ismét Trianonhoz kell visszanyúlnunk. Mert úgy, ahogyan körös-körül leválasztották az országról a sokfelé magyarlakta kétharmadnyit, s egy évszázad alatt már látható a homogenizáció minden eredménye, ha elkezdik leválasztani – esetünkben például – a magyar irodalom egyre nagyobb „magyar megmaradást óhajtó vagy szolgáló” területeit, a szellemi homogenizáció is sikerre számíthat.

Arról, hogy ezt olyanok, akik bizonyára nem értenek vele egyet és ismerik kártékonyágát, mégis milyen okból támogatják, elkerülhetetlen elgondolkodni. A nyelviileg már igencsak liberalizált fővárosban ezt úgy kérdeznék: miért kell ennyire lemenni kutyába? Kinek kell bizonyítanunk?

Nyugodtan állíthatjuk, hogy ez már nem a szabad véleménynyilvánítás területe, hiszen az ellenvéleményeknek nem rendeztek szimpóziumot vagy nem hívták meg képviselőit oda. Vagy mégis ott voltak és szólni sem mertek?

Nos! Ez az, amire igazán érdemes lenne odafigyelni.

Kik azok, akinek itt valójában „félni jó”? Miért kell nálunk valakiknek előírászerűen félni? Mennyire valódi ez a félelem? Miért van erre olykor igény? Meddig terjednek „demokratikus jogaink a félelemre”?

Azért reméljük, hogy a királynő életben marad.

Leányfalu, 2012. november 5.

Turmayer Sándor (1879–1953): Budai vár

Meghaladni a politikai kliséket

Vannak olyan mantra-szerűen ismételt politikai klisék, amelyek elemzése, s ha kell felülvizsgálata – elsősorban a körülmények megváltozása miatt – halaszthatatlanná vált.

Vegyünk egy példát.

Itt van a Székely Nemzeti Tanács (SZNT) területi autonómiára vonatkozó koncepciója. Nincs olyan bátor kételkedő, sem Budapesten, sem Erdélyben, aki nyilvánosan kétségbe merné vonni az SZNT területi autonómiára vonatkozó elképzelését. De olyan befolyásos politikus sem, aki teljes mellszélességgel kiállna mellette. Vannak ugyan, akik őszintén jónak tartják az SZNT koncepcióját, és tisztelik a létrejötte érdekében kifejtett hősiességet, de a nyílt,tevőleges támogatásig nem jutnak el. A lényeg: nincs nemzeti törekvés, javaslat a megvalósítására. Sőt, a Romániai Magyar Demokrata Szövetség (RMDSZ), azzal, hogy olyan Európai Polgári Kezdeményezést számít útjára bocsátani, amelynek az autonómiához semmi köze, nyíltan szembeszáll mindenféle autonómia-elképzeléssel.

Az SZNT javaslatának a román parlament felsőháza részéről történt indokolás nélküli elutasító döntése politikai súlyt ad az RMDSZ magatartásának, s igyekszik letörni az egyelőre tarka-barka autonómiaköveteléseket. Nemcsak Erdélyben, de az egész Kárpát-medencében. Éppen ezért van különös jelentősége a Magyar Nemzet Online (MNO) portálon megjelent összeállításnak. Benne a lényegbevágó kérdésekkel, s egy budapesti tisztségviselő köntörfalazás nélküli feleleteivel.

A kérdések:

„Életképes lenne-e gazdaságilag a közel egymilliós lakossággal bíró terület, egyáltalán előnyt jelentene-e az önállóság? Milyen kihívásoknak kellene egyáltalán megfelelnie egy független Székelyföldnek? Képesek lennének-e kormányt alakítani az egymással rivalizáló magyar pártok?”

Gabay Balázs, az MNO cikkírója először Izsák Balázshoz fordult e kérdésekkel. Az SZNT elnöke természetesen minden kérdésre tud megnyugtató választ adni. Ami nem meglepő.

Az viszont már igen, hogy ezúttal a hivatalos Budapest is hangot adott véleményének. Szatmáry Kristóf, a Nemzetgazdasági Minisztérium (NGM) május végén kinevezett gazdaságsszabályozásért felelős államtitkára köntörfalazás nélkül támogatja a székely autonómiát.

Szókimondó véleményét érdemes itt is idézni. -Nem hiszek a perszónális autonómiában, az ugyanis a területi önállóság nélkül mit sem ér – fogalmazott az MNO kérdésére Szatmáry Kristóf.

Ha valaki, akkor Szatmáry most nagyot lépett az egyik legvisszahúzóbb klisé meghaladása felé.

Ágoston András

Készen állnak-e a szabadságra a székelyek?

„A népvándorlás zűrzéből, – mely másfél ezred év előtt mindent elsodort –, egy néptörzs emelkedett ki, számban ugyan csekély, de azért mégis nagy tényező az új alakot öltetni indult Európában.” Orbán Balázs A Székelyföld leírása című kötetében így emlékezik meg népéről, a székelységről, mely a mű 1868-as megjelenése óta folyamatosan fogatkozik, de autonómiára való törekvésének iránya mit sem változott az elmúlt majd 150 évben. A helyes útról, a múlttól és a jövőről a Székely Nemzeti Tanács elnökét és a Nemzetgazdasági Minisztérium államtitkárát kérdeztük.

A Székely Nemzeti Tanács (SZNT) elnöke, Izsák Balázs Székelyföld önálló külpolitikai útra lépésének nevezte a múlt héten éppen Katalónia „fővárosában”, Barcelonában tett látogatását. A tanács tagjai a katalán kormány külkapcsolatokért felelős politikusaival egyeztettek, és az együttműködés új formájáról állapodtak meg. Eközben a román parlament 2005 után másodszor is érdemi vita nélkül utasította el a Székelyföld autonómiájáról szóló statútumot.

A lépés kapcsán olyan kérdéseket feszegettünk, melyeket az utóbbi időben talán kevesen: Milyen kihívásoknak kellene egyáltalán megfelelnie egy független Székelyföldnek? Életképes lenne-e gazdaságilag a közel egymilliós lakossággal bíró terület, egyáltalán előnyt jelentene-e az önállóság? Képesek lennének-e kormányt alakítani az egymással rivalizáló magyar pártok?

A felmerülő kérdések sorában az elsők között szerepel:

megfelel-e Székelyföld a területi autonómia támasztotta kritériumoknak? Az Európában eddig megismert autonómiákat megvizsgálva bátran állíthatjuk, hogy megfelel – véli Izsák Balázs. – A székely székeknek jól kivethető kulturális és nyelvi határaik vannak, így a cél nem is lehet más, mint az autonóm régió státuszának elérése” – hangoztatja a politikus, aki mintaként állította Katalóniát, Baszkföldet, vagy a brit devolúciós törvény alapján önkormányzatisággal bíró Skóciát és Walest.

Koszovó, Katalónia, Skócia, Dél-Tirol

Na de a statútum elfogadása esetén vajon milyen előnyökkel járna a területi autonómia a székelyek számára? A kontinensen speciális területi státusszal bíró körzetek, mint például Dél-Tirol vagy Katalónia komoly gazdasági felemelkedést produkált az önállósodást követően. Előbbi lakosainak átlagos évi jövedelme jelenleg már 15 ezer euróval haladja meg az olasz átlagkeresetet, miközben a régió magával húzza az olasz gazdaságot is. Ha a katalánokat vesszük számba, hasonló adatokra bukkanunk: Katalónia adja a spanyol össztermék legnagyobb hányadát a tartományok közül.

Kifosztják a székelyeket

Jogos kérdés viszont, hogy az önálló Székelyföld gazdaságilag megállna-e a lábán a központi újraelosztó rendszerből kiválva. Az SZNT elnöke úgy véli, Székelyföldet jelenleg kifosztja a román állam. Felszántatlan földek és kaszálatlan le-

gelők találhatók mindenhol, miközben a magyar többségű megyék jóval többet adnak az össztermékhez, mint amennyit később visszakapnak támogatás formájában. Izsák a dél-tiroli példához visszatérve jelezte: az autonóm térség fejlett turizmussal, mezőgazdasággal bír, és az európai almatermelés immár közel tíz százalékát adja. Székelyföld földrajzi adottságaiból kiindulva hasonló fejlődés lenne várható a státusz megszerzésével.

Ha a román törvényhozás rá is bólintana egyszer az autonóm státuszra, mi a biztosíték, hogy a több irányba húzó erdélyi magyar pártok képesek lennének együttműködni, akár kormányt is alakítani? – tehetjük fel a kérdést. Izsák biztos benne, hogy ezzel sem lenne probléma, hiszen a jelenleg is működő regionális parlamentekben érvényesül a demokratikus választás elve. Összefogásra inkább abban lenne szükség, hogy minden magyar párt egyetértsen az autonómia szükségességében. A lakosság részéről továbbra is megvan az igény az önállósodásra, most a politikusokon lenne a sor.

Az unió nem mozdul

Az Európai Unió ugyan kiemelt figyelmet fordít a régiós politikára, ettől függetlenül Izsák szerint nem tartozik a jogalkotási körébe az autonómia kérdése. Az EU várhatóan sem segíteni, sem akadályozni nem fogja a székelyek törekvéseit. Ugyanakkor az Európa Tanács 1201-es ajánlásának 11. cikkelye kimondja: „azokban a körzetekben, ahol egy nemzeti kisebbséghez tartozó személyek többséget alkotnak, e személyeknek jogukban áll, hogy sajátos történelmi és területi helyzetüknek megfelelő és az állam nemzeti törvénykezelésével összhangban álló helyi vagy autonóm közigazgatási szervekkel, vagy különleges státusszal rendelkezzenek”. Márpedig Románia tagja az ET-nek, a székelység pedig 75 százalékos többségben van a történelmi Székelyföld területén.

Tízezrével kellene utcára vonulni

Nem hiszek a perszonális autonómiában, az ugyanis a területi önállóság nélkül mit sem ér – fogalmazott **Szatmáry Kristóf**, az NGM gazdaság szabályozásért felelős államtitkára. Ahogyan Dél-Tirol vagy Katalónia földrajzilag, jogilag, etnikailag is jól körülhatárolt tömböt alkot, úgy ezek a kritériumok Székelyföld esetében is teljesülnek, ez tehát nem lehet akadály. Az lehet viszont a román politika ellenállása. A politikus biztos benne, hogy ha a katalánokhoz hasonlóan a székelyek is tízezrével vonulnának utcára az autonómiát követelve, hatékonyabban tudnák képviselni érdekeiket. „A néhány napja lezajlott barcelonai demonstrációhoz képest a székelyek törekvése értelmiségi diskurzus. Ez persze lehet célravezető, de ha a múltba tekintünk, eddig nem volt túl hatékony. Annyi bizonyos, hogy a székelyek legnagyobb ellensége a beletörődés. Ha kiállnak igazukért, elérhető az álom.” Ehhez persze a székelyföldi magyar politikai pólusoknak is össze kell fogniuk, ami Szatmáry Kristóf szerint kevésbé problémás, hiszen a vita sokszor inkább az autonómia hiányából fakad.

Az államtitkár meglátása szerint az autonómia egyetlen hátulütője az lenne, hogy onnantól ténylegesen csak magukra számíthatnának a székelyek, nem fordulhatnának többé a központi hatalomhoz. Az elnököknek ellenben se szeri, se száma. Amellett, hogy biztosítanak önnön megmaradásukat, kiépíthetnék nemzetközi kapcsolataikat, jóval szorosabbra vonhatnák a köteléket Magyarországgal, és saját bevételekkel bírnának. Szatmáry Izsák Balázshoz hasonlóan biztos benne, hogy a román állam támogatása híján, önálló gazdasági térségként is működőképes lenne a régió. „Székelyföld a történelmi Magyarország határain belül korábban is autonóm, speciális közigazgatási egységként működött. Ha akkor életképes volt, ma is az lenne”.

Gabay Balázs

Kommentár

Ágoston András:

Ha valaki nem tudná...

„Rombolni tudnak, és valószínűleg ezt is akarnak” címmel a Népszabadság (aláírástól) interjút készített Markó Bélával, a Romániai Magyar Demokrata Szövetség (RMDSZ) volt elnökével, ma visszatérő szenátorjelölttel. Az interjú eszmei mondanivalója, ahogy ezt régen mondani szokták, az, hogy Markó „nem tartja jó ötletnek a külhoni magyarok szavazását”.

Fejlesztve e tézist, a visszatérő szenátorjelölt tovább dohog: „a Fidesz megvalósította az RMDSZ-szel szembeni egy pártrendszer Erdélyben. Olyanok, mint a Bourbonok vagy a Habsburgok, semmit nem felejtene, és semmit nem tanulnak”.

A NOL és az erdélyi magyar politikus szerint „hiába rokonszenveznek a magyar kormánypárttal nagyon sokan Erdélyben, mégis az RMDSZ-re szavaznak”. Markó indokolja is az állítását. Szerinte az ok egyszerű: „a választó ugyanis pragmatikusan dönt, hogy kire van szüksége ahhoz, hogy a problémáit megoldja”.

Választási kampányról lévén szó, talán nem is kifogásolható, hogy Markó az ellenzéki szocialista sajtó zászlóshajójának

nyilatkozva még egyszer (most már világosan) felfedi leg-erősebb kártyáját: úgy gondolja, hogy az RMDSZ, az erdélyi magyar „egypárt” két évtized alatt konkurencia nélkül, a helyi magyar média felhasználásával megvalósított társadalmi beágyazottsága az ideai parlamenti választásokon is meghozza a szokásos sikert.

Hogy miért volt szüksége a magyarországi kormánypárt, a Fidesz nyílt és durva lerohanására? Ezt csak találgatni lehet, de az eddigi politikai folyamatokra figyelemmel, nemigen lehet kétséges, hogy ennek a ráadásnak mégiscsak szükségét látja. A tét ugyanis nagy.

Mert nem az a legfontosabb, hogy az Erdélyi Magyar Néppárttal (EMNP) folytatott, sok szempontból, elsősorban az anyagiakat tekintve egyenlőtlen küzdelemből az RMDSZ milyen eredményt ér el. Sokkal fontosabb a veszély, hogy a választási kampányban az objektív információk hiányával sújtott erdélyi magyarok egyre nagyobb számban jutnak el a felismerésig, hogy a számukra biztos jövőt jelentő autonómiaformák ügyében az RMDSZ sem eddig, sem ezután nem számít tenni semmit. Míg az EMNP az autonómiát, akár politikai jövőjét is kockáztatva, küzdelmének homlokterébe állítja.

Tudnivaló, hogy a legitimitást – kisebbségi közösségről lévén szó – nem a megszerzett képviselői és szenátori mandátumok száma, hanem a választásokon való részvétel, s a vele járó szavazatok biztosíthatják.

A lényeg: a friss, a nemzetstratégia szempontjából fontos eszmék a választási kampány során lassan, de biztosan eljutnak a szavazók tudatáig, akik ezekre alapozva, immár saját véleményt alakíthatnak ki. Markó tézise, miszerint a szavazók majd pragmatikus döntést hoznak, az (egyelőre lehetséges) óhaj. Egy biztos. Az erdélyi magyarság az EMNP fellépésével politikai nagykorúsága szakaszába ért. S ezt a folyamatot nem lehet visszafordítani. Erre Markó Béla sem képes.

Van még egy olvasata a Népszabadságban közölt interjúnak. Hacsak nem arról van szó, hogy az RMDSZ előre készíti a terepet a magyarországi balos ellenzékkel való együttes fellépésre, két év múlva, a magyarországi parlamenti választásokon. Amikor a többszázezer új magyar állampolgár többsége először jelezheti szavazataival is, hogy örül a kettős állampolgárságnak, és pontosan tudja, ki tagadta meg tőle, s végül kitől kapta meg mégis.

De ne szaladjunk annyira előre.

Látnunk kell ugyanis, hogy a Kárpát-medencében most az erdélyi magyar-magyar választási kampány során válik világossá, hogy a kisebbségi egypártrendszer a múlté. S a legerősebb „egypárt” korábbi, részérdekek képviselőjére szorító szerepvállalása egyre kockázatosabbá válik.

Az RMDSZ egységpropagandája nem a nemzet egészének ügyét szolgálja. Amióta a Markó Béla nevével fém-

jelzett vezetés regnál, az RMDSZ – a kormányzati felelősségvállalás fejében – elfogadja a helyi többség által diktált bizalmi minimumot. Azt, hogy aki a helyi hatalommal kíván együttműködni, annak autonómiaügyben pártként nem szabad megnyilvánulnia. Különösen nemzetközi szintén nem.

Az évek óta zajló korszakváltás legnehezebb szakasza ma Erdélyben zajlik. A kérdés az, hogy a magyarság legerősebb pártja lemond-e az autonómiáról és az asztalról lehulló morzsák begyűjtésének reményében többé-kevésbé nyílt kiszolgálójává válik a helyi többségi elitnek, vagy a sarkára áll.

A kétpólusúvá vált erdélyi magyar politikai elit helyi hatalomhoz húzó szárnyán az RMDSZ azzal, hogy elutasította a magyar pártoknak az autonómia jegyében történő közös fellépését, lényegében a magyar érdekekért folytatott küzdelem kerékkötője lett. Ezt az alapvető tényt nem lehet semmiféle politikai trükkökkel elfedtetni.

Ebben a helyzetben nem kell csodálkozni azon, ha Magyarország, miközben a rendszerváltást követően a leg súlyosabb függetlenségi harcát vívja, számításba veszi az elszakított magyar nemzetrészeket is. Nem véletlen, hogy a kétharmados Fidesz-KDNP pártszövetség a kettős állampolgárság megadásával kezdte, de itt nem állt meg.

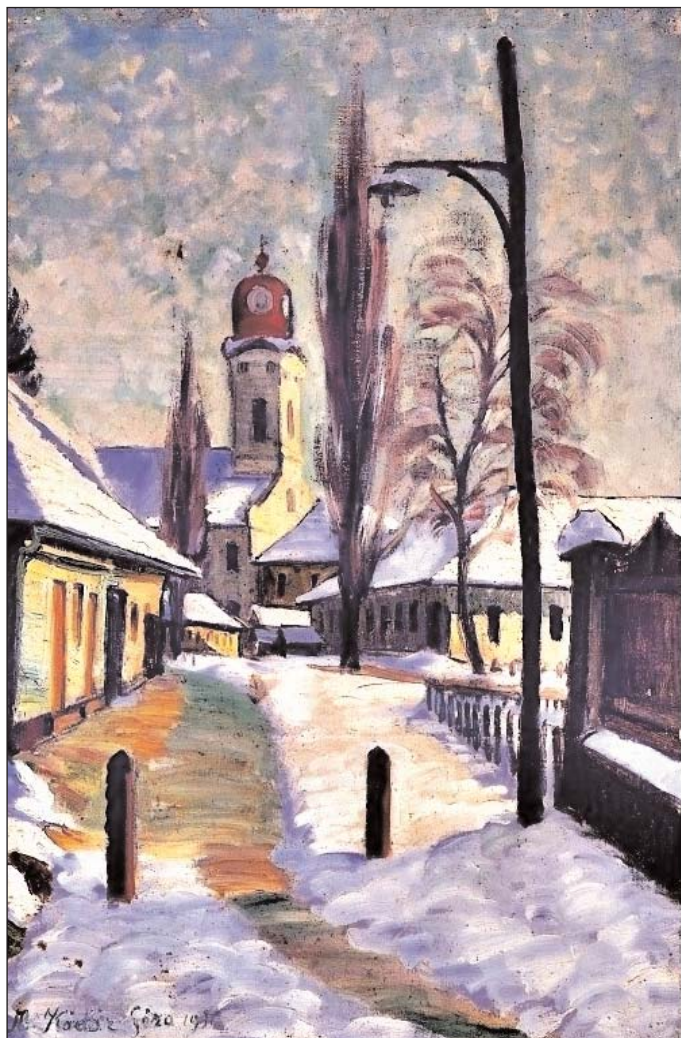
Alkotmányozással, törvényhozással, a szavazati jog megadásával is megeremtette az alapját a magyar nemzet határmódosítás nélküli politikai integrációjának. A magyar kormány a szabadságharcot még nem fejezte be, de ma már nemcsak kezdeti sikereket mondhat magáénak.

Markó Béla, az RMDSZ első embere a Népszabadságban megjelent interjújában nem a Nemzeti Együttműködés Rendszerének (NER) szellemében szólalt meg. Ha valaki nem tudná, mondjuk ki: ő és pártja – némely jó szándékú tagok ténykedése ellenére – végül a másik oldalon kötöttek ki. S ez nem csoda, hiszen a status quo fenntartása a vezetők csoport- és egyben személyes érdeke is. Innen a vehemencia, ami átsüt a Népszabadságban megjelent interjúnak már a címében is.

(A szerk. hezitált ezen anyag közzétételét illetően, hiszen megjelenésekor a választási eredmények ismeretében fogják ezt kézbe venni és megítélni az olvasók. Nem egy része van viszont Á. A. írásának, ami miatt mégis a közlés mellett döntött.

Elsősorban ez a mondat: „A kérdés az, hogy a magyarság legerősebb pártja lemond-e az autonómiáról és az asztalról lehulló morzsák begyűjtésének reményében többé-kevésbé nyílt kiszolgálójává válik a helyi többségi elitnek, vagy a sarkára áll.” Az RMDSZ esetleges győzelme esetén ugyanis ez lesz a legfőbb kérdés, amit fel kell majd tennünk nekik. Továbbá változatlanul kulcskérdés marad az RMDSZ viszonya Magyarországhoz, annak kormánypártjaihoz, kormányához. Markó Béla ismételt megnyilatkozásai nem ígérnek semmi jót e vonatkozásban, vele ellentétben viszont Kelemen Hunor 2012. november 11-én az ATV adásában, Juszti László folyamatos provokatív kérdéseire adott tényszerű, nyugodt és kiegyensúlyozott válaszaival, hozzáállásával annál inkább pozitív képet generált, de az autonómia vonatkozásában vele kapcsolatban sincs okunk a derűlátásra, hiszen ő is csak egy a párt (még ha magas rangú is) katonái közül.

Igy állunk hát november vége felé, szívszorongva várjuk, mit hoz majd a december, még inkább az újesztendő.) K. P.

Kádár Géza: Havas út templommal

Mellékletként csatoljuk egy olvasónk levelének részletét

(„Mit keresünk mi Bukarestben?”)

...Több alkalommal beszélgettem volt barátaimmal, bíráltam az RMDSZ munkáját, úgy ítélt meg, hogy tevékenysége silány. Meg akartak győzni, hogy a fővárosi szereplésük nagyon fontos. Kifejtettem álláspontomat: való igaz, ha bejutnak - és ezt kívánom is - legyenek ott a Parlamentben és munkálkodjanak a magyarság érdekeiért, de ne a miniszteri bársonyszék legyen egyetlen céljuk. Azt viszont, hogy a mindenkori kormány tagjai legyenek, elleneztem és ellenzem ma is. Az ellenzék soraiban kell helyet foglalni és csak akkor támogatni a kormányzó pártot, ha az a magyarságnak hasznos és a magyarság fejlődését segíti. Azt kimondottam elleneztem, hogy az RMDSZ elnöke miniszteri pozíciót fogadjon el. Véleményem szerint az elnöknek a helye az erdélyi magyarság körében van...El tudom képzelni, hogy ha ilyen szemlélettel nézte volna a magyarság érdekeit, sokkal előbbre állna Erdély magyarsága. Markó Béla és csapata a rossz pásztor mintaképe, aki elhagyta a nyáját. Tevékenységük nagyon messze állt és áll a jó pásztor elhivatottságától. Markó Béla félve jelentette ki, hogy csupán a kulturális autonómia megteremtése lehet a cél Erdélyben. Hosszú éveken keresztül miniszterelnök-helyettes volt, sajnos ez nem volt érezhető, tevékenysége alatt a magyar oktatás Erdélyben csak visszafejlődött... Óriási bűnnek tartom, hogy az Európai Unióhoz való csatlakozás alkalmával nem használták ki az autonómia megteremtésének a lehetőségét. Sajnos ez egy vissza nem térő alkalom volt.

Markó Béla anyai ágon Sepsiköröspataki, de ez nem érződik a falú fejlődésén, úthálózatán, temetőjén sem. Az utóbbi években több alkalommal voltam vendég Mezősegen. Több magyar emberrel hosszas beszélgetést folytattam. Keserű szavakkal mesélték, hogy a rendszerváltozás után 3 évig a RMDSZ vezetői időnként meglátogatták a szórványban élő magyarságot, biztató szavak hangzottak el, de a kép azóta megváltozott, az RMDSZ részéről csak 4 évenként látogatják őket, amikor kampányolnak a szavazatokért.

Felhívom a figyelmet, hogy Mezősegen, Válaszúton csodálatos megvalósításnak lehetünk szemtanúi. Kallós Zoltán Válaszút községben épített egy néprajzi múzeumot. Bemutatja a Moldvától Szatmárnémetiig terjedő régiók magyar, román és szász népviseleteit. Nem tévedünk, ha azt mondjuk, hogy Válaszúton van Európa egyik leggazdagabb néprajzi múzeuma. Ugyanitt Kallós Zoltán saját telkén épített egy bentlakásos, nagyon szép és nagy iskolát. Célja az volt, hogy a magyar szülők gyermekei az első 4 osztályt magyar nyelven végezzék el. A gyerekek oktatását két kitűnő tanár végzi. Az iskola 4 tanulóval indult, ma már a Kallós iskolában tanuló gyerekek száma 94. A gyermekek hétfőn reggel érkeznek az iskolába, és pénteken mennek haza a szülőkhöz. Az itt tanuló gyermekek tudása magasabb színvonalú, ezért román szülők is kérték, hogy gyerekeik járhassanak a Kallós iskolába. Minden magyarnak javasolom, hogyha Kolozsváron tartózkodik, látogasson el Válaszútra (Dés irányában 30 km.), mert magyarságtudatot erősítő élményben lesz része.

Összefoglalva: nagyon sok idő telt el a rendszerváltás óta, és szomorúan állapíthatjuk meg, hogy az 1989. év örömeit hozó hangulata ma már sehol nem érződik. Bizonytalanság, reménytelenség alakult ki a hazáját szerető magyar népben, és ennek a reménytelen állapotnak a kialakításában az RMDSZ vezető szerepet játszott.

Szentjakabfa, 2012. november 12.
Dr. Szabó Zoltán, nyugdíjas pszichiáter

Barkasz Lajos (1884–1960):
Budavári részlet az ezredfordulón

Készülj lovam

(Csángó & Gyímes)

készülj lovam készülj készítsd inaidat
búcsúzzál el te is a te szállásidtól
én es elbúcsúzom apámtól-anyámtól
az én édesemtől virág-szerelmemtől

adj egy csókot rózsám uti kötésekre
megsegít az isten százat adok érte
vaj menj el előlem vaj ülj le melléjem
met reád néztembe megszakad a szívem

isten engedje meg szerelmes violám
mikor visszajövök a szerelem utján
csitorgós kapudot sarkig nyitva kapjam
csitorgós kapudot sarkig nyitva kapjam
lévános havasán felnőtt rozmaringszál
annak levelére drága gyöngyharom szál

Kallós Zoltán gyűjtéséből

Támogatóink

Emlékeztünk rá: lapunk függetlenségét és erdélyi olvasóinkhoz történő díjmentes eljuttatását teszik lehetővé e nagylelkű adományok. Köszönjük!

Benczédi Albert nyug. lelkész	Marosvásárhely	50 RON
Ötvös Lajos	Gyál	2500 Ft
Dr. Perneki-Simonits István	Szeged	3500 Ft.
Horackó Judit	Budapest	500 Ft
Katona Jenő	Debrecen	8.500 (áprilisi bef.)
Nagy Emese Zsófia	Marosvásárhely	20 EU
Dr. Heilinger István	Németország	100 RON
Z. Zwada András	Békésszentandrás	10 USD+10 CHF.
Bonyhád Város polgármestere	Bonyhád	2000 Ft
Prof. Kosztarab Mihály	USA	115 USD
Dr. Czákó József	Göd	1000
Horváth Enikő	Szászrégen-Ro.	2500
Dr. Pázmány Elemérné	Pilis	500

Spaller Árpád

Lelkünk megküzdött szabadsága...

Beszélgetés Tóth Károly Antallal hetvenedik születésnapja és az Ellenpontok megjelenésének harmincadik évfordulója alkalmából

Ebben az évben két évforduló is alkalmat ad az ünneplésre. Az egyik, hogy az idén töltöd a hetvenedik életévedet. Ennek kapcsán kívánok Neked további nagyon jó egészséget, munkakedvet. Kívánom, hogy Isten segítsen mindabban, amit meg szeretnél valósítani.

A másik: ebben az évben van a harmincadik évfordulója az Ellenpontok megjelenésének.

Hogyan fogsz ünnepelni? Meghívtak-e már ez utóbbi ünnep kapcsán előadásokra, megemlékezésekre?

Köszönöm, Árpi, a jókívánságaidat. Munkakedv és a Fennvaló segítségével nélkül nem is érdemes folytatni ezt a hetven évet.

Egyetlen rendezvényről tudok, ahol a Nagyváradon készült hajdani földalatti lapról megemlékeztek. *A demokratikus ellenzék Lengyelországban és a Kárpát-medence magyarok lakta részein az 1980-as években* címmel az Erdélyi Szövetség és a Magyarországi Lengyel Múzeuma és Levéltára szeptember 29-ére konferenciát szervezett az Ellenpontok harmincadik évfordulója tiszteletére. A feleségemmel, Ilonával meghívást kaptunk rá, de nem volt módunkban Svédországból Budapestre utazni. Ezúttal is megköszönöm, hogy voltál kedves ott felolvasni a szamizdatunkról erre az alkalomra készített összefoglalómat.

Az Ellenpontok szerintem (javíts ki, ha nem így van) életed meghatározó élménye, valahogy úgy, ahogy felmenőinknek volt az első vagy a második világháborúban való részvétel. Ha ez valóban így van, akkor beszélhetünk Ellenpontok előtti és utáni életszakaszokról.

Mi volt előtte? Melyek voltak életed fontosabb színhelyei?

Az Ellenpontokban való részvételem valóban fontos esemény volt, amely több szempontból is megváltoztatta az életemet. Valahogy úgy, mint amikor a világháborúból valaki egy (esetleg kioperálhatatlan) repeszdarabbal a testében tér haza. Pedig szerencséseknek mondhatjuk magunkat, hiszen várakozásaink ellenére végül is börtön nélkül megúsztuk.

Életem első színhelye Szatmárnémeti, ahol 1942. december 3-án erre a világra jöttem. Mindkét szülőmnek sok testvére volt, és én első fokon ebben a nagycsaládban, az unokatestvéreim társaságában „szocializálódtam”, bár nagybátyáimnak és nagynénémnek általában már csak két-két gyermekük volt, vagy annyi sem. Nekem is „mindössze” csak egy húgom született. Unokatestvéreim együttvéve mégiscsak elég sokan voltak, és lelki formálódásomban fontos szerepük volt, mert a rokoni környezetben otthon éreztem magam. Ez ma már csak igen kevés fiatalnak adatik meg.

Érettségi után öt kolozsvári esztendő következett (1960-65) a Babeş-Bolyai Egyetem biológia karán. A két egyetemet odakerülésem előtt egy évvel egyesítették, és tanúja lehettem, hogy a kezdeti fogadkozások ellenére fokozatosan miként románosították. Az akkori még az igazi Kolozsvár volt, nem ezeknek az azóta épült szörnyű külvárosi negyedeknek a konglomerátuma. A nyitott ablakok évszakaiban a magán-

házakból – a városközponthoz közel vagy attól távol – akkor még inkább a magyar rádió műsorát lehetett hallani.

Az egyetem után Nagyváradnak a ma Váradhegyaljának nevezett (eredeti neve: Fugyivásárhelyi Hegy) külváros iskolájába kerültem, ahova busz még nem járt, de a villany és a telefon sem jutott el odáig. A város első Körös-hídjától egy gübbe-nőkkel teli, kavicsal leszórt

úton hat kilométer oda, hat vissza – gyalog vagy kerékpáron. Akkoriban kollektivizált terület volt, és szinte kizárólag magyarok lakták. Télen kora reggel, de főleg a délutáni osztályokban petróleumlámpákkal világítottunk.

Eredetileg kutató biológus szerettem volna lenni, de itt a gyerekeknek köszönhetően megszerettem a tanítást.

Mikor a hegyi iskolát gyermekhiány miatt bezárták, egy felnőttket oktató esti iskolába kerültem. Néhány év múlva ezt az oktatási típust hivatalosan eltörölték; ekkor egy másik külvárosi iskolába helyeztek, ahol főleg cigánygyermeket tanítottam. Mindhárom intézmény általános iskola volt, ahol öt-nyolc osztályos tanulók tartoztak hozzám. Felsőbb osztályokban is szívesen tanítottam volna (erre ötéves egyetemi tanulmányom feljogosított), de tizennyolc esztendő tanári pályám során soha nem értesültem arról, hogy Nagyvárad valamelyik líceumában (gimnáziumában) valaha is megüresedett természetrajztanári állást hirdettek volna meg.

Közben a Nagyvárad Ady Endre Irodalmi Körben tevékenykedtem, 1977 nyara után Ilonával, a feleségemmel együtt. Szerintem ez méltó előjátéka volt annak, amit az Ellenpontokban csináltunk.

Benneteket 1980. október 3-án ismertelek meg. A pontos dátumot azért tudom, mert a Péntek esti szabadságunk (A nagyvárad Ady-kör húsz éve) című könyvből [Bihari Napló kiadó, Nagyvárad, 1998] olvastam ki. Akkor került sor az Ady körben egy irodalmi pályázat eredményhirdetésére, amire én is jelentkeztem. Arra emlékszem, hogy utána nálatok a Körös utcában gyűltünk össze. Akkor úgy éreztem, hogy megtaláltam azt a társaságot, ami addig nagyon hiányzott elszigetelt létünkben. A te számodra mi volt az Ady-kör?

Az Ady-kör egy rokonszenvekkel és ellentmondásokkal átszórt társaság volt, amely valami értelmeset akart csinálni. A közös tevékenység terepe mindenekelőtt a magyar kultúra volt, amelynek égisze alatt – egyéniségünk megélésével egy időben – a nemzetiségi önvédelmet kerestük. Ez különböző szinteken történt. Amikor kezdő (vagy már nem is olyan kezdő) tollforgatók műveit vitattuk meg, az est első pontjában rendszerint a város egyik magyar értelmiségi szakembere számolt be tevékenységéről. Máskor erdélyi és Romá-

nia más tájain élő neves magyar kulturális személyiségek tartottak előadást. Az Ady-körhöz hasonló kolozsvári, nagyvárólyi, aradi, temesvári társaságokkal is áptuk kapcsolatunkat. Közben sokat vitáztunk, és tapogattuk problémáink kimondhatóságának a román kommunista diktatúrában átléphetetlen határait. Egy sokféle emberből összeállt közösség voltunk, hasonló célokkal és élményekkel.

Az Ady kör előadásaiból számomra a Robotos Imre, Balogh Edgár, valamint a Bágyuj Lajos (mert azt én szerveztem) estje maradt meg. A Robotos és a Balogh Edgár estnek az anyaga talán valahol meg is van másolatban. Neked van kedvenc emléked? Gondolom több is. Idézz fel egynehányat!

Ki kell emelnünk, hogy minden pénteken tartottunk köri ülést, és havonta legalább egy, máshonnan érkezett meghívottunk volt. Talán ezek között a találkozóknak között találjuk a legemlékezetesebbeket. Igazi élmény volt a köri ülés, amikor Szabó T. Attila nyelvész, Kallós Zoltán néprajzkutató és népzene gyűjtő, Jakó Zsigmond vagy Imreh István történészek (természetesen még több nevet is sorolhatnék) voltak a vendégeink. Én azt is felejthetetlennek tartom, amikor Boér Ferenc szavalóestet tartott nálunk, vagy Gálfalvi György *Marad a láz* című kötetét beszéltük meg, amelyre sokan érkeztek Erdély különböző részeiből.

Két köri ülést emelnék ki, amelyeken „rázós” témákban próbáltuk faggatni vendégeinket. Balogh Edgár *Közügy és szellemiség* című előadásán számos, általa szokásosan használt kifejezést hallottunk, mint például népszolgálat, közügyi szolgálat, nemzetiségünk nyelvromlása, a magyar szakszókincs megszerzésének fontossága, a nemzeti önmegvalósítás és önmegvalósítás. Közben hosszabban időzött legkedvesebb témájánál, a népek közötti híd kérdésénél. A kör tagjai közül néhányan – szép együttműködéssel – rákérdeztünk, hogy a beszédében igényeltek miként lehet a valóságban megvalósítani. Hiszen az anyanyelvi oktatás szűkössége, a magyar nyelvű romániai könyvkiadás sok hiányossága, a magyarországi folyóiratokra való előfizetés lehetetlensége, a folyóirat- és újságkiadásnak papírhány miatti korlátozása és sok más egyéb is akadályozta annak, hogy az általa említett fogalmak tartalommal megteljenek. A „népek közötti híd” pedig mondvasznált fogalom, hiszen a másik fellet sem a nyelvünk, sem a kultúránk, és egyáltalán ez az egész „hídépítés” nem érdekl.

Balogh Edgár kijelentette, hogy az ő előadása nem arról szolt, és gyakorlatilag kitért a nekünk adandó válasz elöl. Tekintettel a romániai helyzetre, akár gúnynak is vehettük, amikor arra biztatott minket, hogy ezeket a kérdéseket illetékes instanciáknál, például képviselői találkozókra vagy pártgyűléseken vessük fel. Ugyancsak izgalmas volt a Kovács József történész és központi bizottsági tag, az Államtanács alelnöke előadását követő beszélgetés. Vendégünk a váradi várak a törökök általi 1660-as ostromáról és bevételéről beszélt.

Abban az időben sorra jelentek meg kismonográfiák Románia különböző megyéiről. Bihar megyéről a nagyváradi múzeum „szakértői” írtak, és mivel Kovács József magas párt- és állami funkciókat viselt, duplán illetékesnek éreztem arra, hogy részletesen felsoroljam neki, mi minden maradt ki az említett könyvecskéből. Olvasójának úgy tűnhet, mintha magyarok az elmúlt évszázadokban alig éltek volna a megyében. Ami említés történik rólunk, az főként elmarasztaló megállapítás.

Kovács József a „mindjárt megy a vonatom” felkiáltásokkal próbált engem félbeszakítani. Végül azt válaszolta, hogy a bihari magyar történészeknek mindezt a múzeum román szakembereivel kellene vagy kellett volna megbeszélniük, és tájékoztatni kellene őket a magyar történettudomány eredményeiről.

Később nagyváradi ismerősei elmondták: a történész, aki magas funkcióiban jól értette a helyzetet, érdeklődött tőlük, nem lett-e valami bajom (nyilván az állambiztonsági szervekkel) a felszólalásom miatt. Mondtam, üzenjék vissza neki, hogy egyelőre nem lett.

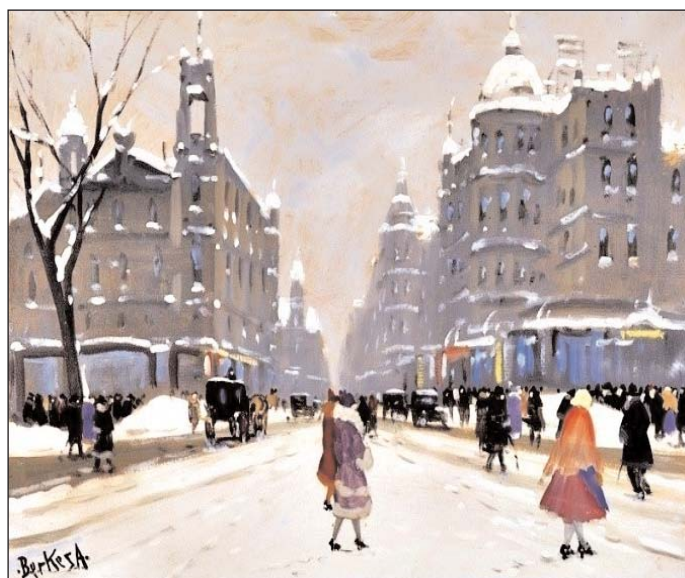
Egyébként ennek a két köri ülésnek az anyaga megvan a honlapomon az *Ady-köri anyagok* cím alatt. Lásd: <tothkarolyantal.se>.

Mint már említettem, az első köri részvételem után nálatok, a Körös utcai lakásokban gyűltünk össze. Ezek az összejövetelek jelentették igazán a nagy élményt, mert szabadon (de nem kockázatmentesen, amint azt később tapasztalhattuk) lehetett ismerkedni, beszélgetni, vitatkozni. Te hogy emlékszel ezekre a kör utáni összejövetelekre, beszélgetésekre?

Ezek nagyon fontosak voltak, mert azon kívül, hogy ott vendégeinkkel magánbeszélgetésekben is megerősíthettük a kapcsolatot, itt született meg az a légkör, amely megkönnyítette az Ady-kör működését. Olyan atmoszféra kialakulását tette lehetővé, amelyben eltompultak a nézetbeli és személyi ellentétek, és így erősödött a közös munka lehetősége.

Az állambiztonsági szervek természetesen nagyon nem szerették az ilyen összejöveteleket. A megfélemlítés különböző módszereivel teljesen politikamentes baráti társaságok találkozásait is beszüntették. Talán ismervén az Ady-kört érintő nyílt beavatkozásokra adott reakcióinkat, rendőrök a „túl sok látogató” miatt azt az idős asszonyt fenyegették meg, akinél udvarunk lakóinak házkönyve volt. Később – elriasztásul – két-három héten át szekusokkal megrakott kocsi álltak a kapunk előtt, és minden vendégünket látványosan hazakísérték.

Persze, az állambiztonsági szervek tudták, hogy nem „összeesküvést szövünk”, már csak azért is, mert a besúgóik kétségtelenül ott voltak közöttünk. De egy-két ember a kíséretük veszélyes hatása, a nálunk tartott össze-

Berkes Antal (1874–1938): Klotild-paloták télen

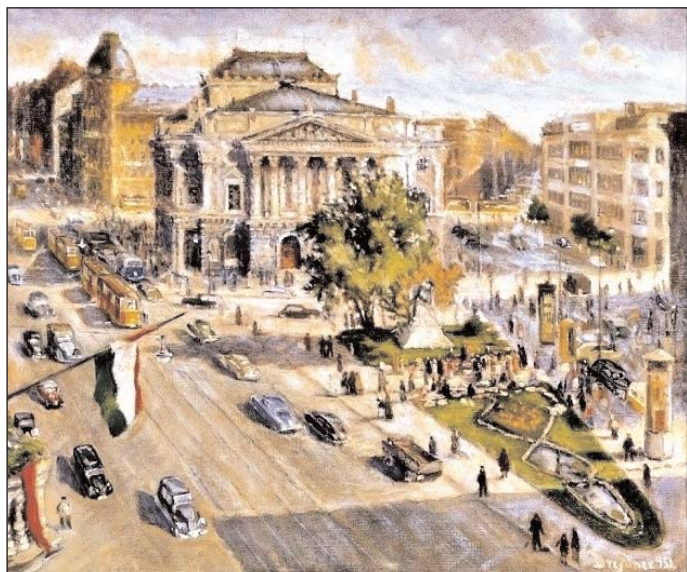
jövetelekről legalább egy ideig elmaradt. Pedig nagy kár, ha – noha nem követünk el semmi törvénybe ütközőt – mégis engedünk a félelemnek.

Az Ellenpontok ma már a történelem része, az erdélyi magyarság megmaradásért való küzdelmének egyik lényeges momentuma és dokumentuma. Habár az érdeklődő ma már megtalálja e folyóirat autentikus forrásanyagát, mégis az az érzésem, hogy a történészek még ma sem kezelik jelentőségének megfelelően, mintha még nem épült volna be a közgondolkodásba. Ezt annak alapján mondom, hogy átnéztem egy pár; a romániai magyarság történetével foglalkozó kiadványt. Ezért is kérek, elevenítsd fel röviden a történetét, szerkesztőket (akik akkor a börtönnel játszottak) a leglényegesebb pillanatokat, írásokat (Programjavaslat, Memorandum).

Az Ellenpontokat a magyarországi szamizdatkiadók működéséből ihletődve, Ara-Kovács Attila alapította és szerkesztette Nagyváradon. Az odaítáti felszereléssel és anyagokkal is támogatták. Ara-Kovácson kívül a szerkesztőség tagjai voltak: Szócs Géza, Tóth Ilona (a feleségem) és jómagam. A lapban közölt legfontosabb anyagok erdélyi szerzők tollából származtak, akik a nevüket eltitkolták, hiszen egyébként az Ellenpontok az állambiztonsági szervek jóvótábjáról már az első szám után megszűnt volna. A legtöbbet Ara-Kovács Attila, Keszthelyi András (akkor egyetemista) és én közöltem, Molnár János református lelkésznek is megjelent néhány írása.

Hat személy egyírásos szerzőnek tekinthető, mint Tőkés László, Takács Ferenc László, Szilágyi Sándor (ugyancsak lelkész) vagy Mészáros István. Lényegében ebbe a csoportba tartozik Szócs Géza is, bár a saját írásán kívül egy hírt is megjelentetett, melyben Lancranjan Erdélyről szóló magyargyűlölő könyve miatti csoportos tiltakozásokról számolt be. A Programjavaslat szerkesztőségi megbeszélésekor volt néhány hasznos észrevétele. Ezek szellemében Tóth Ilona írta át a dokumentum vonatkozó helyeinek a szövegét. Ezt megelőzően Ilona részt vett egy Ara-Kovács rendezte hármass beszélgetésünkben, amely szintén megjelent a lapban.

Tíz ember nevesített írásait találjuk a folyóiratunkban. Ezek külföldiek voltak vagy velünk nem rokonszenvező hazai kortárs románok.

Dresdnes Iván: A megépült Nemzeti Színház

A folyóirat első száma 1982 márciusában jelent meg, bár '81. december van ráírva. A sokszorosítás írógéppel történt az Ara-Kovács lakásán, minden szám öt példányban. Összesen nyolc szám jelent meg abban az esztendőben. Az utolsó kettőt a feleségemmel ketten alagsori lakásunkban sokszoroztunk a lengyel rámpa módszerrel ötven-ötven példányban.

Az Ellenpontok legfontosabb dokumentumai a nyolcas számban vannak. A Programjavaslatban a román állammal szembeni nemzetiiségi követeléseinket igyekeztem részletekre kiterjedően összefoglalni. A Memorandum a madridi utókonferenciához szól, és többek között arra hívtam fel benne a figyelmet, hogy az egyéni jogok nem biztosítják egy kisebbség megmaradását, ehhez közösségi jogok megfogalmazására és érvényesítésére van szükség.

Az állambiztonság november 7-én Nagyváradon lecsapott, és három helyen egyszerre végzett házkutatást. A vizsgálódásokról szóló fenyegető hírek miatt egy héttel korábban úgy döntöttünk, hogy beszüntetjük a lapot, és mindent, ami bizonyíték lehetett volna ellenünk, eltüntettünk. Az Ellenpontoknak nyomát sem találták a házkutatások során.

Ami az Ellenpontok társadalmi fogadtatását a máig számított utókorban illeti, magam is furcsállom, hogy illetékes szakemberek között nincs olyan, aki ezt a szamizdatot tanulmányozásra és kiértékelésre méltatná. De ennek túl nagy jelentősége nincs. Sokkal furcsábbnak találom, hogy a gyakorlati politikusok között (tudtommal) egy sem akadt, Erdélyben sem, aki az aktuális nemzetpolitikai célkitűzésekben a Programjavaslat azon pontjaira hivatkozott volna, amelyek az elmúlt harminc év alatt is megvalósulatlanok maradtak.

Tőkés Lászlónak köszönhetően a Programjavaslat egyetlen mondatának egy kis részlete közismert ma is: „... valahol benn is meg kellene végre bontani a hallgatás falát...”.

Akik nem éltek közvetlen környezetekben, azok csak a Szabad Európa Rádió hullámhosszán hallhattak a lapról. Romániában hírzárlat volt. Milyen visszhangja volt nyugaton? Mennyire torzultak a hírek, miközben átszivárogtak a vasfüggönyön?

Ilona, a feleségem éppen mostanában talált az egyik nyugati magyar nyelvű honlapon egy alacsony színvonalon fogalmazott és Ellenpontokról kifejezetten zagvaságokat tartalmazó szöveget.

Nem tudom, ki juttatta ki a híreket Nyugatra, de akadtak bennük pontatlanságok. Az akkori téves állításokra már nemigen emlékszem. Inkább csak a bennünket érintő maradt meg: az terjedt el, hogy a Tóth házaspárt a szekuritátén megkínózták. Nos, a feleségemet szerencsére nem bántották. Amint azt Kasza László az Ellenpontokról 2001-ben elkészült, Seregi Zoltán rendezte filmen (csak évek múlva sugározta két magyar tévécsatorna) elmondta, a Szabad Európa Rádió közvetlenül hozzájuk eljutott híreket nem közölhetett, csak miután azokat valamelyik nyugati magyar lap lehozta, vagyis ha volt nyomtatott forrás, amire hivatkozhattak. Többé-kevésbé apróbb hibák így a rádióadásba is bekerültek.

A nyugati visszhangról kevés értesülésünk volt. Azt viszont hallottuk, hogy a szamizdatunkról szóló híreknek, különösen, miután a SZER a Programjavaslatot és a Memorandumot is beolvasta, nagy hatásuk volt a Kárpát-medencei magyarokra, főleg az értelmiségiekre.

Mi volt a román állam és az állambiztonsági szervek reagálása az Ellenpontok szerkesztőinek leleplezése után?

Az állam reakciója az állambiztonsági szervek magatartásán keresztül szűrődött le hozzánk, hiszen a szekuritáте (népi becenevén „a szeku”) végül is magasabb parancsoknak engedelmeskedett.

A feleségem és én biztosak voltunk abban, hogy a nyomozás során végül ránk találnak, és többévi börtönre számíthatunk. Az akkori büntető törvénykönyv öt és tizenöt év között mérte ki azt, ami tettünkért járt. Néhány ellenzéki gyanús körülmények között halt meg akkoriban; egy hasonló sors lehetőségét a magunk esetében sem lehetett kizárni.

Utólag azonban valószínűnek tűnik, hogy már kezdetben sem volt szándékukban bűnügyi eljárást kreálni az ügyünk-ből. Persze akkor az Ellenpontok Programjavaslata és Memoranduma már kijutott Nyugatra, és a helsinki értekezlet madridi utókonferenciájának több résztvevője már meg is kapta azokat. Ezt a tényt a román állam nem vehette semmibe. Ezért későbbi megítélésem szerint Salajan Ioan őrnagy (akkor azt hittem, biztosan legalább alezredes, mert Nagyváradon ő vezette a „Románia elleni ellenséges tevékenységek” kivizsgálását) talán nem hazudott, amikor 1982. november 7-én este bejött a szobába, ahol a kihallgatásom zöme folyt. Azt állította, hogy ha elmondok mindent, amit az Ellenpontokról tudok, akkor végeztünk is. Mehetek haza, és számunkra a továbbiakban semmi következménye nem lesz az ügynek. Ezt azon az éjszakán többször is megismételte.

Természetesen nem hittem neki, olcsó fogásnak tartottam a szavait. Úgy ítélem meg, hogy akkor sem vallhattam volna, ha hiteles ígéretnek tartom a szavait, mert ha könnyen szóra bírhatnak, alkalmasnak találhattak volna arra, hogy besúgónak beszervezzenek, s ehhez többféle eszközt latba is vethettek volna.

A vallatásom kezdetétől számított néhány napon át azt hittem, hogy Ara-Kovács Attilát és Szócs Gézát is úgy verik, kínozzák, mint engem. Rövidesen megtudtam azonban, hogy ez az én „kiváltságom” volt, és csak találgathattam, hogy miért. Csupán most, a szeku titkos dossziéihoz való hozzáférhetőség után ismertem meg a valódi okot.

Akkor ősszel Király Ernő nagyváradi ügyvéd egy találkozásunk alkalmával megkérdezte, nem tudnék-e keríteni neki bár egyetlen példányt az Ellenpontokból. Ara-Kovács Attila akkoriban kért, találjak valakit, akinél a folyóiratunk számait el tudnánk rejtteni. Megkérdeztem tőle, Király jó lesz-e? Ara-Kovács jónak találta. Így került szamizdatunk rajtam keresztül az ügyvédhez.

Király Ernő, Bardac Ioan néven, szinte szenvedélyes elhivatottsággal írta a jelentéseit – természetesen nemcsak rólam – a román állambiztonsági szerveknek. A folyóirat-példányokat – mielőtt még a lebukásunk előtt nekem visszaadta – a szeku kölcsönvette tőle. Ezek után már csak ki kellett verni belőlem, hogy honnan vannak. A vallatás során Salajan azzal igyekezett elterelni a Királyt illető gyanúmat, hogy kétszer is kifakadt: neki Kolozsvárról kellett megtudnia, hogy mi történik itt, Nagyváradon!

Életek az anyaországban, Magyarországon hogyan alakult? Minek köszönhető, hogy tovább kellett menjetek?

Magyarországon nem kellett tartanunk a biztonsági szolgálat üldözésétől, durvaságaitól, attól, hogy valami közlekedési baleset áldozata lehetek, mint ez Romániában néme-

lyekkel megtörtént (bár amikor Budapesten a metróra vártam, a szerelvény beérkezésekor mindig megnéztem, ki áll a hátam mögött). Csak éppen élni nem hagytak. Flóra néni (Illyés Gyuláné) jóvoltából egy egyszobás lakásban éltünk. A különböző hivatalos szinteken való otthonkereső próbálkozásaimban szinte még visszautasításra sem érdemesítettek. Jó ismerőseink segítettek munkához jutni, de biztos munkahely nem jutott nekem. A felvételi kérvényeimet, több ízben is, teljesen átlátszó, mondvacsinált ürügyekkel utasították el.

Folytatni szerettem volna azt a munkát, amit nemzetem érdekében az Ellenpontokban megkezdtem. Ezért megalakulása után a Széchényi Könyvtárban székelő Magyarországtudató Csoport tagja szerettem volna lenni. Amikor 1988 februárjában megtudtam, hogy a „fehér házból” (a pártközpontból) szóltak le, hogy engem ne vegyenek fel, akkor dőlt el, hogy végleg elmegyünk.

De előzőleg is hányszor mentem azzal haza, hogy azok, akikre Erdélyből való eljövételünkkor számítottam, *nem akarnak befogadni!* Ennek egyik magyarázata az is lehetett, hogy én nem voltam hajlandó senki udvartartásába belépni, de legfőbb okát Für Lajos „*Fölrepülni rajban*”- *Utak a Fő-rumba* című könyvéből tudtam meg (Püski, Budapest, 2007, 241-242. o.). Ezt írta rólam: „A sovány, magas, kemény arcú, villogó szemű tanár rendszerint sarkosan fogalmazott, ha bárkiről vagy bármiről kérdezték. Nem szívlelte a megalkuvó embereket.”

Elmondta, hogy a lakiteleki találkozón egy új párt megalakítását javasoltam, az ugyanis Magyarországon semmiféle jogszabályba nem ütközik, és szerintem a „valóságos demokrácia” nevében vetélytársa lehetne az MSZMP-nek. Ez az eset némelyek számára kétségtelenül ugyancsak a „furcsa” nyughatatlanságom bizonyítéka volt.

Für Lajos így folytatja: „Megvallom, amit akkor másokkal is megosztottam: ezt a furcsa, kissé rámenős viselkedést nemcsak érdekessége miatt érezte az ember nehezen tolerálhatónak. Ami rosszabb, esetenként még gyanú is képződött bennem: nem lehet, hogy Tóth tanár úr szándékosan provokálja az embert? Vagy azért, mert az odaáti megpróbáltatások erősen megviselték az idegrendszerét és megbillentették az arányérzékét, torzították józan mérlegelő-képességét? Vagy azért – s ez volt a rosszabb »asszociáció« –, mert szög-

Blaha Lujza tér és a Nemzeti Színház – 1960-as évek eleje

letes, szurkálódós mondatait esetleg valamilyen »szerepválalás« motiválná?”

Ez persze azt jelentette, hogy nemcsak „provokátor” vagyok, hanem – ne adj Isten! – még besúgó is. Nagyon szeretném tudni, vajon mire gyanakodott akkor a szerző: a magyar hatóságoknak, vagy a román titkosszolgálatoknak jelentetek? Netán mindkettőnek?

Miután mi elmentünk Svédországba, aztán Kanadába, és végül ma is az előbbiben élünk, felidéződik bennem a nagyváradi Ady Endre Irodalmi Körnek a veszélyességi vonalat néha átlépő szókimondása és belső demokráciája. Lehetséges, hogy ha egyszer módunkban lett volna Für Lajost meghívni egy találkozóra, talán ő is azt mondta volna aztán, amit Orbán Károly, Nagyvárad főépítésze nyilatkozott az erdélyi *Művelődés* című lap riporterének, miután alaposan megfaggattuk: „Az ellenségeimnek kívánom, hogy hívják meg őket az Ady Endre Irodalmi Körre.”

Hátha Für Lajos megtisztult volna egy hasonló Ady-köri megpróbáltatás után, és rájött volna, hogy valójában kik vagyunk.

Ilona, a feleségem, depressziós volt, engem pedig szívritmuszavarok gyötörtek, amikor két kisgyermekünkkel, valamint az első házasságomban született nagyfiammal nekivágtunk a nagyvilágnak. Ez 1988. március 30-án történt, aznap, amikor a Fidesz megalakult – éppen annak a joghézagnak az alapján, amelyre Lakiteleken előző ősszel egy antikommunista párt létrehozására vonatkozó javaslatomat alapoztam.

Svédországban megtaláltad azt, amire vágytál? Szabadság, nyugalom...

Maradjunk is ennél a két fogalomnál. A társadalmi szabadság mindig viszonylagos. Nyugati formáját otthon, Erdélyben, de még Magyarországon is sokkal értékesebbnek és valósabbnak hittük annál, mint amit Kanadában vagy Svédországban találtunk. Az igazság az, hogy a nyugati (és általában a globalizációra törekvő) világban még a bűnözés bizonyos foka és fajtái is sokkal megbocsáthatóbbak, mint az, amikor az ember a tömegkommunikáció zöme által is ránk zúdított, „politikailag korrekt” diktatórikus gondolati kényszerek ellen vét. Ebben a világban a törvényszegésen kívül mindent szabad. Nos, hát a szabadság nem ez.

Az ember akkor szabad, amikor minden külső kényszer és tilalom ellenére azt mondja és teszi, ami (erkölcsileg) helyes. (kiemelés a szerk.-től.) A szabadság a lelkünkben születik, és felel meg minket, még ha néha nehéz kockázatot vállalunk is érte. Az a társadalom, amely megengedi ezt nekünk, vagy még biztat is rá, még az sem szabad, hanem csak tisztességes. Márpedig ilyen a földön nemigen létezik.

Lelkünk megküzdött szabadsága adhat csak belső nyugalmat. A társadalomban viszont csak akkor lelünk „nyugalmat”, ha beletörődünk abba, hogy alávetjük magunkat becsutelen elvárásainak is. Isten óvjon meg engem – és mindnyájunkat – az ilyen nyugalomtól.

Mivel foglalkoztál és foglalkozol? Annyit tudunk, hogy folyamatosan írsz különböző kiadványokba. Eddig hány kötetet jelent meg és hány várja a megjelenést?

Tényleg sok időt szentelek az írásnak. Persze ez nem azt jelenti, hogy sokat írnék, mert nekem nem megy könnyen, ezért gyorsan sem. Az utóbbi időben olvasni sem olvasok sokat, inkább csak azt, amire megírandó gondolataim összeszedéséhez és kibontásához van szükségem.

Eddig két kötetem jelent meg (Az egyik: *Hova-tovább – Az Ellenpontok dokumentumai, esszék, tanulmányok*, Magyar Ökumenikus Önképzőkör, Stockholm – Savaria University Press, Szombathely, 1994. A másik: *Út a magányos tüntetésig – Egy erdélyi magyar esete a Scania birodalommal* – Tóth Károly Antal interjúja Adorjáni Imre Istvánnal, KAPU könyvek, 2007). Még vagy három antológiában is megjelentek esszéim. Jelenleg négy könyvem anyaga van a számítógépben (folyóiratokban közölt írások), de a kiadóknak nincs pénzük rá. Nekem sincs.

Mivel mi elég gyakran beszélgetünk, tudom, hogy nagyon tájékozott vagy a magyar és világpolitika eseményeiben. Minden érdekel, ami itt (Magyarországon), otthon (Erdélyben, Romániában) és a nagyvilágban történik. Ezért merem megkérdezni, hogy te lélekben hol élsz?

Én lélekben mezsgyék kereszteződésénél élek. Ha az ember képes ezt higgadtan tudomásul venni, akkor sokat nyerhet vele. Nekem ez nem igazán sikerül. Közben várom, hogy mikor nyílik meg előttem az az ösvény, amely utam végső céljához vezet. Ahhoz, amely ezt a kérdéset már feleslegessé teszi.

Még egy kérdés izgat, hogy mi az önazonosságod (identitásod)? Te minek nevezed magad: erdélyi magyarnak, Svédországban élő magyarnak, világpolgárnak, vagy csak egyszerűen magyarnak?

Hát világpolgárnak a legkevésbé. Az ilyen ember általában kiteljesedettnek érzi magát, pedig valójában nyomorék. Egy olyan éretlen embrió, amelyikről levágták (vagy maga vágta el?) a köldökzsinórt.

Persze, hogy magyar vagyok. Így, egyszerűen.

Budapest - Göteborg, 2012. október

(A szerk. nem állja meg, hogy ne idézze itt fel egyik meghatározó személyes élményét: A legsötétebb, legreménytelenebb ceauescui években történt, amikor testben-lelekben meggyönyörködve vonszoltuk nyomorúságosnak érzett magyar önmagunkat. Egyik téli estén, a Magyarországról kapott elemekkel működő rádióinkban a világtűz és fűtés nélküli lakásban felhangzottak a SZER adásában az Ellenpontok Programjavaslatai. Másnap reggel, munkahelyemre menet az egyik kirakat üvegében megpillantva magamat meglepődve észleltem, hogy kiegyenesedve járok!)

Berkes Antal (1874–1938): Budapesti utca

Hetven év az irodalom és közélet szolgálatában

2012. november 11-én a GIM-Házban (Gödöllői Iparművészeti Műhely) Alkotóházában került sor **Katona Szabó István** író, kritikus, szerkesztő köszöntésére 90. születésnapja alkalmából. Köszöntőt mondott **Dr. Gémesi György**, Gödöllő város polgármestere. Az ünnepelttel **Albert Gábor** író, a Magyar Művészeti Akadémia tagja és **Gaálné Dr. Merva Mária** irodalomtörténész, a Gödöllői Városi Múzeum igazgatója beszélgetett.

A találkozó alkalmával bemutatásra került Katona Szabó István *A nagy hazugságok kora - Életem Erdélyben 1948-1968.* című, a Kráter Kiadónál nemrég megjelent önéletrajza.

Katona Szabó István közéleti és írói tevékenysége

(1941 – 2012.)

Szabó István (írói nevén: Katona Szabó István) családjának, rokonsági körének élete és egész tevékenysége szorosan összefonódik az erdélyi magyarság XX. századi történetével. Kézdivásárhelyt született, 1922. november 10-én. Szülővárosában kezdte tanulmányait a kantai katolikus gimnáziumban. Olyan jeles tanárai voltak, mint dr. Boga Alajos, Zsögön Zoltán, Domokos Pál Péter. A középiskolából anyagi okok miatt két évig kimaradt, ezalatt szabóinas Kolozsvárt, kereskedőinas Óradnán, gyári munkás Nagyszebenben. Így gyűjtött élményanyagot az erdélyi kisebbségi életről. 1939-ben a marosvásárhelyi Református Kollégiumban folytatta tanulmányait, jeles tanárai között volt Molter Károly, Szigeti József, T. Tóth Sándor (később a Bolyai Egyetem tanárai) és M. Kiss Pál neves művészettörténész. Megismerte és tapasztalta a kisebbségi sorban működő mindkét felekezeti iskolarendszer helyzetét.

1941-ben találkozott Móricz Zsigmonddal, aki megbízta Tolnai Lajos író marosvásárhelyi működésére vonatkozó anyagok gyűjtésével, melyeket lekötött a Kelet Népébe. Innen számítható írói indulása. Az elkövetkező években rendszeresen szerepelt az erdélyi, majd a magyarországi sajtóban. Mint érettségiző diák, 1943-ban Kolozsváron finn kiállítást rendezett, melyhez indítást a Kodolányi János író-

val, Vikár Bélával való személyes találkozás alkalmával kapott, emellett konkrét segítséget Járosi Andor kolozsvári evangélikus főesperes adott és Túróczy Zoltán nyíregyházi evangélikus püspök, aki vendégül látta, és akitől kiállítási anyagokat is kapott, finn egyházi kapcsolatai révén. A kiállítást, ünnepélyes körülmények között, finn kulturális küldöttség részvételével Wuorimaa Arne finn nagykövet nyitotta meg. A kiállításról a magyar sajtón kívül a Helsingin Sanomat is beszámolt. Ekkor ismerte meg a Magyarok Világszövetségét, melynek főtitkára, Vitéz Nagy Iván részt vett a kiállítás megnyitóján és bekapcsolta a szervezet munkájába, a Magyar Finn Társaság tagja lett. Egy éves állami ösztöndíjat kapott Finnországba, azonban, a német vízumot nem kapta meg kiutazásához.

1943-ban részt vett a balatonszárszói konferencián, majd a kolozsvári Ferenc József Tudományegyetemre iratkozott be. 1944 őszén Kós Károly elnöksége alatt vezette a Magyar Népi Szövetség (MNSZ) ifjúsági szervezetét Kolozsvárt. A diákbizottság tagjaként részt vett a Kolozsvári Magyar Egyetem kiürítési parancsának megakadályozásában, majd Venczel József és Nagy Géza mellett, mint a diákság egyik vezetője, részt vett a Bolyai Tudományegyetem szervezésében. 1947-ben végzett, közgazdaság tanári diplomát szerzett. Mint egyetemi hallgató az erdélyi népi kollégiumok szervezője (Venczel József, Nagy Géza, László Gyula, Benedek István, Csögör Lajos rektor, Imreh István támogatásával). A kolozsvári Móricz Zsigmond Kollégium diákigazgatója (1945-47). 1945-ben, a debreceni kormány idején tájékoztatta Teleki Béla kultuszminisztert és Erdei Ferenc belügyminisztert az erdélyi magyarság helyzetéről, majd a Móricz Zsigmond Kollégium Kiadója nevében szerződést kötött a Sarló Kiadóval (Czibor János vezetővel) és Püski Sándorral közös könyvkiadásra, melynek keretében Erdei Ferenc, Illyés Gyula, László Gyula, Jócsik Lajos, Böződi György, Kiss Jenő és mások könyveit adták ki 1946-ban. Az akkor szerveződő kommunista hatóság közbelépése miatt a további együttműködés megszűnt.

Az MNSZ száztagú intézőbizottságának választott tagjaként (1945, kolozsvári Kongresszus) csatlakozva Nagy Géza (az MNSZ oktatásügyi felelőse, a Bolyai Egyetem tanácsjegyzője) tiltakozásához, az ifjúság képviselőjeként, az év novemberében Marosvásárhelyt az Erdély határainak módosítását ellenző, a kisebbségi jogokat feladó hírhedt Kiáltvány ellen szólalt fel és szavazott, majd a kiáltvány elfogadása elleni tiltakozásként kilépett az MNSZ Intézőbizottságából. A vitaülés gyorsírási jegyzőkönyvének anyagát személyesen csempészte át Magyarországra, melyből egy-egy példányt Erdei Ferencnek, Tildy Zoltán miniszterelnök kabinetfőnökének, Bereczky Albertnek és Demeter Bélának, a Béke-előkészítő Bizottság tagjának adott át. Ezt a Kiáltványt használta fel a béketárgyaláson a román külügyminiszter a magyar igények elutasítására.

Újságírói pályáját a kolozsvári Világosságnál kezdte 1945-ben, munkatársai között a főszerkesztő Balogh Edgár, főmunkatársai: Jékely Zoltán, Derzsi Sándor, Nagy Elek (Méhész György), majd Sütő András). 1945 februárjában interjút

készített Veres Péterrel, aki akkor a Földbirtokrendező Tanács elnöke volt, ez megjelent a Világosságban. A Bolyai Tudományegyetem közgazdasági fakultásán végzett. Egy évig tanár volt a bánffyahunyadi magyar gimnáziumban, majd 1948-tól egy évtizeden át a Falvak Népe szerkesztője, munkatársai Asztalos István, Horváth István, Kós Balázs, Sütő András, Méhes György, Herédi Gusztáv, egy ideig főszerkesztőként Sütő András. 1958-tól Sütő András főszerkesztő meghívására a marosvásárhelyi Művészet, majd az Új Élet képes folyóirat főszerkesztő-helyettese 1967-ig. A jogtalanul, koncepció perben letartóztatott Bözödi György melletti kiállítása miatt alacsonyabb beosztásba került, majd nyugdíjazásáig (1982) a művészeti rovat vezetője volt. Munkatársai: Kemény János, Lőrinczi László, Márki Zoltán, Deák Tamás, Szépréti Lilla, Bartis Ferenc, Varró Ilona írók, Deák Ferenc grafikus, Balázs Imre festőművész, Marx József, Erdélyi Lajos fotóművészek.

Első írásai Tolnai Lajos marosvásárhelyi tartózkodásáról készült anyagok, melyeket Móricz Zsigmond látogatása alkalmával, az ő személyes biztatására gyűjtött, a Kelet Népeben jelentek meg (1941). Találkozásait Móricz Zsigmonddal az Ifjú Erdélyben közölte (1942). Cikkeit közölte a Kelet Népe, Magyar Út, Március folyóiratok, kiadta a Magvető című, békét sürgető röpiratot (1943-1944). 1945 után a Debreceni Néplap, Alföld közölte írásait. A romániai magyar sajtóban a Világosság, Falvak Népe, Utunk, Romániai Magyar Szó, Előre, Dolgozó Nő, Igaz Szó, Művelődés, Vörös Zászló, Hargita, Megyei Tükör, Művészet, Új Élet riportokat, irodalmi, művészeti kritikákat közölt rendszeresen erdélyi és magyarországi írókról, művészekről. Novellái, karcolatai, irodalmi tanulmányai jelentek az Utunkban, Igaz Szóban. Emlékezetes riport-sorozata az Új Életben Száz év után Orbán Balázs nyomában (Bözödi Györggyel, 1968), Negyven év múltán Bözödi György könyve nyomában (1972), Kalotaszegi Krónika (1972), A bölcsőhely körül (erdélyi írók szülőhelyének bemutatása 1977-78). Dolgozott a Magyar Életrajzi Lexikon, a Romá-

niai Magyar Irodalmi Lexikon számára. Fordításai jelentek meg román írók műveiből, L. Caragiale karcolatainak, cikkeinek gyűjteményében (1952). Összeállította romániai és magyarországi magyar színészek, képzőművészek, zeneművészek életrajzát (175 folytatás, Új Élet, 1970-77).

Írói és kritikai munkásságával a nép írók szellemiségét és hagyományait próbálta folytatni, főként Németh László és Kodolányi János harmadik utas szellemisége hatott rá. Kós Károllyal való együttműködése és felesége kalotaszegi szülőfaluja lett szépirodalmi munkásságának élményalapja. A szélsőbaloldal, valamint a hivatalos, marxista pártvonal döntéseit kritikával szemlélte s ennek a cenzúra-viszonyok megkerülésével igyekezett hangot is adni. Ezért többször nyilvános kritikában részesült és Borika című regényét a Román Kommunista Párt szakbizottságában, mint népies elhajlást nyilvános ülésen bírálták.

Önálló kötetei: Virágzó élet (Palocsay Rudolf biológus életrajza, 1955), A dinnyecsősz (elbeszélések, 1955), Farokjárás (elbeszélések, 1957), Borika (regény, 1959, 1963, 1974, román kiadás Constanin Olariu fordításában, 1964). A harmadik kakasszó (kisregény, 1963). Vesztett szerelem (regény, 1967), Szakítás (regény, 1973), Elbeszélések (1974). Írásaiban, cikkeiben az akkori idők cenzúrája és ideológiai kizárólagossága ellenére igyekezett feszegetni az ellentmondásokat és felszínen tartani az erdélyi magyarságnak az egész magyar nemzet egységéhez és a magyar irodalomhoz való tartozásának gondolatát. 1955-1986. között a Romániai Írók Szövetsége, 1986 óta a Magyar Írószövetség tagja.

1986 óta Magyarországon, Gödöllőn lakik. Számos cikket, tanulmányt közölt a Hítel, Napjaink, Magyarok, A Céh, Erdélyi Magyarság, Új Magyarország, Magyarok Világlapja, Átalvető, Honlevél és más lapokban. 1990-ben jelent meg a Magvető Kiadó Tények és tanúk című sorozatában két kötetben A nagy remények kora (Erdélyi demokrácia, 1944-1948); 1991-ben A megtévesztettek - Életem Erdélyben; 1993-ban a Lélekharangok című önéletrajz, ezekben az erdélyi magyar kisebbség valós helyzetét tárta fel saját élményei alapján, gyermekkorától kezdve. 2012-ben jelent meg A nagy hazugságok kora (1948-1968) című önéletrajza, a Kráter Műhely kiadásában a Tények és tanúk sorozatban megjelent két kötetes műve folytatásaként a „szocializmust építő népi demokratikus” rendszer romániai és magyarországi hazugságait leplezi le, átélte tapasztalatai alapján. Ennek anyagában kiemelt helyet kapnak a román kommunista diktatúra kisebbségnyomorító politikájának legjellemzőbb tényei, mint az erdélyi magyar egyházi, gazdasági, kulturális intézmények, a Magyar Népi Szövetség, a kolozsvári Bolyai Tudományegyetem, a Magyar Autonóm Tartomány felszámolása és a magyar vezetők meghurcolása, mindezek háttere. Az Ítélet a történelem c. kiadásra kész önéletrajza pedig a Ceausescu-korszak évtizedeit tárja fel, az erdélyi magyarság megmaradásért, értékei megmentéséért folytatott küzdelmekkel.

Dresdner Iván: A megépült Nemzeti Színház

1993-ban a Lakitelek Alapítvány helytörténeti pályázatán Marosvásárhelyről írott monográfiájával díjat nyert. Ennek bővített anyagát Marosvásárhelyi krónika 1900-1990. címen 1996-ban nagy terjedelmű kötetben jelentette meg. 1995-ben Gödöllőn jelent meg a Székely vész című történelmi színjátéka, melynek tárgya a határország ellen lázadó székelyek 1764-ben Madéfalván történt lemészárlása. 1997-ben emlékkönyvet szerkesztett és adott ki a Kolozsvári Magyar Egyetem létesítésének 125. évfordulójára. 1998-ban Egy év címmel két kötetben jelent meg Rádió-naplója, mely a nyugati román nyelvű rádióadások magyar kisebbségre vonatkozó anyagát tartalmazza. Ebben két kötetben foglalta össze a Szabad Európa Rádió, Amerika hangja és a BBC román adásainak anyagát. Ezt a rádió-figyelő munkát Csoóri Sándornak, a Magyarok Világszövetsége elnökének kérésére és megbízására 1995-től napi rendszerességgel végezte és a lejegyzett anyagot hetente adta át az MVSZ elnökének. 1999-ben kiadta a Röpirat a Kolozsvári Magyar Egyetem ügyében című füzetet, melyben felhívta a figyelmet a Bolyai Egyetem egykori erőszakos megszüntetésére és a magyar egyetemi oktatás létesítésével kapcsolatos hazug törekvésekre és politikai visszaélésekre. 2000 karácsonyán jelent meg a „Mi történt Erdélyben? 1918-2000” című kötete, mely 1989-2000 között folyóiratokban közölt tanulmányait, cikkeit, visszaemlékezéseit tartalmazza.

Ezekben dokumentáltan foglalta össze mindazt a jog- és vagyonfosztást, melyet a román állam, különösen a kommunista diktatúra korszakában az erdélyi magyar kisebbség ellen elkövetett és emléket állított a kommunizmus áldozatainak, tudósok, írók, egyházi vezetők jogtalan üldözésének, meghurcolásának. 2003-ban Pusztuló magyarság (cikkek, tűnődések) címmel a Trianon utáni magyarság anyagi kifosztását és ennek következményeként a demográfiai helyzetben bekövetkezett változásokat tárta fel.

Magyarországi közéleti tevékenységéből figyelemre méltó a Gödöllői Remsey Jenő Művészeti Alapítvány (1991) szervezése, a Természet és Szépség című, a gödöllői képzőművészeket bemutató album kiadása, a Nagy Sándor Művészeti Díj létesítése, a Magyar Nemzeti Tájékoztató Alapítvány - melynek ügyvezető elnöke - szervezése, a Bolyai Egyetem Barátainak Egyesülete, a Bolyai Egyetemért Alapítvány és a Magyar Érdekvédelmi Szövetség szervezése és irányítása. Szervezője, rendezője Az erdélyi magyar felsőoktatás évszázadai című kiállításnak, egyik szerkesztője A Kolozsvári Bolyai Tudományegyetem 1945-1959. című kötetnek, mely az egyetem megszüntetésének 40. évfordulójára jelent meg. A Bolyai Egyetem Barátainak Egyesülete elnökeként több ünnepi megemlékezést, vitafórumot szervezett a Kolozsvári Magyar Egyetem ügyében. A Magyar Érdekvédelmi Szövetség ügyvezető elnökeként az elrabolt magyar egyházi, intézményi és magánvagyonok visszaadása, különösen az áttelepültek vagyoni jogi követelése érvényesítése érdekében számos beadványt juttatott el hazai és külföldi illetékes fórumokhoz. 2000-ben megalapítója és felelős szerkesztője a Magyar Égtájak Kárpát-medencei figyelő című folyóiratnak, melyet minden hivatalos támogatás nélkül tartott életben. Világosan állást foglalt a magyarság érdekeit sértő hazai és külföldi megnyilatkozások, intézkedések ellen, és felszínen tartotta a Kárpát-medencei magyarság időszerű kérdéseit, majd a kiadási támogatás hiányában interneten tette közzé a

Magyar Égtájak anyagát negyedévenként, melyben jelenkori és régi dokumentumok közreadásával mutatta be a határon kívüli magyarság múltját és jelen helyzetét. A Tépett fa ágán című emlékirat-sorozata, melyben gyermekkorától a román kommunista diktatúra bukásáig fogja át az erdélyi magyarság életét, a magyarországi szellemi élettel való kapcsolatának történetét, személyes élményeit, a korszak jelentős személyeivel való találkozásainak összefüggésében. Ennek eddig megjelent 4 kötetben az 1918-1968 közötti része és kiadás alatt az 1968-1989 közötti korszak. Előkészületben Visszatérés című tanulmánya, melyben vallási és világnézeti élményeit foglalja össze, feltárva az életében ért hatásokat olvasmányai és olyan személyekkel való találkozások révén, mint Majláth Gusztáv Károly erdélyi püspök, dr. Boga Alajos kanonok, pápai prelátus, az erdélyi római katolikus egyház vértanúja, Domokos Pál Péter, Venczel József professzor, Márton Áron püspök munkatársa. Személyes kapcsolatban állt Móricz Zsigmonddal, Németh Lászlóval, Illyés Gyulával, Tamási Áronnal, Veres Péterrel és sok más jeles erdélyi és magyarországi íróval és politikussal.

Fő műve: Tépett fa ágán. Kisebbségi sorsban 1918-1989 című önéletrajza

I. kötet: Életem Erdélyben (1918-1944). Magyar Nemzeti Tájékoztató Alapítvány kiadása, Budapest, 2002.

II-III. kötet: A nagy remények kora (1944-1948) I.II. Magvető kiadása, Budapest 1990.

IV. kötet: A nagy hazugságok kora (1948-1968). Kráter kiadása, Pomáz 2012

V. kötet: Ítélet a történelem (1969-1989) kiadás előtt

Kitüntetései: NÉKOSZ Emlékérem (1976), Emlékérem a Ferenc József Tudományegyetem alapításának 125. évfordulójára (1997), Báthory István-díj (2006), a Magyar Nemzetért ezüst-fokozat (2008), MVSZ emlékfa Ópusztaszeren (2009)

* * *

Lapunk nagy tisztelettel és szeretettel üdvözli Katona Szabó Istvánt 90. születésnapján. Lénye közvetlenségének, szerénységének, szeretetreméltóságának bizonyítékeként neve önkéntelenül, egyszerűen csak „Pista”-ként tolakszik az ember tollának hegyére. Csodálatos életműve nagy ajándék az erdélyi magyarság számára, fejhajtásra kötelez. Köszönjük.

Tájékoztató Katona Szabó István A nagy hazugságok kora című kötetének megjelenéséről

Az erdélyi magyarság XX. századi sorsáról, a kisebbségi élet hétköznapijairól és azok nagyobb összefüggéseiről, jelen életünkre is kiható hátterekről, következményekről, alig van fogalma a mai nemzedékeknek. Még az Erdélyben élő fiatalabb értelmiség is csak töredékesen ismerheti a közvetlen elődök, szülei, nagyszülei életét, küzdelmeit. Ma sommásan ítélnének: bírálják, vádolnak mindenkit, aki a kommunizmus éve alatt élt és dolgozott. Kivéve azokat, akik börtönt szenvedtek. Egyszerűen fogalmaznak: miért túrték az elnyomatást? A kor történelméből alig ismerve valamit, nem értik azokat a folyamatokat, melyek a magyar értékek kifosztásához vezettek és máig is méltatlan helyzetben tartják az ott élő magyarságot. Ezeknek a folyamatoknak a hétköznapiakra ki-

ható történéseire világít rá ez a kötet, feltárva olyan eseményeket, melyeket a szerző maga élt át. Emberi sorsokat, melyeket közről figyelhetett, így hozza közel a mai és utánunk jövő nemzedék számára az akkor átélt valóságot. Történeszek bizonyára feltártak ismeretlen részleteket, de azok alig jutnak a széles olvasóközönséghez. Az önéletírás előnyét és hatását éppen az adja, hogy közvetlen élményt sugároz és felidézi az eseményeket, melyeket csak hosszas kutatás tárhat fel, de akkor sem nyújthatja az élmény közvetlen hatását és hitelességét.

Katona Szabó István élettörténete egy részét az 1990-ben a Magvető Kiadónál a Tények és tanúk sorozatban két kötetben megjelent *A nagy remények kora* (Erdélyi demokrácia 1944-1948) című önéletírásában tárta fel. Azt a korszakot, mely baloldali, szocialistának nevezett illúziókkal és megtévesztő, hamis reményekkel kezdődött az erdélyi magyarság és a többi nemzetiség életében.

Erdély sorsa iránt érdeklődő olvasók számára – különösen az egykori népszerű sorozat, a Tények és tanúk gyűjtői –, akik az 1990-ben, e sorozatban megjelent *A nagy remények kora* (Erdélyi demokrácia 1944-1948) című művet megvették, olvasták, érdekes lehet, hogy a Kráter Kiadónál (www.krater.hu), mostanában jelent meg ennek folytatása: *A nagy hazugságok kora* (1948-1968) címmel. A kötet feltárja a román kommunista hatalomnak a korra jellemző tényeit (pl. az erdélyi magyar egyházi, kulturális, gazdasági intézmények, a Magyar Népi Szövetség, a Bolyai Tudományegyetem és a Magyar Autonóm Tartomány felszámolását, magyar vezetők meghurcolását, megsemmisítését a „nagyromán” eszme oltárán. Feltárja azokat a tényeket, politikai elnyomó eszközöket, amelyek eredménye, hogy az egykor virágzó magyar, szász és sváb lakosságú falvak, zsidó egyházi és gazdasági intézmények, vagyonok a pusztítás és rablás áldozatai lettek. Az egykori, 1930-as hivatalos állami statisztika 1 millió 450 ezer főnyi magyar, 800 ezer német és közel 1 millió zsidó nemzetiséget mutatott ki, mely az ország összlakosságának 29%-át képezte. A mai statisztikák 1 millió 250 ezer magyar, 20 ezer német és 15 ezer zsidó lakost mutatnak ki, az ország összlakosságának 11 %-át. Hova lett a több mint 3 millió nemzetiségi lakos? Erről a statisztikák nem beszélnek.

Ez a könyv sajnos most is időszerű, mert Romániában folytatódik a magyarság jogkorlátozása, kísérlet a visszadott egyházi iskolák újraállamosítására, a magyar képviselő korlátozása az önkormányzati és állami hivatalokban, az anyanyelvhasználat kiiktatása, a magyarok személyi biztonságának fenyegetése. Mintha mi sem történt volna a kommunista diktatúra bukása óta. Felfüggesztették a jogtalanul elkobzott magyar intézményi és magánvagyonok visszadását. Mindez azt a felismerést erősíti, hogy Románia nem mondott le az „egységes, homogén román nemzetállam” megvalósításáról és a két világháború során szerzett területeit, meghódított gyarmatként kezeli.

A kötet ára 2800 Ft. Megrendelhető: KRÁTER MŰHELY, 2013 Pomáz, Búzavirág utca 2. Tel/fax: (26) 328-491. Mobil: (20) 915-32-34.

Megvásárolható: KRÁTER KÖNYVESHÁZ, 1072 Budapest, Rákóczi út 8. Tel.: (1)266-3153. Fax (1) 235-0821. E-mail: konyveshaz@krater.hu

Hivatása: orvos

Dr. Papp Ilona orvos a közelmúltban kapta meg aranydiplomáját. Túl a hetedik ikszen, napjai hosszú ideje egyforma ritmusban telnek – kivéve a hetedik napot, melyet Isten a pihenésre parancsolt. (De ha beteghez hívják, Ilona doktornőnek nem számít, milyen nap van.) Egész életének a mélységes hit adott és ad keretet, amely a megkülön-

böztetés nélküli emberszeretében, mások maradéktalan tiszteletében és a legjobb tudás szerinti gyógyításban testesül meg nap mint nap. Férje, dr. Kádár László tavaly bekövetkezett haláláig mélyen hívő, ugyancsak legendásan jó orvos volt.

A tisztességes korú Suzuki teherjáró hátsó ülésén – az orvosi táskával mellette – érdekes dolgokat fedeztem fel: egyik zacskóban gyógyszerek, másikkban egy kis gyümölcs, vagy éppen pár szem sütemény – istápoltságának viszi. Szerepetből. Míg egyik faluból a másikba, egyik betegről a másikig megyünk, beszélgetünk.

– *A felmenőidről, gyökereidről mit tudsz?*

– A csanyteleki História Domus alapján az 1700-as évek közepéig tudjuk visszavezetni családfánkat. Őseink a jég hátán is megélő pásztoremberek voltak. Édesapámat Pallavicini őrgrof vadörként alkalmazta, s míg a birtok tulajdonukban volt, a háború után is ott dolgozott. A negyvenes évekig egy többgenerációs házban éltünk együtt a nagyszüleimmel.

– *Az akkori jövedelméből édesapád el tudta tartani a családját?*

– Fizetése önmagában kevés lett volna. Édesanyám példásan jó háziasszony volt. Ő végezte a ház körüli munkákat, gondozta a kertet, amelyben minden megtermett, állatokat tartott, így gondoskodott a családról. Ketten voltunk testvérek.

Bátyám utálta a matematikát, miközben élete végéig egy pénzügyintézetben dolgozott. – a falu takarékszövetkezetét vezette, amit kétszáz millió forintos állománnyal adott át nyugdíjazásakor. Mindezt egy alig háromszáz lelékszámmal faluban. Szerették és bíztak benne. Sokak tartozását fizette ki bátyám a saját zsebéből – soha senkit nem adott át a végrehajtónak.

– *Kettőtökön kívül más értelmiségi is volt a családban?*

– Az unokatestvéreim tanultak még tovább.

– *Mi indított arra, hogy az orvosi hivatást válaszd?*

– Nagymamám hétgyerekes családja volt. Nagyon korán megbetegedett: TBC-s volt. Akkor még sehol nem voltak azok a gyógyszerek, amikkel hatásosan lehetett volna gyógyítani. Végignéztük emberfeletti szenvedését. Gyer-

mekként gyakran sírtam, s ekkor határoztam el: orvos leszek, hogy a nagymamámat meggyógyíthassam. Tizenegy éves lehettem...

Az orvosi egyetemet summa cum laude végeztem el. Azal tiszttában voltam, hogy elméleti intézetben nem maradhatok, mert nem tudtam volna támogatni a szüleimet. Attól a perctől kezdve, hogy az egyetemet elvégeztem, többé egy fillért el nem fogadtam tőlük, hanem én támogattam őket. Egy bőrrönddel, egy kockás kabáttal, s a diplomámmal mentem a szentesi kórházba dolgozni. Nem sokkal később áthelyeztek Csongrádra, itt töltöttem a gyakornoki éveimet, majd néhány évvel később kineveztek Felgyőre, községi orvosnak. Az egykori cselédlakások egyikében volt a rendelő s a szolgálati lakás. Később épült meg az új rendelő, orvosi lakás, ahova én már nem költöztem be. Majd Rúzsára kerültem egy rövid időre - nehéz időszak volt. Innen kerültem Csanytelekre (ahonnan az életem elindult), ahol '69. június 1-től '95. június 30-ig gyógyítottam.

– Mi történt '95-ben?

– Az akkori polgármester nem hosszabbította meg a szerződésemet. Hazajöttem Csongrádra, s magánorvosként dolgozom azóta is. Nem csak csanyteleki, de tömörkényi, baksi, ópusztaszeri, pálmonostori, felgyői, bokrosi, s nem utolsósorban a csongrádi, hozzám forduló betegeket látom el. Huszonhat évet dolgoztam állami alkalmazottként Csanyteleken – egészen addig, amíg az említett polgármester úgy nem döntött, hogy más orvost hoz a faluba.

– Hogyan fogadták mindezt a betegeid?

– Fel voltak háborodva. De erről ne beszéljünk többet. Hosszú távon a sors helyre teszi a dolgokat, s tudjuk: minden tettnek megvan a maga következménye.

– Amikor az egyetem elvégzése után visszatértél a faluba, hogyan fogadtak?

– Többnyire a gyerekkoromat, tanítási szüneteket töltöttem Csanyteleken, ennek ellenére nagyon sokan emlékeztek rám, s szeretettel fogadtak. Azt hiszem, kicsit büszkék voltak rám. Úgy tudom, az első női orvosa voltam a falunak.

– Milyenek voltak a kezdő éveid?

– Csanytelek az ország talán leghosszabb faluja, 17 km. Rengeteget gyalogoltam. Mindössze egyetlen kövesútja volt akkor, az is többnyire sáros. Kerékpárral, vagy gyalog mentem be a betegekhez, ha olyan volt az idő, gumicsizmában. Napnyugta előtt általában nem értem haza. Miután ott is éltem, bármikor bárki számára elérhető voltam. Nem volt külön gyermekorvos, így a gyerekeket is én láttam el.

– Mennyit dolgozol naponta?

– Általában reggel 7-kor elmegyek, s este fél 8 körül érek haza. Ebben benne van a beteglátogatás, rendelés, gyógyszerek, gyógyászati segédeszközök rendelése és a napi 1-1,5 órás szakmai olvasás. Három szaklapot járatok, folyamatosan képzem magam – gyakran olyan előadásokra is elmegyek, amelyek ugyan nem kötelezőek, de engem érdekelnek.

– Hívó embernek ismerlek. Mit jelent számodra a hit, mit adott eddigi életed során?

– Ősi keresztény családba születtem apai-anyai ágon. Erősen vallásos emberek voltak mind. Egyetemista koromban még mindennapos templomba járó voltam, s nagyon sokszor éreztem Isten megtartó szeretetét. Amikor nagy szükségben, nehéz helyzetben voltam, mindig megsegített.

Most, öreg fejjel megköszönöm Istennek, hogy fiatal koromban, amikor szüleimtől távol éltem, a hitem megóvott minden rossztól. Nem tévedtem rossz útra, nem kerültem rossz társaságba – mindig megkaptam a segítséget ahhoz, hogy a jó oldalon maradjak. El sem tudják képzelni a mostani szülők, hogy mekkora segítség lenne gyermeküknek, ha vallásosnak nevelnék őket, nem tévelyegnének a világban, nem kábítószereznének, hanem az istenhitben megtalálnák mindazt a szépet, jót, amitől életútjuk egyenes, ők pedig tisztességes emberek lehetnének.

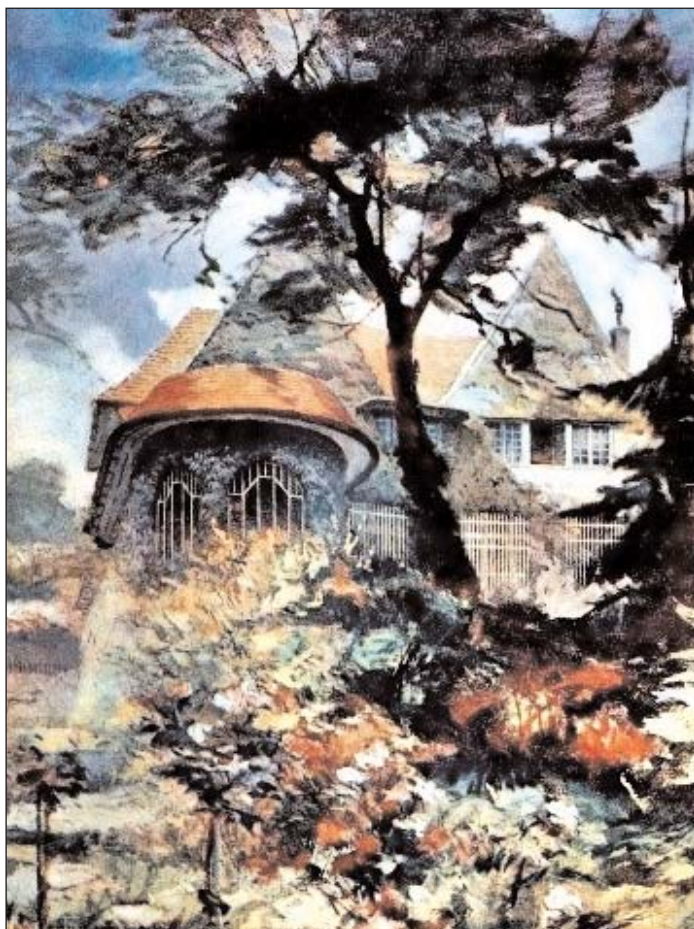
– A közelmúltban kaptad meg az aranydiplomádat, ami ötven éves orvosi, gyógyító tevékenységért jár. Ha visszagondolsz erre az időre, milyen típusú betegségekkel fordultak akkoriban hozzád, s milyenekkel ma?

– A fiatal, ill. középkorú generáció nem nagyon járt orvoshoz. Az idősebbek megszakadtak a munkában, az ezzel járó tünetekkel kerestek fel, meg a szokásos, korral járó panaszokkal. Abban az időben két cukorbeteg volt a faluban, ma legalább kétszáznegyven.

– Ez eléggé megdöbbentő adat. Minek tulajdonítható?

– Elsősorban az inaktív életmódnak, a túltápláltságnak, alkoholizálásnak. Az elhízás elsősorban a fiatalokat érinti. Az idősebbeknél - számarányosan - lényegesen kevesebb a cukorbeteg. Az, ahogyan egy-két generációval korábban éltek az emberek, ma már ismeretlen. Ahogyan az is, hogy valaki 24 órából 16-ot dolgozzon... Egészségesebben étkeztek, normálisabban éltek.

– Megszűnt az a korábbi életforma, amikor több generáció élt együtt?

Hary Gyula (1864–1946): Herczeg Ferenc hűvösvölgyi villája

– Teljesen. Inkább elmegy albérletbe, de nem él együtt a szülőkkel. Így aztán a lehetséges minták az idősök halálával eltűnnek. Nagyon megváltozott a falusi embereknek is az egymáshoz való viszonya. Kevés olyan idős ember részesül abban a gondoskodásban, szeretetben, amit megérdemelne élete munkája után. Ugyanakkor sok a magányos ember, akiknek távol élnek a gyerekei, és ezek a magányos emberek egymás társaságát sem keresik. Nincs összetartás. Más esetben számos gondoskodásra szoruló szülőnek, nagyszülőnek gyakran éppen a hozzátartozója kap gondozási díjat, és én mégsem látom, hogy ez a pénz, törődés az idős ember életében megjelenjen.

– *Ha újra kezdenéd az életedet...*

– Csak orvos lennék! Tökéletessé, teljessé tette az életemet, megszépítette, hogy az emberekért dolgozhattam.

– *Férjed személyében, aki szintén orvos volt s a közelmúltban vesztetted el, méltó társra találtál ebben a szép, de nem könnyű életfeladatban.*

– Igen, ebben is egymásra találtunk. Kölcsönösen megértettük, hogy alig, de inkább egyáltalán nincs magánéletünk. Kilencven évesen halt meg. 83-84 évesen még volt néhány idős betege, akiket évtizedeken át kezelt. Ekkor már bottal közlekedett, én vittem el őt kocsival, ahova kellett. De még ágyban fekvő betegként is nemegyszer keresték meg azzal, hogy annak idején sikeresen meggyógyította őket, hát segítsen rajtuk most is. És segített. Mindig volt, ahol valamelyikünket nagyon várta a beteg. Soha nem elégedetlenkedett ezért egyikünk se. Sokszor és hálával köszöntem meg Istennek, hogy én, a falusi gyerek minden protekció nélkül, mindent a saját erőmből érhettem el.

– *Mi adott mindkettőtöknek, de különösen neked erőt ahhoz, hogy ekkora alázattal végezzétek gyógyító munkátokat?*

– Az emberek iránti szeretet.

– *Ért-e pályádon bántás, sérelem valaha is?*

– Az elküldésemen, állásom beszüntetésén kívül nem emlékszem rá, hogy bármilyen arculesapás ért volna. Minden kollegámmal nagyon jó volt a kapcsolat, fordulhattam bármelyikükhöz, kérhettem szakmai tanácsot, minden esetben segítettek. A betegeim szeretetét pedig életem minden pillanatában éreztem és érzem ma is.

– *Egy kellemetlen kérdés: két orvos, aki ennyire csak a hivatásának él, bizonyára tekintélyes földi javakat halmozhat fel – vélik sokan. Mit gondolsz erről?*

– Munkába állásom első pillanatától a szüleimet minden elhalmoztam, igyekeztem mindent megadni nekik, hogy viszonozzam azt a hallatlan áldozatot, amelyet értem hoztak, hogy orvos lehessenek. Egyetemistaként, ha a bátyámnak jeleztem, valamire szükségem lenne, másnap ott volt a pénz. Amikor már magam is kerestem, a testvéremnek is mindent megadtam, amit csak lehetett. Néhány évvel ezelőtti halála nagyon megviselt. Férjemmel közös gyermekünk nem született, így minden szeretetemmel, empátiámmal azok felé fordulhattam, akik sokszor már kérni sem tudtak. Egy orvos nem csak vizsgál, megállapítja a betegséget, felállítja a lehetséges terápiát, hanem azt is észreveszi, amiről a beteg hallgat. Járv a falut, látogatva a betegeket, láttam, kik azok, akik nagy segítséget szenvednek, segítségre szorulnak. Így vettem a testvéremmel közösen a faluban két, nagyon nehéz helyzetben lévő családnak

is házat – egyik esetben inkább hozzájárulva a vételárhoz. De számos más módon is igyekeztem, ha csak lehetett, észrevétlen segíteni a rászorulókon. És ez most is így van.

(Az egyik, Ilona doktornő által vásárolt házban járva, magam is megtapasztaltam, mit jelent az, amikor egy családnak csaknem szó szerint fejére szakad a belvíz miatt lakhatatlanná vált háza, s ekkor valaki kinyújtja felénk a kezét és segít abban, hogy emberi módon folytassák az életüket. Évek múltával is ott csillog a sorsukkal egyedül küzdő aszszony szemében könnyek formájában a Papp Ilona iránti hála, amikor találkozunk.)

– *Mi indított ennyi jótékonykodásra, Ilona?*

– Mindig úgy éreztem, ha nekem több van, osszam meg olyan emberrel, aki saját hibáján kívül nem tud az életben boldogulni. A dédapám volt ilyen mentalitású ember.

– *Orvosi tudásod, odafordulásod, törődésed mellett kevés olyan nemes dolog van a környezetemben, amit ne támogatnál valami módon. Miért?*

– Szeretetből. Nem lennék boldog, hogy nekem van, a másinak meg nincs. Kell egy bizonyos színvonal, amin éljek, de akiről tudomást szerzek, hogy rászorul, s megérdemli, azt – úgy érzem – segíteni kell. Van egy idős betegem, nagyon szerény körülmények között él. Valahányszor hozzám fordul, kis nyugdíjából mindig hálapénzt ad, amit elfogadok. Hozzátartozója szokott kikísérni, akinek ilyenkor a zsebébe dugom a pénzt, mert tudom, nagy szüksége van rá. A néni örül, hogy tisztességesen megfizetett, én pedig örülök, hogy a továbbtanuló hozzátartozójának segíthetek.

– *Ötven éves gyógyító munkád elismeréseképpen megkaptad az aranydiplomád. A teljesítményed még ma is tiszteletre méltó, hiszen napi 10–12 órát dolgozol. Ma már valószínűleg kevesen csinálnák utánad, hogy időjárástól függetlenül, úttalan utakon, egyik faluból a másikba, tekintélyes távolságokat bejárva, legjobb tudásuk, lelkiismeretük szerint gyógyítsanak. Hogyan tervezed a továbbiakat?*

– Még két évig van működési engedélyem. Valószínű, hogy nem fogom újra kérni, mert olyan feltételek lesznek, amelyeknek nem fogok tudni eleget tenni. Azt nem vállalom, hogy laptoppal menjek rendelni, számítógépen írjak recepteket, gépeljem be az adatokat, mint egy titkárnő, rettegjek, nehogy elrontsak valamit, mert azonnal büntetnek, s közben figyeljek a betegre ...

– *Hány helyre tud konkrétan egy orvos figyelni? Lehet így egyáltalán gyógyítani?*

– Nem.

Végére értünk beszélgetésünknek. Öreg este van már, de Ilona arcán még ott a derű, a mosoly – bár tekintete már fáradtságról árulkodik. Ő tehát tudja: két évig még gyógyít – ha Isten is úgy akarja. Betegei talán még nem sejtik. Én meg egyre csak azon tűnődöm, ha elmegy ez a generáció, amelyik hátán vitte évtizedeken át az egészségügyet, hogyan, mi lesz helyette? Nem mintha az utódok között ne lennének lelkiismeretes, tisztességes, jó orvosok. Vannak természetesen.

Egy valami azonban eltűnőben van: az élet, s vele a beteg mélyeséges tisztelete. Kár.

Lehoczky Leopoldina

Sorin Mitu legújabb könyve:

Az én Erdélyem – „Transilvania mea”

Sorin Mitu legújabb könyvét - *Transilvania mea* (Polirom Kiadó, Iasi) (A mi Erdélyünk) - fél évvel megjelenése után is vihar előtti csend övezi. 1999 őszén Sorin Mitu XII. osztályos történelemkönyvének bűnéül a román nacionalisták azt rótták fel, hogy lábbal tiporja a nemzeti érzelmeket. A valóságban kizárólag levéltári források alapján szertefoszlatta a román nacionalizmus rögeszméit. Végképp felháborította őket, hogy Sorin Mitu a nemzeti kisebbségeket nem jövevényeknek, hanem a románsággal egyenrangú sorstársaknak mutatta be. A lejárató kampányban maga Adrian Nastase, akkor az ellenzéki szocdemek első alelnöke készített vádiratnak beillő szintézist. A Cotidianul 1999. október 18-i számában háborgott a tankönyv ellen: *„A tanulók öntudatát beoltja a magyar revizionizmus eszméivel, amelynek célja Erdély autonómiája és a Román Állam megcsonkítása. A fiatal nemzedék nem ismeri a magyar revizionizmus historiográfiai agresszióját, ezért a tankönyv téves eszméi könnyen befolyásolhatják.”*

Különösen veszélyesnek tartotta a roesleri tézist, miszerint a római uralom alatt és a népvándorlások során a dák nép kihalt, így az Ázsiából érkező honfoglaló magyarok a IX. században üres területre érkeztek, a románok csak azután vándoroltak be a Balkán-félszigetről. Adrian Nastase egyébként 1999. október 11-én Bukarestben, az európai geopolitikai nemzetközi szemináriumon kijelentette: Erdélyben rövidesen súlyos etnikai konfliktusok következnek be.

Sorin Mitu történész, kolozsvári egyetemi tanár 1965-ben született. Mitu egyik őse 1628-ban Bethlen Gábor fejedelemtől nemesi oklevelet kapott, elismerésül a hadjáratokban szerzett érdemeiért, annak bizonyágául, hogy az erdélyi román családok sorsa egybefonódott a magyarságéval.

Sorin Mitu megemlíti, hogy ilyen példák nyomán tudott mentes maradni a nacionalizmustól, de ebben döntő szerepet játszott házassága is Melindával, aki most pályatársa is: Mitu Melinda számos tanulmányt közölt a román-magyar művelődési kölcsönhatásokról. Sorin Mitunak meglepően sok műve jelent meg, például olyan alapvető munkák is, mint az *Istoria modernizării României* (1800-1918) (Románia modernizálásának története), *Geneza identității naționale la românii ardeleni* (Az erdélyi románok nemzeti identitásának kialakulása), *Introducere în istoria Europei moderne* (Bevezetés a modern Európa történelmébe), stb. Mostani könyvében a szerző köszönetet mondott barátjának, Mihai Razvan Ungureanunak, a Polirom Kiadó Historia sorozata szintén történész szerkesztőjének, valamint Silviu Lupescu igazgatónak azért, hogy könyve megjelenését lehetővé tették „nem Erdélyben, hanem Moldvában!” - tette hozzá a szerző, talán arra célozva, hogy ilyen könyv Kolozsváron, az ottani román környezetben nem láthatott volna napvilágot. Sorin Mitu már bevezetőjében rögzítette célját, elosztani az Erdéllyel kapcsolatos, eddigi rögeszmés ködösítéseket. Utalt Ion Lancranjanra, Stefan Pascura, Ilie Ceausescu, akiknek művei már címmel

is sugallják tartalmukat (Erdély, az ősi román föld), hogy szembeállítsa velük az új történész-nemzedék (Lucian Boia és társai) tárgyilagos szemléletét.

Sorin Mitu szertefoszlatta a legismertebb közhelyeket, előítéleteket. Ízelítőül csak néhány példa. Erdély története mintha 1918. december 1-jével kezdődne, a román történet-szek többsége vagy démonizálja mindazt, ami előtte volt, vagy egyszerűen nem vesz tudomást róla. Így történik többek között a kolozsvári egyetemmel. Sorin Mitu ezért külön fejezetet szentelt az egyetem történetének Az itteni felsőoktatás kezdetei 1581-ig nyúlnak vissza, mikor Kincses Kolozsváron (a szerző ezt így, magyarul írja) Báthory István jezsuita intézetet létesített. 1872-ben indult be Kolozsváron a magyar tudományegyetem, amely 1897-től Ferenc József nevét viselte. A román történetírás erről a korszakról nem akar tudomást venni - írta Sorin Mitu -, mintha Kolozsváron a felsőoktatás 1919-ben, a román egyetem megalapításával kezdődött volna.

El kell mondani, hogy Kolozsváron létezett a Ferenc József Tudományegyetem, amelynek román utódja csak 1919-ben indult be, és 1927-ben kapta a Regele Ferdinand I. nevet. Történetéhez hozzátartozik 1959 is, amikor a kommunista rendszer egyetlen tollvonással egyesítette a Babes és Bolyai egyetemeket, hogy engedményt tegyen a román nacionalizmusnak. Tudomásul kell venni azt is, hogy Románia mint országnév, csak 1833-tól létezik, míg Erdélyt első ízben 1190-ben említik források, írta. Ennek ellenére, némelyek fesztelenül emlegetik Románia első vonatját, első futbalcsapatát, első villanyvilágítású városát, noha mindez Ausztria-Magyarország területén létezett. A Monarchia hatása nélkül Erdély ma a török és orosz befolyás nyomán úgy festene, mint Moldávia Köztársaság, azzal a különbséggel, hogy itt a román sovén-nacionalizmus nem az oroszok, hanem a magyarok ellen irányul. A regáti szellem és különösen a kommunista rendszer romboló hatása következtében a mai Erdély tökéletesen hasonult Románia többi részéhez. Sorin Mitu ebből az alapállásból vizsgálta az autonómia, illetve Erdély federalizációjának „szép illúzióját”. Az előfutárok bemutatása után eljut a teoretikusok mai nemzedékéhez: Alexandru Cristelecan és Sabin Gherman után Molnár Gusztávhoz. A federalizáció kérdésében Sorin Mitu nem ért egyet Molnár Gusztávval. Szerinte már az elképzelés kiindulópontja téves, miszerint Erdély különbözne Románia többi tartományától, mert ez csak 1918 előtt volt így, ma már Bukarest balkáni szelleme, a felületesség uralja Erdélyt is. A történetírással kapcsolatban Sorin Mitu a Köpeczi Béla névvel fémjelzett, Erdély története című háromkötetes monográfiát (1986) tartja legjobbnak. Ez a monumentális vállalkozás mutatja be legteljesebben és legkiegyensúlyozottabban Erdély román, magyar és szász közösségeinek múltját.

/Barabás István: *A mi Erdélyünk*. = *Új Magyar Szó* (Bukarest), júl. 26./[Udvardy Frigyes: *A romániai magyar kisebbség történeti kronológiája 1990-2003*.

Gondolatok Gyárfás András: PUZZLE című kötetének elolvasása után

Mottó: „Ki tudja, hol kezdődik el az emlék,
Ki tudja, hol ér véget a jelen.
Hol lényegül románcá a nemrég,
S hol lesz fakó papír a gyötrelmem.”

Kezembe került ez a kötet, no nem véletlenül, hanem kedves ismerősöm ajánlása nyomán. Forgattam, nézegettem, majd amikor elkezdtem olvasni, addig olvastam szinte egyfolytában, amíg sajnálattal a végére nem értem. Mert-hogy szívesen még tovább olvastam volna. És örömmel tölt el, hogy van még ember az én generációból, akinek Marosvásárhely jelenti az otthon fogalmát, akkor is, ha már évtizedek óta több ezer kilométerre lakik innen, ám az új hazában is csak úgy képes élni, ha fejében-lelkében puzzle-szerűen folyamatosan rakosgatja az emlékeit, amik végeredményben minden ember életének meghatározó részei kéne legyenek, csak sokan ezt már fel sem ismerik. Hát Gyárfás András felismerte – nyilván mindig is tudta – a „lényeget”, és ennek látható nyoma a Puzzle című, a marosvásárhelyi Mentor-kiadónál megjelent szinte hatszáz oldalas kötet. Ellenállhatatlanul tolnak fel bennem Os

vát Kálmán sokat idézett sorai: „Kérdezz fiam, - és mondj véleményt. A sajátodat, amelyet nem készen kaptál és nem bocsátottál áruba, hanem valod töretlenül, hűséges hittel a magad igazában. Még akkor is, amikor egyedül maradsz a véleményeddel.”

Gyárfás András Marosvásárhelyen, 1943. október 11-én született, tanár család harmadik gyermekeként. Itt nőtt fel, itt járt iskolába, itt volt szerelmes, itt élte meg a gyermek- és ifjúkor minden örömét, bánatát. Majd két egyetemi diplomával (tanár, mérnök) tarsolyában ráébredt, hogy gyermekének más jövőt képzel, mint amit akkoriban a romániai társadalom kínált. Luzerni polgárként érkezett haza idei, október 30-ra tervezett és megtartott, nagy sikerű könyvbemutatójára. Ars poeticája szerint: „Nem szerethetünk mindenkit, de hinnünk kell benne, hogy a másik jó ember. Sokszor voltak a visszatéréssel kapcsolatos gondolataim, de az ott egy más világ. Onnan nem lehet idehozni energiát. Csak innen odavinni. Ezért is írom a könyveimet és járok máig haza”. És ami a családszeretetet illeti, tisztában van azzal, hogy nekik a hitben volt az erejük, ami a legerősebb összetartó erő.

Én is leírtam már valahol, hogy az otthonérzet sehol máshol, de a lélekben lakik. Az biztos, hogy minden emberben kell legyen születésétől fogva egy szilárd alap, amire aztán felrakódik a sok-sok kicsi téglá, de az alap az tulaj-

donképpen nem változik. S amire felnő az ember, készen van a ház, amiben lakhat a lélek, amire támaszkodni lehet, ahol minden olyan tiszta, innen megy el és ide tér vissza az összes velünk történő jó és rossz dolog. És ebből a lakásból tudva tudjuk, hogy senkit soha nem fog kilakoltatni már senki és semmi. És én valahányszor kezembe veszem ezt a kötetet, megbizonyosodom arról, amit mindig is vallottam, hogy a történelem sorsfordító erői csak külsőségeiben tudták megváltoztatni a családok életét, de lényegében semmi nem változott, mert a dolgok csak úgy megtörténtek az emberrel, de ettől senki nem veszítette el a lényeget, az önazonosságát.

Érdekes módon – tanúsíthatom – az ötvenes-hatvanas, talán a hetvenes években is még fennmaradt valami a város háború előtti szelleméből, s ha már bizonyos területeken csak az emberek lelkében, fejében -, de léteztek íratlan szabályok, amiket mindenki igyekezett betartani. Magyarán, még nem volt ennyire széthullva minden – addig jól bevált – rendszer, és ennek a városnak szelleme volt, ami folyton át- és átlengett a lelkeken. Szeretném hinni, hogy ez a szellem most is itt rejlik még valahol, talán a régi házak téglarepedéseiben, talán történelmi templomhajók sejtelmes mélyén lappang, arra várva, hogy valakik előcsalogassák. Mint Gyárfás András írja: „Akkoriban Vásárhelyen a családokat nem a vagyonuk után sorolták különböző társadalmi osztályokba, hanem mesterségük, végzettségük szerint. Azt hiszem, a piramis csúcsán a színészek voltak (ez nem jelentett fizetési osztályt is, csak megbecsülést.) Velük vetekedtek az orvosok (mint klinikával, orvosi egyetemmel rendelkező város, ez volt az a vár, amit majdnem minden szülő megcélzott gyermekének.) A tanárok is dobogós helyen voltak, hisz előbb-utóbb minden család rászorult, így vagy úgy, segítségükre, tudásukra.” Természetesen tisztelet és megbecsülés övezte az - akkor még – sikeresen működő kisiparosokat is, sőt, valami biztonságtudatot adott az embereknek, hogy bármijük ha elromlik, mindenki tudta kihez lehet fordulni segítségért.

És Gyárfás András ír, végeérhetetlenül ír erről a valamikor csodákat ígérő városról, ahol alkonyatban a Vártemplom harangja zengte bele a csendbe, hogy hinnünk kell a jóban, hinnünk kell önmagunkban. Szállt a békés harangszó, bekúszott a nyitott ablakokon, és mi gyönyörködni tudtunk a mélykék augusztus-végi délutánokban, viruló kertjeinkben, a nyugalomban. (Énnekem akkor még visszaköszöntek a virágok.) Hová lettek az estikével szegélyezett, illatosra öntözött, csöndes kis utcák? S ezzel együtt az esti séták romantikája? Nyomasztó betontömbök közé szorulva, ablakainkon kihajolva hallgatózunk néha, hátha eljut még egyszer hozzánk a harangüzenet. Hátha vissza tudná hozni - ki tudja hová tűnt lelkünk jobbik felét. A '90-ben történt márciusi események után írtam egy karcolatomban, hogy „amikor Marosvásárhely főterének felső részén még zöld

kőbékák ugráltak körül a szökőkutat és szájukból vízsugarat köpködtek a vérpirosan nyíló kannákra, az égen is lilábbak voltak a korareggeli felhők.” A Puzzle-ből tudtam meg, hogy a főtéri szökőkút béka-modelljét a testvére, Gy. Miklós tervezte. Kedves, szinte családias hangulat uralkodott akkoriban a főtéren, nem lehetett úgy végigmenni ott, hogy valaki ismerőssel össze ne akadjon az ember. A szökőkút és a békák helyén most hatalmas, hivalkodó, a Főtér uraló lovasszobor éktelenkedik, ami az őslakosság számára nem éppen szívderítő látvány, így inkább én is elfordítom a fejem ha arra járok. De talán a hűvös különállást ingerlően szépnek vagy bocsánatos bűnnek látja az Isten is, akár egy sarokban álló, szerényen meghúzódó mellszobor árnyékát. Mert nem könnyű ám az embernek, ha a saját korát ellenzéki magatartásával szeretné túlélni. A szobrokról pedig később már nem lehet megállapítani, hogy lélek-ember vagy emberállat, bölcs meditáció vagy szenvedély volt, - csak sodra legyen, elragadó árama, hol roncsok és szobrok egyformán úsznak a Feledés feneketlen, zavaros vizében. A könyveknek is megvan a maguk élete. Jó lenne, ha ez a kö-

tet kortalanul fennmaradhatna generációkon keresztül minden magyar házában, attól függetlenül, hogy a történelem sodrása éppen hová űzte őt abból a városból, ahol a lélek alapjait valaha lerakták és felépítették benne, és amit ő is igyekezett felépíteni utódaiban. És akkor bizonyos szavak: család, hűség, becsület – s még talán sorolhatnám – soha nem válnak elavult fogalommal.

A 19. század vége felé egy román pópa a következő mondatlalt zárt le egy vitát, amikor szájtátva hallgató hívei megkérdőjelezték a dákó-román mítosz valóságát: *“Fiaim, aki elszaporodik egy földön, annak mindig igaza van. S főleg igaza lesz! És az a nép azt is el tudja hitetni a világgal, ami sohasem történt meg.”*

Nos, ezért van szükség a PUZZLE-hoz hasonló könyvekre, hogy a jövő generációval se lehessen elhíttetni azt, ami sohasem történt meg, hanem tudatosuljon benne és adja át gyermekeinek is ezt a tudást, hogy Marosvásárhely magyar múltja a kövekbe van írva. Ezt pedig nincs joga senkinek megmásítani.

B. Osvát Ágnes

A szilágysomlyói gimnázium története

A Magyar Elektronikus Könyvtárban (az Országos Széchényi Könyvtár gondozásában) olvasható szerkesztőtársunk, a tudós székelyudvarhelyi történész, **Szabó M. Attila** dolgozata: *Magyar oktatási intézmények a Magura aljában. A szilágysomlyói gimnázium története. Székelyudvarhely, 2011. A munka három változatban olvasható: HTML, Word és PDF formátumban. A szerző írja: „Könyvformában lett volna jobb kiadni, de szűkebb pátriám-ban erre nem kaptam - érdeklődés híján - támaszt.*

A gimnázium kerek pecsétje.

TARTALOM

Fejezetek a szilágysomlyói oktatás történetéből (1554-1952)

Néhány adat a városról és környékéről

A város iskolarendszerének alakulása az évek folyamán

A mallersdorfi ferences nővérek erdélyi megtelepedéséről és tevékenységéről

Az állami felső leányiskola

Az iskolaépület további sorsa, rendeltetése

A szilágysomlyói magyar tannyelvű oktatás 1920 után, az új körülmények között

Küzdelem a gimnáziumért

Küzdelem az állandó nyilvánossági jog megszerzéséért

A célkitűzés: a főgimnázium kialakítása. A gimnázium új otthonának megépítése

A főgimnázium történetének új, változást hozó szakasza

Az új államhatalom átalakítja a főgimnáziumot

Minorita epilógus

A gimnázium újraalakulása (1940)

Egy kis statisztika

A gimnáziumból kikerült jeles személyiségek

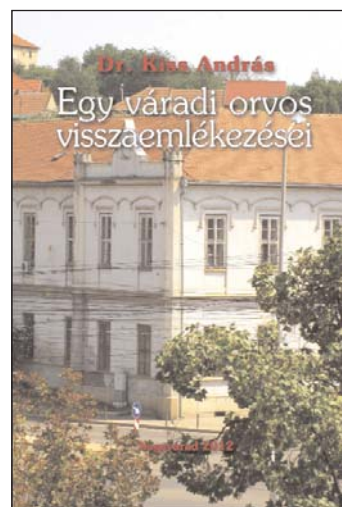
Változás az intézmény életében. Ismét újrakezdés (1944)

Szilágysomlyói iskolákban oktató tanárok, oktatók adatai (1828-1952)

Egy váradi orvos visszaemlékezései

A szerző neve alatt a cím: Egy váradi orvos visszaemlékezései. Az első kötet oldalszáma meghaladta a 350-et, a nemrég megjelent második szinte kétszer akkora terjedelmű. Szemmel látható: a cím megválasztásával Kiss András doktor hangsúlyosan jelezni kívánta: neki nagyváradi orvosként van mondanivalója életéről, családjáról, szakmájáról, városáról. Amit írt, azt úgy kell olvasni, mint az elmúlt évtizedek partiumi-erdélyi emlék-idéző, emlék-örző dokumentum-irodalmának legfrissebb, minden bizonnyal maradandó termékét.

A második kötet nagy újdonsága – számomra is, aki pedig évtizedek óta ismerem –, rendszeresen naplót vezetett, amelyben megörökítette a vele történeteket: a családi és a szakmai élet eseményeit, találkozásait barátokkal, a könyvek, a színház, a film, a zene, a kiállítások nyújtotta élményeket. Tárta a jelen tégladarabjait – és most pompás házat emelt belőlük.

A múlt elsüllyed és megsemmisül, ha nem őrzi meg az emlékezés. A naplórás személyes módja az emlékezésnek – kényes és törékeny művelet. Ha nem hiteles, akkor megbízhatatlan. Ha nem tartalmas, akkor lapos. Ha nem érdekes, akkor élvezhetetlen. Megannyi akadály ez a jó napló útjában, e könyv szerője viszont könnyen veszi az akadályokat. Azért sikerül neki, mert van szeme és van személyisége. Aki átélte azokat az éveket, az minden szavát érti. Akire mindet, fiatalabb lévén, az újdonság erejével hat, az rengeteget tanulhat belőle. Nemcsak a múltból, hanem – ami valamivel több – a történelemből is.

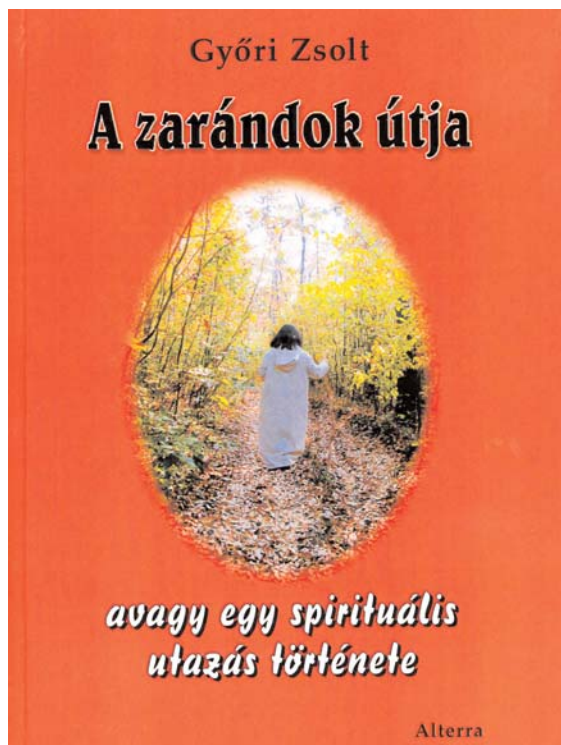
Horváth Andor

A zarándok útja

Amióta ember él a földön, tudatosan, vagy megfogalmazatlanul, de mindig útkereső volt. Legfontosabb kérdéseire: ki vagyok én, mi a dolgom ebben a világban, minden generáció kereste a választ. Aztán vagy megtalálta, vagy sem, de visszatekintve jól látható, hogy többnyire azok vitték előre a világot, akik mertek kérdezni, mertek letérni a járt utakról, hogy aztán felfedezéseiket megosszák másokkal. Így tesz A zarándok útja című könyvében Győri Zsolt is. Az általa bejárt út nem szokványos, sajátos életszemlélete, eddigi erőfeszítései azonban hitelessé teszik gondolatait. Sok évvel ezelőtt arra jutott, mindennek alapja az étkezés. Vagyis amit a szervezetünkbe beviszünk, az képes csodát tenni testünkkel – ahogyan elpusztítani is. Így kitanulta a szakácsmesterséget, melyet mesterfokon gyakorolt egészen addig, míg el nem érkezett a következő felismerés ideje: mozgásszegény életünkben mennyire fontos, hogy a kialakult deformitások megszűnjenek, s az életerő akadálytalanul, szabadon áramolhasson testünkben. Hosszú évek során alakította azt a speciális gerincmasszázsot, melyet ma már tanít is, hogy minél több fájdalommal, torzulással élő embernek lehessen segítségére. De – ahogyan könyve is tanúsítja - kezdetektől nyitott volt mindarra, amiről úgy vélte, segíti útján, előre viszi. És éppen e közben kellett megtanulnia, mennyire hamis és talmi tud lenni egy-egy irányzat, mennyire nincs mögötte hit - így az ember sem. S ilyenformán mindaz, amit tanítani szeretne az „iskolateremtő”, hamis, hiteltelen. Az útkereső ekkor feláll, s indul tovább, hogy ráleljen arra az egyetlen útra, amely hiteles, amely valóban ad és nem csupán ígér. Erről a fájdalommal, szépséges, befelé vezető útról ír könyvében Győri Zsolt, amely túlmutat önmagán és segít(het) azoknak, akik ugyancsak úton járók.

A zarándok útja című könyvet az Alterra kiadó ebben az évben adta ki.

L.L

Várvédő

Erdélyi Helikon irodalmi füzetek

A „Várvédő” az Erdélyi Helikon-Marosvécsi Kemény Alapítvány kiadványa, amely azt a célt szolgálja, hogy erdélyi irodalmunk történetének egy rendkívül érdekes, máig aktuális kérdéseket boncolgató, ám sajnos méltatlanul feledésbe merült hagyatékát, annak szellemi értékeit közkinccsé tegye. Felelevenítse a Kemény János meghívására Marosvécsre érkező írók, költők alakját, életútját, és ízelítőt adjon műveikből, melyek – reméljük – felkeltik az olvasók érdeklődését, és amelynek nyomán kézbe veszik majd e műveket, hogy teljes egészében megismerjék vagy újra felfedezzék ezeket, rajtuk keresztül netán a teljes életművet. Célunk elsősorban nem a múltidéző nosztalgizálás, hanem az elmúlt évtizedekben szándékosan eltemetett, elfeledtetett, ám páratlanul gazdag erdélyi irodalmi-szellemi hagyaték aktualitásának és jövőbe mutató aspektusainak feltárása is. Ezért az irodalmi szemelvények mellett megvizsgáljuk, hogyan él ma a két világháború közti Erdélyi Helikon munkásságának emléke a jelen szellemi embereinek emlékeztében, illetve jeles irodalmi személyiségeink miként értékelik az említett életműveket és nem utolsósorban a marosvécsi alkotó közösség hagyatékának fontosságát. A Várvédő sorozat „füzeteiben” ezért a mai magyar szellemi élet és irodalmi jelenünk elhivatott, jeles képviselőivel és találkozhatnak. Várvédő tevékenységünk így reményeink szerint egyformán hozzájárul majd a marosvécsi kastélyban létrejött, egyedülálló erdélyi irodalmi csoportosulás művészetének ápolásához és újraélesztéséhez, valamint erős várunk, a szellem, a kultúra szolgálatához is.

Tisztelt „Várvédő” olvasó!

Tisztelt „Várvédő” előfizető!

Annak érdekében, hogy a Várvédő megjelenését 10 év leforgása alatt éves gyakorisággal biztosítani tudjuk, és így az 55 tagot számláló Erdélyi Helikon Íróközösség mindegyik tagjáról megemlékezhessünk születésük és haláluk jubileumi évfordulója alkalmából, előfizetőket toborzunk kiadványainkra. A Várvédő előfizetői, mint támogatók és pártoló tagok, először előjegyzik magukat arra, hogy a kiadvány megjelenését követően megvásárolják az aktuális számot, ezzel megalapozva annak megjelenését. Az előfizetés szándékát akár szóban, akár írásban jelezhetik alapítványunk felé. A Várvédő előfizetők nevei külön oldalon bekerülnek az adott kiadványba, kiemelve áldozatkész szerepüket, melyet a Várvédő megjelenése érdekében vállaltak. A kiadvány megjelenését követően az előfizetők részére személyesen vagy postán juttatjuk el a megrendelt példányokat. A Várvédő következő számának tervezett előfizetői ára: 990 Ft.

Elérhetőség: email: , tel. (+36)20/4683706, levelezés: Erdélyi Helikon – Marosvécsi Kemény Alapítvány 2071 Páty, Ibolya u. 12. Magyarország

A szabadság terhe

László Márton és Novák Csaba Zoltán marosvásárhelyi fiatal történészek azt a fáradságos és elismerésre méltó feladatot vállalták, hogy a „fekete márciusként” elhíresült, 1990. március 16-21. közötti marosvásárhelyi eseményeket, a pogromszerű etnikai konfliktus előzményeit, kiváltó okait, lefolyását és következményeit kutatták, és egy nemrég megjelent, Marosvásárhelyen az érdeklődők előtt is bemutatott kötetbe foglalták: *A szabadság terhe*, Pro-Print Könyvkiadó, Csíkszereda, 286 oldal. A szerzők – az előszóban tett vallomásuk alapján – az eddigi források alapján összegzés végzésére, az események történeti kontextusba helyezésére, az ok-okozati összefüggések feltárására törekedtek. Munkájukat elsősorban történeti rekonstrukciónak és értelmezésnek szánták.

A kutatók számára elérhető, nem zárolt forrásokat használták fel. A már meglevőket (korábban megjelent publicisztikai jellegű művek, az egykori résztvevők visszaemlékezései, Fehér könyv) újjakkal egészítették ki: a sajtóban, főleg a helyi napilapokban megjelent írások, a Nemzeti Megmentési Front megyei jegyzőkönyvei, magyarországi külügyminisztériumi iratok. Gazdag „alternatív” forrásanyagnak bizonyult a Dr. Bernády György Közművelődési Alapítvány irattárában található iratanyag: az RMDSZ marosvásárhelyi szervezetének iratai (már ami megmaradt, mert a köztudat szerint egyeseket úgy adtak át az államhatóságnak, hogy nem kapták vissza őket), a márciusi eseményeket vizsgáló bizottság dokumentumai, korabeli filmfelvételek, Miholcsa Gyula maratoni dokumentumfilmje. Az ún. oral history interjúanyaga elsősorban a kolozsvári Román Nemzeti Kisebbségkutató Intézet munkájára épült.

A könyv érdeme, hogy még időben megjelentetett, alapos dokumentálódásra alapozó történészi szakmunka. Nem kizárólagos, hiszen az 1990. márciusi események tárgyalásán kívül jelentős teret szentel a kommunizmus alatt tapasztalt kisebbségi megkülönböztetéseknek, az 1989-es rendszerváltás helyi lefolyásának, az átmenet problémáinak és etnicizálódásának (vezetőcserék, Vatra Româneasca, iskolaügy, MOGYI kérdése stb.), a sajtó konfliktusnővelő szerepének, a magyar-román viszony és a nemzetiségi kérdés alapos tanulmányozásának. Miközben az összegzés és a következtetések levonása során részletesen feltárja az etnikai konfliktusok jellemzőit és nem hallgatja el az eseményeket generáló valós okokat: a Securitate létjogosultságának az igazolása, ezért a hadsereg tudatos cselekedete az egymással szemben álló felek időben történő szét nem választása és az összecsapás kialakulása érdekében, a marosvásárhelyi román elit kompenzáló politikája a térvésztes ellensúlyozására, a sajtó gyűlöletkeltő szerepe, kommunikációs problémák – akár a magyarság félreértelmezhető türelmetlensége, naív hite a gyors és valós változásokban.

A marosvásárhelyi könyvbemutatón a szerzők szerényen bevallották, hogy a hasonló történészi munkák korántsem lehetnek tökéletesek, és a kiegészítések szükségességére buzdítottak. Sajnos a könyvbemutatót levezető politikus, aki egyszemélyben alapítványi elnök is, nem adott lehetőséget a hozzászólásoknak. Ezáltal bebizonyítva, hogy az 1990. márciusi marosvásárhelyi események megítélése túlpolitizált (magyar részről is), és sok esetben nem felel meg az egykori átézők, mai visszaemlékezők által tapasztalt valóságnak.

A szerzők mentségére szolgál, hogy a magyar és a román politikusok által „kiszélesített csapáson” jártak, és fiatal koruknál fogva meghatározó saját élményekkel nem rendelkeznek. Sokadmagammal együtt állítom: magyar részről a március 16-

21-i események elsősorban a marosvásárhelyi és nem marosvásárhelyi magyar közösségről, a „kisemberekről” szólnak, és csak másodsorban a magyar (csúcs)politikusokról, akik többnyire nem tartózkodtak a városban vagy nem vettek részt az eseményekben.

Íme, néhány fontosabb példa arra, ami kimaradt a könyvből és az eddigi történetírásból. Meg sem említették az RMDSZ-székház védelmét irányító Mihály József neve, egyáltalán nincs szó a kitartóan filmező Fekete Dobozos fiúkról, sőt még a korábbi megveretése miatt bekötött szemű, tízezrek által látott filmesről, az utóbb állítólag Svédországba menekült Farkasról sem. Egyetlen utalás sincs arra, hogy 1990. március 17-18-án sajátos hangulatban éppen Marosvásárhelyen került sor közel négyszáz résztvevővel a Magyar Ifjúsági Szervezetek Szövetsége kongresszusára, amely az újkori erdélyi magyar politikátörténet első kongresszusa volt. Itt olvasták fel Sütő András talán utolsó, még két ép szemmel írt szövegét; itt szólt fel Kincses Előd, miközben az Ifjúsági Ház falán „Halál Kincsesre!” felirat éktelenkedett; szerepelt Smaranda Enache és Szöcs Géza, állásfoglalás született a Vatra Româneasca sovén tevékenysége ellen, valamint az ülösstrájkot folytató orvostanhallgatók jogai mellett.

A magyar ifjúságot tömörítő MADISZ-ról alig olvasunk a könyvben, nemcsak emberi történetek és átélések szintjén, hanem még politikai vonatkozásban sem: nem említették meg a székhely feldúlása, sőt az sem, hogy a három meghatározó ifjúsági szervezet (MADISZ, ODT, OTV) előremutató közös nyilatkozatot fogalmazott meg, melyben elítélte a márciusi eseményeket. Vajon hol élnek most azok az akkori merész fiatal emberek, Bolboaca Marcel és Marcu Traian, akik merték vállalni a véleményüket?

Személyes átéléseim, a közemlékezet mintha helyenként párhuzamosan zajlana a többnyire politikailag megvilágított leírásokkal. A kötetet forgatva nem élem át újra 1990. március 19-én a zsúfolásig telt Vártemplomban a méltóságteljes tiltakozást, utána pedig a megyeháza előtt Kincses Előd lemondását követelő román tömeg mögött éljenzésbe kezdő néhány tucatnyi magyar ember bátorságát. (A szinte egymásnak feszülő csoportokat fényképeztem egy harmadik emeleti lakás függönye mögül, amikor lefüleltek, és csupán lélekjelenlételen múltott, hogy nem vertek meg.) Nem cseng fülemben az alaposan félrevezetett görögnyelvűgyiek „Halál Bolyaira!” kurjantása, nem látom magam előtt az RMDSZ-székház emeleti ajtaját elzáró vasszekevény fölé célzott fejszeapásokat. Nem idézem fel a március huszadikán este, éjjel a megyeházán uralkodó hangulatot, ráadásul a téren meggyújtott tüzeknél melegedő nyárádmentiek, máshonnan érkezettek és helyiek himnusz-éneklésének a katarziséra gondolva csak saját és mások emlékeire alapozhatok.

Most vagy soha? Siker vagy kudarc? Katarzis vagy frusztráltság érzése? – az erdélyi magyarság közel 23 éves újkori történelmének ma is időszerű kérdései. Ki-ki ítélje meg saját maga, miből kapunk többet.

Köszönet a szerzőknek, hogy az 1989-es rendszerváltást követő, kezdetben eufóriában, később kisebbségi félelemben eltöltött hónapok történetét leírták, és új – korántsem teljes – adatokkal szolgálnak a történetírás számára. Miközben közösen valljuk: a szabadság valóban terhekkel jár.

Ábrám Zoltán

Dr. Szócs Károly

A vidám kis ember

A mai erdélyi nemzedéket hiába kérdezné valaki, nem hallották nevét. Aki Nyugatra vetődött, az '80 előtt rendszeresen, ma pedig néha-néha még mindig találkozik régebbi német filmekben Cziffra Géza rendező nevével.

A Magyar Életrajzi Lexikon IV. kötetének 172. oldalán ez olvasható: „Cziffra Géza (Arad, 1900. szept. 19. – Diessen am Ammersee, NSzK, 1989. ápr. 28.) Filmrendező, költő, író. A nagyváradi hadapródiskola diákja, első verskötetét (Ketten vagunk csak, Arad, 1918.) Ady Endrének ajánlotta. Budapestre költözve a húszas évek elején újságíró, Deésy Alfréd rendező munkatársa. Baráti köréhez tartozott József Attila. 1923-ban Bécsben élt (Richard Eichberg, Jaques Feyder, Friedrich Zelinek rendezők asszisztense, Kertész Mihály, Korda Sándor második segédrendezője volt.) A Diogénes c. emigráns folyóirat alkotóköréhez tartozott. 1924-ben egy bábfilmmel mutatkozott be, mint rendező. 1927-ben film dramaturg. Hazatérése után 1933-36. között Magyarországon rendező-forgatókönyvíró; ekkor készültek Ez a villa eladó (1935) és Szent Péter esernyője (1935) c. filmjei. 1936-ban végleg Németországban telepedett le. 1985-ben Német Szövetségi Filmdíjat kapott.”

Mit írnak róla a németek?

80 filmnél ült – az akkor még magyar Aradon született – Cziffra Géza a rendezői székben. Az 1950-60-as években rendezett filmjei közül több is nagy közönségsikert aratott; akkor sorban állottak a mozik pénztárai előtt, ma pedig még mindig magas nézőszámot jelentenek a képernyő előtt.

A kistermetű és szarkasztikus humorú ember néhány filmjével német klasszikussá vált, s mindig azonnyomban jelen volt, ha a túlhajtott intellektuális vagy szociális igényekkel fellépő és hangoskodó fiatalokat ostromolni kellett, amire úgy 1962 után, még inkább pedig '68 után került sor. Politikai vagy társadalmi kérdésekkel nem foglalkozott; mesterien uralt területe volt a nagyközönséget szórakoztató műfaj, amelyhez mindenki másnál jobban értett.

Cziffra a zsurnalizmustól került a filmhez, és pedig a 30-as évek virágzó bécsi és berlini filmgyártásához. Először mint forgatókönyvíró dolgozott olyan filmeknél, mint a Zarah Leander/Rökk Marika melodráma: "Es war eine rauschende Ballnacht" (1939), majd a "Der weiße Traum" (1943) c. jégtánc-románban átvette a rendezői széket; e film mindmáig a német filmgyártás legnagyobb kasszasikere!

Cziffra Géza szakterületét a zenés darabok, a jégtánc, a slágeres revük alkották, s ezekkel mindig nagy sikert aratott. Ő fedezte fel Peter Alexandert és Molnár Verát, akiket előszeretettel foglalkoztatott is. Biztos kezű revüvarázsló volt, és olyan filmjeiben, mint a "Die Blume von Hawaii" (1959), vagy a "Tante Wanda aus Uganda" (1957) sikeresen és hatékonyan kapcsolta dinamikus egészzé a ragyogó táncjeleneteket, a lendületes zenét és az erotikus női szépséget. Cziffra táncsoportjai csak Hollywood hasonló rendezvényeivel mérhetők össze.

A 60-as évekig könnyed kézzel vitt filmre olyan operetteket, mint *A denevér* és *A madarász*, majd néhány más film után olyan sikamlósat is, mint a "Josefine, das liebestolle

Kätzchen" (1969). Krimi-regények, színpadi vigjátékok, valamint híg, erotikumtól duzzadó darabok is kikerültek a filmvászon öreg és mindentudó mesterének kezéből.

Így a német méltatás.

1985-ben, a Német Szövetségi Filmdíj elnyerése alkalmából a Bajor Tv interjút készített vele, amely e sorok írójának mélyen emlékezetében maradt. Íme, a szóban forgó interjú fontosabb részei:

A tényleg "szarkasztikus humorú kis ember" egy magas rendezői széken ült, talán ezzel is utalván filmrendezői voltára, de bizonyára legfőbbképpen azért, hogy kis termete miatt el ne vesszen a vele szemben ülő asszonyság mellett, aki az interjút folytatta.

Géza bácsi elmesélte élete egyik-másik epizódját, ugyancsak humorosan. Elmondotta, hogy amikor Németországba jött, gondolta, felmegy Berlinbe, s megtanul jól németül. E vállalkozása pedig úgy végződött, hogy a német helyett megtanult törökül, minekutána belegabalyodott egy török leányzóba. Majd szóba került Peter Alexander és Rökk Marika "felfedezése" is, akik mindketten páratlan karriert futottak be a német színpadon és filmvászonon. Majd az interjút folytató asszonyság nekiszegezte a kérdések kérdését:

– De mi volt az Ön társadalmi mondanivalója? Mit akart mondani?

Amire Géza bácsi habozás nélkül válaszolta:

– Semmi! Nem akartam senkinek semmit mondani! Én csak szórakoztatni akartam! Semmi egyebet!

Számomra nemcsak azért volt meglepő e kijelentés, mert ugyebár az elmúlt évszázadban, az utóbbi ötven évben pedig különösen, reggeltől estig azt súlykolták a nebulók fejébe – mindenféle iskolában – , hogy a művészetnek mondanivalója kell legyen, ami nélkül hát művészet nem is lehetséges! Nem, nem ezért, hanem azért, mert a fordulat előtti nyugati kulturális életnek is ez volt a krédója! A nagy politikai fordulat után bekövetkezett, a kultúrára is vonatkozó szemléletváltozásra jellemző az, ami Bertolt Brecht (*1898-†1956) születésének 100-ik évfordulóján elhangzott, úgy szóban, mint írásban: "A színpadról nem lehet semmit elérni, sem megváltoztatni"; továbbá: "Mindig rossz, ha a színház politizál, s a politika színházat játszik." (Gino Cervi, *1901-†1974)

Tulajdonképpen erősen sovány mérlege ez a *harcos* és *elkötelezett* irodalomnak. És mégis, mindezen kulturális katarzis ellenére továbbra is érvényesnek tűnik az, amit a neves kortárs német szerző, Botho Strauß (*1944-) így fogalmazott meg az 1989. évi nagy politikai fordulat kapcsán: "Történetük bármi is Kelet-Európában, nálunk a kultúra ezután is ott található, ahol a bal(oldal) van."

Itt pedig magyarázat szükségeltetik.

Minden társadalomban és társadalmi rendszerben a kultúra legdinamikusabb hordozórétégét a huszonévesek alkotják. Ők a nonkonformisták, az avantgárdok, akik láznak az apák korosztálya és tettei ellen, és az apák szemére vetik még a feltételezett mulasztásokat is. Géza bácsi fiatal korában Adyhoz állt közel, első berlini éveiben baloldali értelmiségiek csoportjához tartozott, amelyhez tartozott az a Rudolf Schlichter festő is (*1890-†1955), aki megfestette az ifjú Cziffra arcképét: e portré ma a berlini Nemzeti Galériában látható; majd amikor 36 éves korában

véglegesen letelepedett Németországban, sorsát és életútját aszerint alakította és élte, amit Benedetto Croce (olasz filozófus, történész és politikus (1866–†1952) így foglalt össze: „*Aki harmincéves kora előtt soha nem volt szocialista, nincs szíve. Aki harmincadik életéve után még mindig szocialista, nincs (elé)g esze.*“

Ha pedig feltehettem volna Géza bácsinak a nem is abszurd kérdést – éppen a diáklázadások korával kapcsolatosan –, mondjuk így:

– Hogyan volt lehetséges vidám revüfilmeket fabrikálni,

amikor égett a ház a fejek fölött? – akkor a válasz talán ez lett volna: – De kérem, én nem vagyok ... tűzoltó!

A filmművészet mindentudó mestere tisztában volt azzal, hogy a filmmel is lehet ugyan tüzeket gyújtani és/vagy élesztgetni, de tüzet oltani nem!

Ezzel pontot is tehetünk a XX. sz. vetítővásznára és színpadjára, és vége a szép, több mint száz évig tartó illúzióknak is.

Aki pedig szükségét érzi, gondoljon egy kérdőjelet az előző mondat végére.

Megjelent: SZÖVÉTNEK (Arad) 2001. augusztus;

Karácsony, szilveszter és miegymás

Emlékeztetésképpen: ellentétben a húsvétal, melynek dátuma tudvalévőleg a Hold járásához igazodik, a karácsony a Nap-évhez igazul és eredetileg január 6-ra esett, amit a niceai zsinat döntése után, Kr.u. 336 óta december 25-re tettek át. E döntés okaként feltételezhető az egyházfők azon szándéka, hogy a római császárok által 274-ben erre a napra tett „a legyőzhetetlen Napisten születésnapja“ dátumát újraértelmezzék, vagyis eliminálják a nemkeresztény töltetét. Azon egyházaknál, ahol az óra különféleképpen jár (a gregoriánusi és a juliánuszi naptár szerint) tudvalévőleg a húsvét mindmáig nem azonos napra esik.

Jelen eszmefuttatásainkban nem méltathatók figyelemre a „kerecsen-solymárok“ karácsonyi, sem a dácikusoknak a kalusárokkal kapcsolatos szellemi önkielégítő gyakorlatai.

A karácsony szavunk magyarázata így olvasható Zdenek Vána *A szláv népek mitológiája és isteneik világa* c. könyvében: a szláv **kračun**, ahonnan úgy a magyar **karácsony**, mint a román **craciun** is származik, minden valószínűség szerint – írja szerző – az ó-szláv **kortuku** szóból jön, ami rövidet jelent, és a felerősítő **-un** suffixal megfelel a latin **bruma**, valamint a **brevissima**-nak, ami a legrövidebb téli napot jelenti, s amit a pogány rómaiak kiadás, **brumalia**-nak nevezett bachanáliákkal ünnepeltek.

Vána érdekes dolgot ír a **rusalii** és **kalusarii** szavakról: **ó-bulgár** és **macedon** eredetűek, s jelentenek transzban táncoló személyeket, akik gyógyítottak és jósoltak, főképpen pünkösd éjjelén! Pontosan az, amit Olténiában a kalusárok mindmáig is tenni szoktak! Mindezek alapján kétségbe vonható, hogy a Hátszeg környéki dácok is ugyanezt tették volna, ahogyan a fővárosi sajtóban olvasható.

Pünkösd román megnevezése tudvalévőleg **rusalii**; a **kalusarii** szóról többet nem ír Vána, így megkérdeztem egy mai román nyelvészt, aki a román **craciun**-ban a latin **creatio**-t tételezi fel (: latin kényszerképzet!) és a jól ismert **calugarii**-ban pedig a **caluti** lovacsát. Mindkettő mérföldekre áll a valóságtól! A **creation**nak semmi köze a karácsonyhoz, s ha valakit súlyos kényszerképzetek kísértenek, azon immáron pszichológusok sem segíthetnek. Ha pedig meggondoljuk, hogy a görög **kalus** szépet jelent, akkor a **kalusarii** leginkább a **falu szépei** lenne. Ehhez még sok észre sincs szükség.

Vána megírja továbbá, hogy a **szláv** szó a **slovo**-ból (: szó) származik és jelentett olyan embert, aki tudott beszélni (nyilván szlávul), szemben azokkal, akik **némák** voltak, ugya-

nis nem tudtak szlávul, s akik neve ezért lett a **nemecii**, s jelentett minden **nem-szlávot**. (Itt az is világos lehet annak, aki nem tudta volna, hogy a **néma** szavunk honnan származik) Így lett a germánok neve a **nemecii**, amit úgy a magyarok, mint a románok, valamint keleti és déli szlávok mind a mai napig is használnak. Ez már csak azért is érdekes, mivel minden latin nyelvben – kivéve a franciát és románt – a germánok megnevezése **alemann**, és pedig az alemánok törzséből. (A szlávok magukat egyébként **sloveni**-nek nevezték.) Hogy mennyi zavaros fejből kipattanó, hasonlóan zavaros – hogy ne mondjuk: hibbant – gondolatok látnak napvilágot, szabadjon megemlíteni például egy erdélyi szászit is, aki a *Siebenbürgische Zeitung*-ban a **német** megnevezést – horribile dictu – *antigermanische finno-ugrische Sprachkonstrukt*, vagyis: németellenes finno-ugrikus nyelvi konstrukciónak nevezte. (lásd: *Siebenbürgische Zeitung*, 2002. március 15.)

Na már most, ahogyan említettük, a románok minden valószínűség szerint a magyaroktól vették át és lett a **németből** a **neamt** – **nemtii** –, tudniillik azokkal a szlávokkal, akik a germánokkal közvetlen érintkeztek, és a **nema**, **nemecii** szavukat megalkották, azokkal a magyarok kerültek közvetlen kapcsolatba, míg a románok a balkáni szlávokkal érintkezve vettek át tőlük – ugyancsak nem kevés – nyelvi anyagot. Az olaszban azonban a németek neve: **tedesci** (: tedeszi), aminek magyarázata az olasz-német szoros kapcsolatokból adódik, melynek során a „deutsch“ megnevezésére a középkori latin (Kr.u. ~780) *theodiscus*-t, *népi nyelven theodisce*-t használták. Ez a közép-felsőnémet *tiu(t)sch*-ból, az a *maga rendjén* az ó-német *diudisc*-ből, az pedig a gót *piudisks*-ből vezethető le. (Így olvasni a német etimológiai szótárban.)

Karácsony után következik az óév, vagyis Szilveszter napja, e mögött Sylvester pápa neve áll.

A Szilveszter név a latin **Sylvester**-ből származik és jelentése: erdőlakó, erdei. Kr.u. 314. január 31-én iktatták be **Sylvestert** 34. pápának, aki az egyházszerzésben szerzett érdemeket. Meghalt 335. december 31-n, majd szentté avatták, s Kr. u. 354 óta december 31. Szilveszter napja, egyházi ünnep.

Különböz:

Az első karácsonyfa 1816. dec. 24-én I. Károly palotájában, Bécsben állott;

A „Csendes éj, szentséges éj” c. karácsonyi dalt 1818. december 9-én komponálta Franz Xavier Gruber (1787-1863.) osztrák falusi tanító;

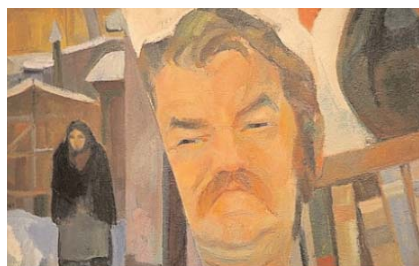
2008. *Karácsony és szilveszter között*

Dr. Szőcs Károly
alias Carolus Septemcastrensis
sive Transsylvanicus

Elhunyt Páll Lajos

A neves korondi képzőművész és költő életének 75. évében, november 9-én távozott az élők sorából.

Vidékünkön az ezeregy íratlan törvény közepette úgy él a költő, mint a galamb a tövis között. Hiszem, hogy a dal szüli énekesét, mégsem ment fel semmi. Sem a csorba falvak, a köves, suvadásos oldalak, a csontként kifehéredett gyökerek, a kora ősztől tavaszig párás szemmel hunyorgó házak, sem az ülő-álló emberek, kinek serétre töltött apró szeme kísért – fogalmazta meg hitvallását a kortárs erdélyi szellemi és képzőművészeti élet egyik legjelentősebb személyisége, Páll Lajos.

A „világ korondi festője” fazekascsalád sarjaként, 1938-ban a híres sóvidéki községben, Korondon látta meg a napvilágot. A képzőművészet iránti érzékenysége, tehetsége már gyermekkorában megmutatkozott, Tróznér József tanár javaslatára tanulmányait Marosvásárhelyen, a képzőművészeti iskolában folytatta. Tizedik osztályos volt, amikor verseit közölte az Igaz Szó folyóirat. A korszak kiemelkedő személyiségei, Sütő András, báró Kemény János vették pártfogásukba az ifjú tehetséget, közeli barátság fűzte a tragikus sorsú költőhöz, Szilágyi Domokoshoz, mentorai, mesterei Nagy Pál és Mohy Sándor festőművészek voltak.

Felsőfokú tanulmányait a kolozsvári Ion Andreescu Képzőművészeti Intézetben, festészet szakon kezdte el, de nem fejezte be, mert az 1956-os szabadságharcra szimpatizált, ezért 1958-ban bebörtönözték. Kolozsváron, Szamosújváron raboskodott, majd a Duna-deltába vitték kényszermunkára. 1962-ben szabadult.

Korondon élt és dolgozott, itt születtek a szűkebb pátriája és annak tágabbra nyitott környéke ihlette egyéni stílusa, élénk színekben ragyogó, életszeretettel sugárzó festményei és az ezekkel szinte felelő, sokkal melankolikusabb, borúsabb világlátásról valló költeményei.

Első egyéni kiállítása 1965-ben Marosvásárhelyen volt, ezt követően itthon és külföldön is számos tárlaton bemutatkozott, Székelyudvarhelyen is. Alkotásai számos magángyűjteményben és képtárban megtalálhatók, többek közt a Haáz Rezső Múzeum Képtárában, amelynek alapítójával, Maszelka János festőművésszel is jó barátságban volt.

A romániai és magyarországi Írószövetség is tagjai sorába fogadta. Első verseskötetét (Fényimádók címmel 1970-ben jelent meg a Kriterion Könyvkiadó Forrás sorozatában) akárcsak a következőket (Köves földek, Szárazvillámlás, Partraszállás, Három csűrben, Andromakhé uszályán) saját maga illusztrálta.

Munkásságát 1995-ben az Aranka György irodalmi díjjal, 1998-ban Pro Cultura Hungarica díjjal ismerték el. 2002-ben a Magyar Köztársaság Érdemes Művésze, 2011-ben a Magyar Köztársaság Kiváló Művésze díjjal tüntették ki, 2006-ban megkapta az 56-os aranykeresztet. 2011. decemberében vette át a Szervátiusz-díjat.

Távozása nagy veszteség az erdélyi magyar közösségnek, mert nem csupán egy kiváló alkotóművésszel, de egy egyszerű emberrel is kevesebbek lettünk.

*„Zöld sehol. A moha itt ezüst, a jég drágakő.
Tán szállnom kellene, lassú szárnycsapások nélkül.
A hajlaton túl várnak a kertek,
Szétszórt hírnökei egy örült vetkőzésnek.
... És föl kell vennem ezt az inget,
Viselni a bizonyosságot,
Hogy boldog csillagok nem leszünk.”*

(Téli zuhanás)

Zavaró a magyar honvédemlékmű

Rövidesen elkészül a két világháborúban a környéken elhunyt magyar honvédek emlékműve a nagyváradi Rulikowski temetőben. Sárközi Zoltán nagyváradi RMDSZ-es önkormányzati képviselő azonban azt mondta, nem tudni, hogy az avatásra mikor fog sor kerülni, azt ugyanis nem a – jelenleg a testületben ellenzékben lévő – RMDSZ-nek, hanem a város vezetőségének kellene megszerveznie.

A honvédemlékművet egy román–magyar kormányközi megegyezés nyomán építik a váradi köztemetőben. A megegyezés alapján Románia és Magyarország közpénzből állíthat emlékművet a szomszéd ország azon világháborús katonáinak, akik az ő területükön lelték halálukat. A váradi emlékmű ugyanakkor annak a több ezer váradi és Bihar megyei honvédeknek is szól majd, akik az első világháború egyik legvéresebb csatájának helyszínén, a mai Olaszország területén található Doberdóban veszítették életüket. Ennek jégvé-

ben kap az emlékmű épp olyan gúlaformát, mint amilyeneket a korabeli nagyváradi önkormányzat közadakozásból a csaták négy helyszínén elhelyezett. A magyar Honvédelmi Minisztérium mindeközben vállalta, hogy finanszírozza egy, az emlékmű mögött helyet kapó emlékfal felállítását, amelyen valamennyi, Váradon egykor eltemetett, magyar és egyéb nemzetiségű háborús hős neve szerepel majd.

Az emlékgúla építése azonban máris negatív reakciókat váltott ki a román sajtóban. A Crisana című megyei napilap keddi cikkében minősíthetetlen hangnemben bírálta az emlékhelyet, kegyetlen tömeggyilkosoknak állítva be a magyar honvédeket, akik a lap szerint a két háború alatt számos ártatlan román nőt, gyereket és öreget lemészároltak. A cikk nyomán egyébként már érkezett feljelentés az Országos Diszkriminációellenes Tanácshoz (CNCD) a napilap ellen.

Sárközi Zoltán egyébként azt mondja, az RMDSZ-frakció valószínűleg szervez majd egy nem hivatalos átadást az emlékműnek, az azonban, hogy a hivatalos leleplezésre mikor kerülhet sor, egyelőre bizonytalan, figyelembe véve, hogy a kétharmados USL-többségű városi tanács – az országos trendeknek megfelelően – az utóbbi időben nem mutatott különösebb magyarbarát gesztusokat.

A 100 éves Tamás

Ilonka néni köszöntése

Amikor Ilonka néni született, még ki sem tört az első világháború, melynek befejezését követően a győztes nagyhatalmak feldarabolták Magyarországot.

Tamás Aladárné Szűcs Ilona 1912. május 16-án magyar állampolgárnak született Várgedén, egy magyar emberek által lakott faluban, az egykori Gömör és Kis-Hont vármegye Feledi járásában. Hiába született magyar állampolgárnak, megkérdezése nélkül csehszlovák állampolgárrá lett, ugyanis faluját a frissen létrehozott Csehszlovákiához csatolták. Az első csehszlovák állam összeomlásakor Felvidék magyarok által lakott része 1938-ban visszakérült Magyarországhoz, így Ilonka néni is újból magyar állampolgár lett, a második világháború után azonban ismét csehszlovák. Az egykori Magyarország Felvidéknek nevezett része 1993-ban kivált a Csehszlovák Köztársaságból, és így jött létre a Szlovák Köztársaság, amikor Ilonka néni szlovák állampolgárrá vált.

Természetesen Ilonka néni mindvégig magyar maradt, de nemcsak szemlélője volt a világnak, hanem a felvidéki magyar gyermekeket magyar nyelvre tanította. *„Mint kisiskolás a várgedei evangélikus iskolában jártam. Ahol akkor még úgy kezdtük a tanulást, hogy hiszek egy Istenben, hiszek egy hazában. Amikor konfirmáltunk Rimaszombatban, harminchatan voltunk. A fülemben cseng, akkor is úgy mondtuk együtt, hogy református magyar vagyok, halálomig az maradok. Amit én tanultam annak idején, igyekeztem arra nevelni a gyerekeket is. Az egész Balogvölgyről csepegtettem a hitet és a magyarságot, a magyar érzést.”* - nyilatkozta a Felvidék.ma-nak. Amint lehetővé vált a magyar állampolgárság megszerzése oly módon, hogy ezért nem kell elhagynia Rimaszombatot és áttelepülni Magyarországra, Ilonka néni 2010-ben élt a lehetőséggel, amit a szlovák állampolgársági törvény értelmében meg is tehetett. A még 20 esztendő sem betöltött fiatal állam politikusai azonban kisebbségérzéseik miatt, saját alkotmányuknak is ellentmondva, elfogadták az ismert jogtipró rendelkezést. Így lett hontalan saját szülőföldjén Ilonka néni is, és vele együtt még további 8 felvidéki magyar, akik nyíltan felvállalták lépésüket.

Az Emberi Méltóság Tanácsa (Council of Human Dignity) nemzetközi civil szervezet azonban nem nézte tétlenül ezt, és minden illetékes fórumon szóvá teszi a jogsértést. Magányos harcában Ilonka néni most egy olyan tiszteletreméltó civil szervezet védelmét is élvezzi, melynek vezetője Dr. Lomnici Zoltán, a Legfelsőbb Bíróság volt elnöke, c. egyetemi tanár,

a Francia Becsületrend Lovagja, alelnökei: Kányádi Sándor Kossuth-díjas erdélyi magyar író, a Magyar Köztársaság Nagykeresztjének a birtokosa, Dr. Erdélyi Géza felvidéki református püspök, egyetemi tanár; főtktára Dr. Szunai Miklós, a Földrajzi és Közgazdaságtudományok kandidátusa, a Széchenyi Tudományos Társaság ügyvezető elnöke; tiszteletbeli elnöke Oláh György professzor Nobel-díjas kémikus, a Széchenyi Tudományos Társaság tiszteletbeli elnöke.

Tamás Ilonka néni helytállásáért Az Emberi Méltóság Tanácsának kitüntetését vehette át 2012. október 19-én. Felköszöntésén jelen voltak Az Emberi Méltóság Tanácsának tagjai kívül az ünnepelt lánya Tamás Judit, Haraszi Attila, a KIM fősztályvezetője, dr. Szekeres Sándor az EKOSZ alelnöke, és még sokan mások. A díjat Lomnici Zoltán elnök és Szunai Miklós főtktár adta át. Lomnici Zoltán a díjátadón „a nemzet tanító nénijének” nevezte őt, és azt mondta: azzal, amit tett, már most hős. Kitért arra, hogy most nagyon sok felvidéki magyar van annak kitéve, hogy rendőrségi idézést kap, és mindent megtesznek azért, hogy ellehetetlenítsék őket, hogy elhagyják szülőföldjüket. Magyarországnak alapvető érdeke, hogy kiálljon az emberi jogokért, és kötelessége fellépni, ha felvidéki nemzettársunkat éri sérelem. Szunai Miklós úgy fogalmazott: Tamás Ilonka példát mutat mindenkinek a magyarság tiszteletéből és szeretetéből.

Tamás Ilonka néni a kitüntetést megköszönve kiemelte: nem volt ez hőstett, természetes következménye az életének. *„Magyarnak születtem, magyarok voltak az őseim, példát adtak, ezen az úton haladtam és haladok a mai napig. Nem kellett hozzá nagy bátorság. Aki magyar állampolgárnak született, az legyen erős, és bírja ki ezt a tortúrát”* - mondta. Szerinte ugyanakkor a megfélemlített magyarokat is meg lehet érteni. Hozzátette: ő azt szerette volna, bármi történik is, ne csak a falak között legyenek magyarok, és bízott benne, hogy a példáját sokan követik.

Az ünnepségen Arielle Gáll-Bidoul kimondottan Ilonka néni köszöntésére komponált művét a művésznő 12 éves Isis Gáll nevű lánya hárfán adta elő, az ünnepség végén pedig Dévai Nagy Kamilla énekelt néhány szívhez szóló dalt.

Október 23-án a Parlamentben Magyar Becsületrend kitüntetését kapott Tamás Aladárné Szűcs Ilona. A magas állami elismerést dr. Orbán Viktor miniszterelnök és dr. Kövér László házelnök jelenlétében dr. Áder János államfő adta át, Magyarország és a nemzet érdekében tanúsított kiemelkedő szolgálata és hősiessége elismeréseként. Orbán Viktor méltatta Ilonka néni életútját, példaképként állítva őt minden magyar elé.

Délután negyed ötkor a központi állami ünnepségre a Parlament elé Orbán Viktor Ilonka nénivel karonfogva vonult ki, ahol nagy tömeg várta őket. A miniszterelnök itt is bemutatta Ilonka néni életútját és köszönetet mondott azért, amit a magyar nemzetért tett.

Amikor Tamás Ilonka néni Gyöngyösi István versét idézte, eszembe jutott a magyar népmesék Tündér Ilonája, majd a Munkács várát védő Zrínyi Ilona és az 1956-os forradalom és szabadságharc Tóth Ilonkája. A magyar nemzet megmaradásához sok ilyen Ilonára van szükségünk.

Isten éltesse sokáig egészségben Ilonka nénit!

Szekeres Lukács Sándor

Az elmúlt 40 évben sajnos elsikkadtak a valóban meglévő magyar erkölcsi értékek

Józsa Judit új kiállításáról

Zsúfolásig megtelt a *Duna Palota*, nemcsak a *Falk Miksa* terem, de a díszterem is, és a folyosón is hömpölyögtek az érdeklődők, akik *Józsa Judit* Magyar Örökség I. című kiállítására érkeztek 2012. november 8-án. A Magyar Kultúra lovagja hiszi: *Egy nép nagysága attól függ, hogy teljesítményeivel és erényeivel miként tudja kivívni ezt a nagyságot.*

Józsa Judit kerámiaszobrász, művészettörténész Magyar Örökség I. című kiállításával, benne *Erénykatalógus* című sorozatával és *Nagy-Magyarország* című domborművével lepte meg az érdeklődőket.

A művésznő vallja: *A világ nagy változásainak pillanatában mindig megjelentek az úgynevezett erénykatalógusok. Az ókorban a hét erényt nőalakokkal*

személyesítette meg a keresztény művészet. A középkorban gyakran ennél sokkal részletesebb erénykatalógust állítottak össze, a humanisták pedig erények egész rendszerét dolgozták ki, gyakran Platón filozófiai műveit is felhasználva. A hét erényt a középkor folyamán, Prudentius (348-410) *Psychomachia* című műve nyomán, a hét bűnnel állították szembe, és gyakran így is ábrázolták őket.

Józsa Judit régóta dédelgette a *magyar nemzet örökségét* felölelő nagy tematikus kiállítás gondolatát. Az álmok egy része megvalósult, és a kiállítási anyag első része, *Magyar Örökség I.* címmel 2012-ben elkészült. Kiindulási pontként fogalmazódott meg benne az a kérdés, *milyenek vagyunk mi magyarok, milyen erényekkel rendelkezünk, mire lehetünk büszkéek, és mi is a magyar örökség.* Így az erkölcsi alapjainktól indult el, e téma feldolgozására került sor elsősorban.

Egy jó művésznek reflektálnia kell korának történéseire – az erdélyi művész úgy érezte: felgyorsult, elmaterializálódott világunkban, amikor az erkölcsi értékek háttérbe szorulnak és embertársaink a szó rossz értelmében válnak individualistává és kozmopolitává, bizony nagy szükség van erre.

Józsa Judit sokakat megkérdezett, milyen a magyar nép, milyen a magyar ember. Valamennyien azt válaszolták, hogy jó. Alapvetően a művésznő is ezt érzi, de azt is tudja, hogy a jóval való lényegi rokonság ösztönszerű erkölcsi biztonságot szül. Csakhogy ezt az erkölcsi biztonságot alapjaiban ingatta meg az az ominózus 40 év, és sajnos elsikkadtak a valóban meglévő magyar erkölcsi értékek.

A Magyar Kultúra lovagja szerint tudnunk kell, *mi is az ERÉNY: olyan készség, amely az embert és tetteit jóváteszi. Aquinói Szt. Tamás* erénytana áll legközelebb a lelkéhez, ezt fogadja el, eszerint él. Ő a keresztény erkölcsi életet a három isteni és a négy sarkalatos erény alapján fejti ki, s erénytanába beledolgozza az arisztotelészi, a sztoikus és az újplatonikus meglátásokat, valamint a korábbi teológusok tanítását is.

Józsa Judit ennek megfelelően fogalmazta meg és képzelte el azokat az erényeket, amelyeket alapvetőnek érzett a magyar nép életében is, így három isteni – *Hit, Remény, Szeretet* – és három emberi – *Okosság, Igazságosság, Erősség* – erényre esett a választása. Továbbá kiválasztotta a magyar nép jellemvonásai közül a hét legfontosabbat – *Hazaszeretet, Összetartás, Vallásosság, Hősiesség, Bátorság, Kreativitás, Büszkeség* –, de nem állította szembe a hét bűnnel, hanem csak és kizárólag a jó tulajdonságokat mintázta meg.

A *Magyar Örökség I.* tárlat közép-pontjába helyezte, a budapesti Belvárosi Nagyboldogasszony Főplébánia keresztelőkápolnájának adományozott *Magyar Család* című kompozíciójával (a mellékelt fotón) Józsa Judit szeretné

kiemelni a család szerepének fontosságát a magyar örökség őrzésében, hiszen az ősi kultúra, hagyomány, népművészet úgy maradhat fenn, ha vannak magyar családok, ha vannak magyar gyermekek. Véleménye szerint itt öröklődik a hagyomány, itt történik az erények elsajátítása és csiszolása, itt formálódik a lélek és a nemzettudat is. Magyar örökségünk, történelmünk, hagyományaink, kultúránk és erényeink ismerete és szeretete nélkül olyanok vagyunk, mint egy fa gyökerek nélkül – vallja a művésznő.

Az erények domborműveit Józsa Judit szándékosan, először intuícióval, majd meditáció révén, végül mindezt nagyon is tudatosan átgondolva komponálta meg. Az anyaghasználat sem véletlen: minden kompozíció alapja, „gyökere” egy vastag, erős és gyönyörű erezetű csomoros nyárfa, amelyen a törekeny erkölcsi tulajdonságok szimbólumaként jelennek meg az úgynevezett papíragyagból készült, kétszer égetett, áttört, szinte csipkeszerű, légiesen törekeny reliefek.

A neves és a magyar nép által nagyra becsült szobrászművész kiállítási anyagával szikra kíván lenni, hogy *valóságos értékeinket ne torz és ránk erőltetett tükrökön érzékeljük, hanem az önismeret tükrében ismerjük meg értékeinket, hibánkat, hogy megtudhassuk, milyenek is vagyunk valójában, hol a helyünk a népek sorában és versenyében; mennyit is nyomunk a lelkiismeret, a Haza, az emberiség és a jó Isten mérlegén.* Vallja: Az önismeret nagy kincs. Erénykatalógusa és a kiállítás célja is az egészséges önismeret elérése, ugyanakkor felhívja figyelmünket értékeinkre, megerősítve nemzettudatunkat és helyes önértékelésünket Európa szívében.

Józsa Judit „Magyar örökség I.” című kiállítása, melynek rendezője *Bába Szilvia*, 2012. november 30-ig volt látogatható a budapesti Duna Palotában. A művésznő minden pénteken és vasárnap 15 órától tárlatvezetést tartott.

Frigyesy Ágnes

„Isten dicsőségére tsináltatta...”

A tárgyak „elsuttogják” alkotóik és használóik „életét”, ezért nem néma tanúk csupán!

(Folytatás előző lapszámunkból. Befejező rész.)

Szándékok. A hazaút

Máramarosszigetet 1944. október 17-én érte el a 4. Ukrán Front, menekült, aki tudott, mentette értékeit. Ezekben a napokban veszi kezdetét a terítő vesszőfutása, országról-országra, kézből-kézbe, nem mindig a mentés szándékával.

Az a levél, mely leírja a terítő kálváriájának első felvonását, 1972. október 26-án íródott, és bár az aláírás olvashatatlan, a szövegből kiderül, hogy a levél írója Máramarosszigeten a háború idején tanár K. Ferenc fia, K. László. A címzett pedig Pfarrer Schaffert (Svájc), akihez K. László a budapesti svájci követségen keresztül jutott el, s akitől segítséget kér a terítő visszaszerzéséhez. Röviden elmondja az előzményeket. A levél szerint 1944 őszén, mielőtt az orosz csapatok Szigetre értek volna, a K. család Budapestre menekült, Lászlót október 15-én a helyi református esperes, Papp József magához kérte, és arra kérte, hogy szülei után utazva vigyen magával két becsomagolt úrasztalterítőt, és akkor juttassa vissza, „mikor a helyzet konszolidálódik” (Idézzünk pontosan a levélből, mert ez esetben minden szó fontos: „Kb. ez időben kéretett engem a református Papp József az irodájába. Papp úr azt kérte tőlem, hogy őrizzem meg a két oltárterítőt”) (A dokumentumokban több helyen az úrasztali terítő helyett oltárterítő áll, ez lehet fordítási hiba is, avagy felekezeti ismeretekben járatlanság okozta tévedés) A család Budapest ostroma előtt tovább menekült, 1945. április 15-én már Ausztriában, Bad Fuschban voltak, itt amerikai megszállás alá kerültek. Júniusban, a háború vége után az amerikai parancsnok a tábornok felosztotta, a magyar menekülteket felszólította a hazatérésre. Miután csak kevés csomagot vihettek magukkal, a ládába csomagolt terítőket K. László megőrzésre Vigh Ferencnek, a Gamma Művek vezérigazgatójának adta oda, hogy adja át húgának K. Saroltának. Ez meg is történt, a terítők tehát K. Saroltához kerültek, aki röviddel ezután Svájcban telepedett le férjével, J. Pállal. A testvérek 1952-ig leveleztek, később tudta meg K. László, hogy húga elvált J. Páltól, el is költözött tőle, ám J. Pál a terítőket nem adta vissza. K. László akkor nem tehetett semmit, nem volt könnyű akkoriban egy szocialista országból egy nyugati országba utazni. Később a terítőt visszakérő leveleire J. Pál azt válaszolta, hogy a terítő jogos tulajdonát képezi. Ám K. László, miután a szigeti egyházközségtől felszólító levelet kapott a terítő visszaszolgáltatására, kéri Pfarrer Schaffertől a segítséget. Hogy miért nem fordult hivatalos fórumokhoz? Ezt írja: „A terítő visszaadása ez esetben csak a magyar hatóságok által történhetne meg.” Nos, igen, ilyen idők jártak akkor. Majd ezt írja: „...annak az is lehet a következménye, hogy a magyar állam ráteszi a kezét, és soha nem kerül vissza eredeti helyére.

Arról lenne szó, hogy fel kellene venni a kapcsolatot J. Pállal (itt következik a teljes név, cím, telefonszám), és a terítő kiadására felkérni. Ha ez megtörtént, kérem Önt, azt a máramarosszigeti egyházközségnek direkt odaadni.” A levélben szó esik a másik terítőről is, melyet K. Sarolta haláláig (1971-ig) őrzött, ám arról már nincs szó, hova került ezután.

Honnan tudhatta volna K. László, hogy több mint tíz évvel azelőtt J. Pál már mindent elkövetett, hogy a terítőt mint saját tulajdonát értékesítse, és esze ágában sincs visszaadni eredeti tulajdonosának, a szigeti református egyháznak. E sorok írója a hozzá került levelekből, iratokból ezek után megkísérli felfejteni az úrasztali terítő történetének szövevényes szárait.

1961. február 9-én a Svájci Néprajzi Múzeum Baselből válaszol J. Pálnak egy korábbi levelére, miszerint legnagyobb sajnálatukra nem áll módjukban a felajánlott terítőt kiállítani, melynek a biztosítási összegét J. Pál negyvenezer svájci frankban jelölte meg, mint a terítő akkori nemzetközi értékét. A következő levelet már Zürichből keltezték 1964. december 23-án, a címzett szintén J. Pál, a feladó Stiftung Pro Helvetia, a levélíró Luc Boissonas. Megköszönik, hogy „az Ön családja tulajdonát képező remek siebenbürgi oltárterítőt megtekinthettük.” Úgy látszik, hogy ekkor már J. Pál valóban magáénak tudta a szigetiek terítőjét. E levélben egy J. Pál által tervezett múzeumi és sajtóbeli bemutatás elutasításáról van szó, az ok is elhangzik: „a tárgy, az oltárterítő nem a svájci patrimonióból származik, és a svájci textilkézművesek részvételi aránya ebben az üzemben nem elegendő, hogy alapítványunk egy ilyen összeggel hozzájáruljon a tervezett nyilvánosságra hozatalhoz.”

Itt meg kell állnunk egy pillanatra. Úgy tűnik, hogy a terítő értékesítésének később kivitelezendő tervébe pillantunk most bele. Előbb bemutatni, aztán megvételre felkínálni. Miért a svájci múzeumokat kereste meg ekkoriban J. Pál? „A svájci textilkézművesek részvételi aránya...” No, hát azért, mert a terítő készítésében J. Pál szerint svájci illetőségű hímzők vettek részt, ily módon a svájci múzeumok valamelyike csak megveszi, hogy ez a svájci közreműködéssel létrejött kincs hozzájuk kerüljön. Látni fogjuk, hogy a későbbiekben a svájci közreműködők száma is változik, sőt a bolyai kastélyt már hímzőüzemként is emlegetik, melyben svájci szakemberek dolgoztak. Ezzel is növelendő a svájciak hajlandóságát a terítő megvásárlására. E sorok írója nem hallgathatja el, hogy a számtalan átolvasott forrás egyikében sem talált halvány utalást sem arra, hogy svájci hímzőszakemberek dolgoztak volna Erdély bármelyik főúri kastélyában.

Érdemes nyomon követni J. Pál további próbálkozásait. 1984. január 9-én St. Gallen-ben írt levelének címzettje a St. Gallen-i textilmúzeum „Kérem, közöljék, tudnak-e valamit az 1750-80 közötti hímzésekről, hímző szakemberek,

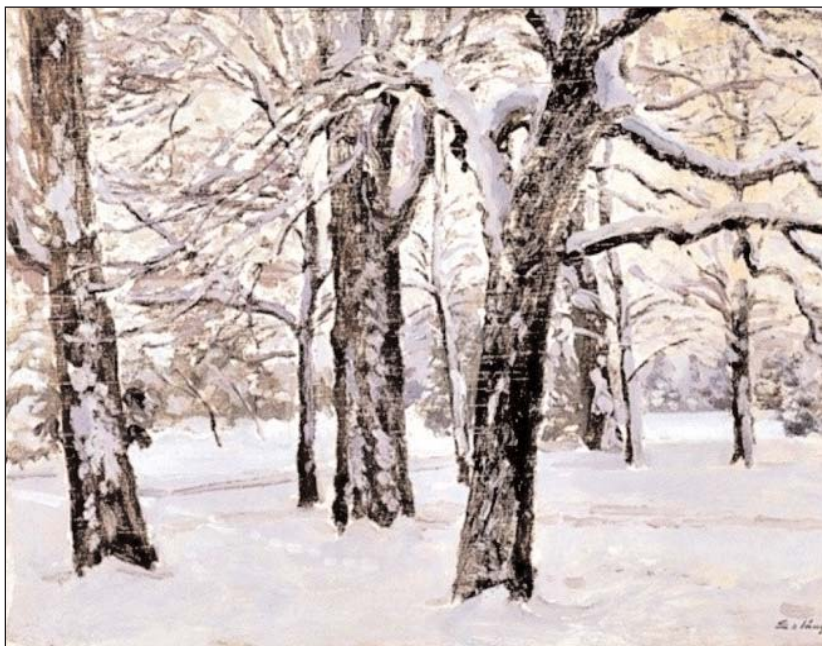
St. Gallen-iek kivándorlásáról. Egy külföldön létrejött műalkotásról van szó, amelynek előállításában legalább 1 St. Gallen-i személy is közreműködött. A kérdéses műalkotás, amin az alulírott jelenleg dolgozik az utolsó 3,5 évszázad európai kulturális összefüggéseinek, irodalmi leírásának összekötő eleme. Kissé bonyolult a szöveg, ám annyi bizonyos, hogy J. Pál pontosan ismerte a terítő Európában is jelentős értékét, és nagyon szeretett volna a svájci, immár St. Gallen-i (ahol egyébként ő lakott) hímzők nyomára bukkanni. Ez továbbra is forró nyom lehetett számára, mert 1985. június 6-án a Svájci Nemzeti Múzeum igazgatóságának Zürichbe írt újabb levelet, a címzett dr. Jenny Schneider. Ebben a levélben új adattal kibővítve adja meg a hímzőnők számát, már tudni véli, hogy elég sokan voltak: „Bizonyára emlékszik még a Bolyából (Siebenbürgen) származó esti terítőre, az üzemre, 3 hímzőnő és 2 nemesi származású hölgyre, akik közül az egyik minden bizonnyal az én lakóhelyemről, St. Gallenből származott.” Ezután fontos közlés következik: „...még rendelkezésemre álló időben természettudományi kutatási beszámolómat befejezzem... ezen költséges tevékenység-

gemet támogatná és a jelenlegi értéknek megfelelő összeget képes lenne fizetni. Az utolsó értékbecslések 1961-ből származnak, tehát minden bizonnyal túlléptük azokat.” A levél írója már nem kiállításra, hanem megvételre kínálja a múzeumnak a terítőt, de már nem negyvenezer svájci frankért, hanem az időközben növekvő értékért. Hogy miben állt költséges természettudományi kutatása, erre nem kapunk választ. Ám a hímző hölgyekre visszatérve, tudjuk, hogy bizony „nemesi származású hölgyek” is hímeztek, nem egyiknek őrzi keze munkáját az utókor. De hogy ki volt a másik három hímzőnő Svájcban, félek, hogy ezt már soha nem fogjuk megtudni. Léteztek-e egyáltalán? Jó lenne ismerni J. Pál forrását erre vonatkozóan. A következő, a terítővel kapcsolatos levelet 1998. február 18-án írta J. Pál a Magyar Nemzeti Múzeumnak, „az általános főigazgatósági titkár kezéhez” L. K-nak címezve. E levélben is megismétli, amit eddig állított: „Az egyik hímzőnő innen származott.” De van itt egy meglepő közlés: „A terítő tényleges tulajdonosa a Nemzeti Múzeum.” Inkább a Nemzeti Múzeum, mint a szigeti református egyház? Vagy most már legyen inkább a magyar múzeumé, ha már a svájciaknak nem kellett? Azt is megjegyzi, hogy az ő szerepe a „részbeni helyreállítástól adódik” Végeztetett volna valami restaurálási munkát a

terítőn? Ennek látszólag semmi nyoma, a terítő szerencsére ép, nem látszik jele későbbi helyreállításnak. Az is rejtély, mire utal a „bostoni-erdélyi kapcsolat felderítése”. A levél írója előrehaladott életkoráról is beszél: „Ha ma, 90. életévemben...” (tehát 1908-ban született J. Pál, tudjuk, Erdélyben) Vagy letett volna a terítő eladási szándékáról J. Pál? Nem hihetjük, ugyanis egy meghatalmazásban, melynek a keltezése hiányos, átadja a tárgyalási jogot dr. Mackó Máriának (pontos budapesti cím), hogy a Magyar Nemzeti Múzeum igazgatójával eddig folytatott tárgyalásokat tovább vigye: nevezetesen a Bolyában hímzett úrasztali terítő műtörténeti jelentőségéről, valamint az esetleges megvételéről, és a becsértékre vonatkozó megbeszélésekről. A szokásos adu ezután következik: „Miután a hímzők között 3 svájci, a genealogiai bizonyítékok szerinti Tablat környéki lakos is szerepel, a St. Galleni tartományi kormányzat is mérlegelné a megvételhez szükséges összeg előteremtését”. Ekkor végleges elhatározásra juthatott J. Pál, mert 1999. május 5-én újabb levelet küldött a Magyar Nemzeti Múzeumnak: „Tisztelet Igazgatóság! A megmaradt nehézségek megszüntetésére nincsen más kincsem. Megvételi segítségre a Soros Alapítványt kértém meg, Bolyai u. 14.” Majd: „A terítő átadásával dr. Mackó Mária jogásznőt (Pontos cím) bízom meg. Tisztelettel J. Pál.”

Ez itt már világos beszéd, de még nem mondtunk el mindent. 1972 májusában Svájcban ketten tettek eskü alatti nyilatkozatot (Eidesstattliche Erklärung) a terítőről, mindketten J. Pál közvetlen környezetéből. Az időpont K. Sarolta halála utáni év, talán a közjegyző előtt történt hagyatékozás ügyében. 1972. május 12-én Luganóban Magda Fischer (sz. Molnár) azt nyilatkozta, hogy jól ismerte K. Saroltát, munkatársak voltak. Az ő elvált férje, Alexander Fischer lépett kapcsolatba Sarolta kérésére Magyarországon élő családjával, akikkel 1952 óta nem levelezett. Magda Fischer jól ismerte J. Pált is, akivel később közeli kapcsolatba került, betekintett családi ügyeibe, tudta „dolgoit”, válását, stb. Így azt is tudta, hogy „becsületsértő” módon akarták a K. fivérek húguk halála után az „oltárterítőre rátenni a kezüket”, mert korábban J. Pálnak éppen Sarolta nem nyújtott segítséget. M. Fischer azt állítja, hogy 1962-63 óta ismeri az oltárterítő valóságos történetét, tudja, hogy J. Pál kutatásokat folytatott St. Gallenben a Művészettörténeti Múzeum igazgatójával, de hogy miről, arról nem beszél. J. Pál ezt a terítőt az erdélyi és „a helvetiai hit” közös munkájának tartotta, és minden törvényes lépést megtesz, hogy ne kerüljön ki a terítő Svájcban, vagyis más kezekbe. A másik nyilatkozó J. Csaba, J. Pál fia. 1972. május 9-én Mohlinban az apjától hallottakra alapozva mondta el, hogy 1956-ban bellizonai lakásukba költözve az egyik szobában a sarokban tárolták helyhiány miatt a holmijuk nagy részét. Ezek között három terítő is volt. Apja elmondta, hogy 1945-ben Bad Fuschban egy nyitott pincében több más holmi között találta ezeket a terítőket. A nyilatkozó 1945-ben három éves volt, csak arra emlékszik, hogy háborús viszonyok közepette éltek, mindent csak apja, illetve mostohaanyja, K. Sarolta elbeszéléseiből tud. 1956-ban Zürichben, a nemzeti múzeumban látták a „hímzett terítők részlegét”, akkor mondta apja, hogy az otthoni terítők egyike szebb, mint a múzeumbeliek. Ott-

Szlanyi Lajos (1869–1949): A Margit-sziget télen

hon apja alaposan megnézte a terítőt, majd elment a múzeumba, megmutatta az igazgatónak. Azt tanácsolták, kutasassa a terítő eredetét. Ezek után J. Pál a terítőt zár alatt őrizte. Feltevése az volt, hogy a terítőt valójában svájciak készítették. Ilyen tárgyú kutatásait publikálni akarta. A nyilatkozó J. Csaba úgy tudja, hogy a terítő 1945 óta apja tulajdona. Ekkor kezdődött volna J. Pál minden további próbálkozása, hogy a terítőt értékesítse?

Most tekintsük át a családi levelezésből a terítő sorsát érintő részleteket.

1970. szeptember 4-én Budapestről K. László húgának, Sárának (Sarolta, Charlotte) a terítőkkal kapcsolatos kérdéseket feszeget: „a harmadik sorsa után érdeklődöm”. Ez meglepő adat, volt harmadik terítő is? Kinél maradt, hova lett? A levélből kiderül, hogy Sára levelet tervez írni a szigeti lelkésznek, azt azonban, hogy miről szólna a levél, nem tudjuk meg. „Ami viszont a terítők ügyét érinti-írja K. László a tényállás az, hogy a terítők megvannak, és semmiféle okoskodással nem lehet arra hivatkozni, hogy mi lenne, ha elvesztek volna”. Majd így folytatja: „A felelősséget én nem jögi, hanem erkölcsi értelemben értettem...akikre ezeket rábízták, csak tőled kérdezhetik, asszonyom, itten kettő darab van, hol van a harmadik? Miért adta ki a kezéből, miért nem kérte vissza, miért nem közölték évekkkel ezelőtt, hogy megvan, amit Önökre bíztak, stb. stb...olyan kérdés, amit minden józan ember feltehet adott esetben...de a tények ismeretének hiányában nem tudják azt, hogy J. úr legszívesebben eladná a terítőt”. Ez idő tájt K. Sarolta már régen távol élt volt férjétől, J. Páltól, de a férfinél hagyott terítőt St. Gallenből már ő sem tudta visszaszerezni.

A következő levél 1970. szeptember 24-én, Budapesten íródott ismét K. Saroltának, K. Lászlótól. A középpontban megint csak a terítők ügye. Egy bizonyos B. Györgyről van szó, a kisebbik K. fiú, Zoltán hajdani szigeti osztálytársáról, aki nemrég Máramaroszigetre látogatott. Ott elment a református lelkészhez, aki elővette K. Sarolta 1967-ben neki írt levelét, melyben említés történik a harmadik terítőről is,

ez az a bizonyos értékes darab. Leírja, hogy a különváltan élő férjénél van, aki különböző kiállításokon bemutatta az értékes terítőt. Ő azonban megromlott egészségi állapota miatt már nem tudja visszaszerezni, erre a szigetieket kéri. Van azonban K. László levelének egy érdekes momentuma, nevezetesen az, hogy 1944 őszén Papp József református lelkész nem őt, hanem öccsét, Zoltánt bízta meg a terítők menekítésével. Mi lenne ez, emlékeztetkiesés, vagy valami más? Ám tény, hogy ezek szerint a háború után 17 év elteltével K. Sarolta leveléből értesült a szigeti egyházközség a terítők hollétéről. Ezek szerint a hivatalában Papp Józsefet követő lelkész 1967-ig nem tudta, hova lett a korábban birtokukban levő értékes terítő. Ám most fogadkozik, hogy írni fog K. Zoltánnak egy levelet, melyben felkéri a rábízott terítők valamilyen formában történő visszaszerzésére, mert K. Zoltán feladata, hogy szükség esetén hatósági intervencióval visszaszerezze a terítőket a kétségtelen jogos tulajdonosoknak. K. László a továbbiakban

az iránt érdeklődik hűgától, hogy lenne-e mód megértetni Pállal, hogy félre nem érthető magatartása az esetleges hatósági intervenció eredményeként könnyen veszélyezteteti állampolgársági ügyét. „Mert csak neked lehetett azt mondani, hogy talált tárgyak visszaszolgáltatási kötelezettsége elévül”. Talált tárgyak? De hát K. Sarolta nagyon jól tudta, honnan származnak a terítők, kik bízták rájuk megőrzésre, és mikor. Ezeket most egy „szerencsés megtaláló” akár értékesítheti is? Mondjuk ki, J. Pál nem szolgáltatta vissza a jogos tulajdonosnak, a szigeti református egyháznak a felesége révén hozzá került értékes terítőt, olyasmit kínált eladásra, ami nem volt az övé.

K. László még 1970. december 15-én is visszatér a Saroltának írt levelében a terítőkre, megismételve, hogy azokat 1944 őszén Papp József szigeti lelkész K. Zoltánra bízta, s ezek után a Svájcban élő J. Pál birtokolta. K. László azonban nem csak hűgával, K. Saroltával levelezett a terítők sorsáról, hanem 1972. augusztus 2-án J. Pálnak is írt St. Gallenbe. E levélben ugyan zömmel hagyatéki ügyekről van szó, mert K. Sarolta 1971-ben elhunyt, ám a terítők ügye is szóba kerül. K. László azt írja, hogy ő a terítőkről csak akkor szerzett tudomást, amikor a szigeti református presbitérium egyik tagja nála tudakolózott a terítők hollétéről, és mivel ő ezekről semmit nem tudott, öccséhez, K. Zoltánhoz és Saroltához fordult. : „Szegény Sarolta nyilván a te sugalmazásodra írta meg, hogy azt ti találtátok, és ez, mint talált tárgy, nem is követelhető vissza a megtalálótól. Egem a dolog már csak azért érdekelt, mert a családukat gyanúsították azzal, hogy egy történelmi értékű darabot mintegy eltulajdonított.” Majd meglepő közlés következik: „Ebben az ügyben a tulajdonos egyház még a washingtoni református püspököt, de tudomásom szerint még a genfi konventet is felkérte közbenjárásra. Tehát csak azt tudom tanácsolni, hogy a kérdéses terítőt sürgősen, minden hivatalos eljárást megelőzően szolgáltatd be az ottani református egyháznak, közölve, hogy az a máramaroszigeti egyház tulajdona. Ők majd minden biznnyal gondoskodnak az elszállításáról. A másik terítő

ugyancsak St. Gallenben van, azt a tulajdonosok vagy megbízottaik bármikor átvehetik”. Ezek szerint, a szigeti egyház, miután 1967-ben a terítőről tájékoztatást kapott K. Saroltától, nem várt ölbe tett kézzel, hanem különböző nemzetközi egyházi fórumokhoz fordult segítségért. Nem számolt azonban J. Pál más jellegű terveivel. Fontos információ K. László levelében, hogy a másik terítőről is említett tesz, mely akkor még mindig St. Gallenben volt. Ám kérdés, hogy kinél, miért nem került időközben vissza Máramaros-szigetre.

Itt az ideje, hogy a terítő visszaszolgáltatójának, dr. Mackó Máriának a szerepére is rávilágítsunk. A budapesti jogásznő 1992-ben ismerkedett meg a Svájcban élő J. Pállal, aki megmutatta neki a terítőt, mint családja tulajdonát. J. Pál ismert erdélyi családból származott, a jogásznő nem kértelkedett szavainak hitelességében. J. Pál a terítőt értékesíteni kívánta, a befolyt összegből élelmiszeripari kutatásait kívánta fedezni. 1998-ban átküldte a terítőt Magyarországra, megbízta dr. Mackó Máriát, hogy nevében eljárjon. A jogásznő hazafias gesztusként értékelte, hogy J. Pál a Nemzeti Múzeumnak, aztán a Soros Alapítványnak ajánlotta fel megvételre a terítőt, tehát mindkét esetben Magyarországon maradt volna ez a 18. századi érték. Mit sem tudott a korábbi évtizedes eladási kísérletekről. A terítő történetéhez tartozó magán-és hivatalos leveleket a jogásznő 1999 nyarán Svájból elhozta, hogy az eladáshoz igazolásokat tudjon mellékelni. Ezekből tudta meg, hogy a terítő tulajdonosa nem J. Pál, hanem a máramarosszigeti egyházközség. Az is kiderült, hogy itt nem olyan talált tárgyról van szó, melyeknek tulajdonjogáról a svájci törvények úgy rendelkeztek, hogy a második világháború idején az országban hagyott tárgyak megtalálói tulajdonosokká válhatnak. A sikertelen eladási próbálkozások után J. Pál 2000-ben meghalt, a terítő dr. Mackó Máriánál maradt. Sokáig nem tudta, mit tegyen, a kezében levő dokumentumok jogilag igen zavaros hátteret sejtettek. 2004-ben már megszerezte a szigeti református parókia címét, az ott szolgáló lelkész nevét, de még nem mert lépéseket tenni a visszaszolgáltatásra.

Egy nagybányai látogatás során döntötte el, hogy felveszi a kapcsolatot a szigeti egyházközséggel, hogy az ügyet nyugvópontra hozza. 2012 húsvét vasárnapján a terítőt visszahozta régi helyére, a szigeti református templomba.

Sic fata volunt. Vagy valami más?

Köszönöm dr. Mackó Máriának a segítségét, aki több mint húsz dokumentumot juttatott el e sorok írójához, köszönöm Szöllőssy Márta szigeti református presbiterasszony segítségét, aki a német nyelvű dokumentumokat részemre lefordította, és hálás köszönetem Sípos István szigeti református nagytiszteletű úrnak, hogy lehetővé tette a terítő történetének kutatását.

Paks, 2012. június

Serdült Benke Éva

Irodalom

1. Bicsok Zoltán-Orbán Zsolt „Isten segedelmével udvaromat megépítettem...” Történelmi családok kastélyai Erdélyben Gutenberg Kiadó Csíkszereda 2012.
2. Külhoni magyarság 2009. Zabola Örökségtár
3. Palotai Gertrúd Árva Bethlen Kata fonalas munkái In Erdélyi Tudományos Füzetek 1940/117. szám
4. Horváth Iringó Bátor Wesselényi Kata úrasztali adományairól In Művelődés Közművelődési Folyóirat Kolozsvár
5. Palotai Gertrúd Tót csipke, tót hímzés a XVIII. századi Erdélyben Kolozsvári Bolyai Tudományegyetem Erdélyi Tudományos Intézet 1947. Minerva Irodalmi és Nyomdai Intézet
6. Dr. Pósa Béla A pókafalvi református egyház régi hímzései Dolgozat az Erdélyi Nemzeti Múzeum Érem-és Régiség-tárából
7. Erdélyi történelmi családok Nyomatott halotti beszéd Kolozsvárott, 1752. nyomtatott S. Pataki József által
8. Nagy Iván Magyarország családi címerekkel és nemzedékrendi táblákkal XI. kötet
9. Sziládi Károly Gróf Teleki Mihály Kecskemét 1887.
10. Palotai Gertrúd Régi erdélyi hímzésminta rajzok In Erdélyi Tudományos Füzetek 1941/131. szám
11. Református Család 2009/5. szám Kolozsvár

Töttös Gábor

A borivó és a bor szellemének találkozása

(A költő Boros kerengő című Szonett-koszorújának összefoglaló, 15. verse.)

Maradj velem, ha önfeledten innék,
falánk a láng, mi elborítja szívem,
a táj tüzeit viszem véremlében innét,
hogy idegenben is megmelegítsen.

Pihenj le dombok dajkáló ölében,
ha habzik a szőlő illata lágyan,
merengj, ha must pezseg őszi reményen,
mert boraidban már szűrt, örök nyár van.

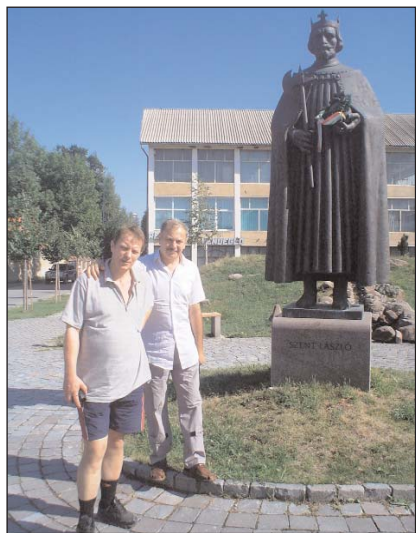
Gerezd gondját az éj rubinja rejti,
zenél arany nyarad íze a napból,
s a lét telét a lelked elfelejti.

Igyál, ha önmagadra nem haragszol,
a borban embert jól tanulj szeretni:
kortyonként, tiszta szép-igaz szavakból.

Kirándulás az ezeréves határig

(Folytatás előző lapszámunkból)

A Gyimesek völgye a vasút megépítésével kezdett fellendülni (Az ezernyolcszázad évek végén épült, magyar-román egyezmény alapján, levitt a Tatros mentén Kománfaluiig, Comaneci, ahol az a Nadia „csángó” tornász lány született, aki román színekben verte meg a világot! Most a londoni olimpia zajlik.), amikor a kitermelt fát vasúton szállították, de hamar véget ér az 1916-os román betöréssel, s a Gyimesi határ nemsokára gazdát cserélt. Erdély hányatott történelmének egy szakasza ezzel lezárult. Átmentek ők már minden nyomorúságon a fejedelemség megszűnéséig, nem is beszélve a tatár 1717-19-es betöréseiről, a szárazság, a pestisjárvány, az elviselhetetlen közterhek, beszolgáltatások idejéről. Ködbe vész az 1764-es Madéfalvi veszedelem után kialakult bujdosók csapata Moldovába, akár az itthon maradtak szenvedései a mindennapi betevő falatért, de a tékozló idő nyomot hagyott a táj arculatán, nemzedékek orcáján. Sokszor földjüktől, szabadságuktól megfosztottan tengődtek, pedig többször is összetűztek (1799) a földeket bérlő gyimesi földesuraikkal, de maradt minden a régiben. Aztán mindhiába tiltakoztak, hogy a frissen felállított huszár határőrezred lovaival ne etessék fel szénájukat, takarmányukat, vagy legalább méltóztassanak fizetni! Semmit sem értek el. Vágytak a szabadságra, de fegyvert kinek az oldalán foghattak, forgathat-

tak volna? A közterheket maradéktalanul beszolgáltatták, közben szedte áldozatait az 1852-es járvány és az azt követő nagy gyermekhalandóság. 1876-ban a megváltott birtokaikért nagy összeget fizettek, de a szegényeket a bérlők még inkább kihasználták. Trianon után minden elveszett, csak a nyomorúságuk nyomorúsága maradt. Gyimesbükkön csak két imádkozó papjuk maradt – a görögkatolikus Gergely Viktor és a római katolikus György Lajos. Majd később Dani Gergely atya a Ceausescu-korszakban, aki minden nehézség és baj ellenére felépítette a most is modern fényben pompázó nagytemplomot. (Annak ellenére, hogy a II. világháború után még borzalmasabb idők köszöntek rájuk: az átvo-nuló és rabló katonaság, a kommunista és szekus módszerek, a magyar iskola teljes bezárása, a magyar görög katolikus egyház megszüntetése (a hajdúdorogi püspökségtől már az I. világháború után leszakították), az ortodox vallás és román nyelv rájuk erőltetése, és nem utolsósorban az 1968-as meggyésítés, amikor közigazgatásilag Bakó megyéhez csatolták a Gyimesek egy részét.

Dani Gergely a nagytemplom udvarán nyugszik, az 1976-

ban felszentelt nagytemploma árnyékában. Miután kijöttünk a templomból, megálltunk fekete sírkövénél, a domb oldalán is kopjafa látható. Ugyancsak 1976-ban indult újra a magyar tannyelvű iskola. Ebben Deáky András tanár úrnak orosz-lánrésze volt.

Ezért, s mert útitársaim ismerik, betérünk „Fényes Portájára”.

Deáky Andrással nemsokára megismerkedtem, felesége a helyi orvos. Akad látnivaló bőven, panzió, vendéglő, fedett előadóterem, szobrok és kopjafák. Az általa locsolt aranytányéros napraforgók előtt fényképezgettünk egyet. Mondja, hogy panziója telt házzal üzemel, a vendégek általában egy-két napra jönnek, de ha többen vannak, átküldi őket Moldvába, mert már ott is beindult a faluturizmus (szebben fejezte ki magát, a faluturizmus szót én biggyesztettem ide). Mondja, hogy vendégei most kirándulnak, menjünk mi is nézzük meg a Biliók-tetőt, onnan nagyon szép a kilátás.

Ott Jézus-kereszt és emlékmű fogad – kétezer éves reménysugaras hit –, lelkeinket új erőre buzdítja, életre balzsamozza. Még a fenyvesek is vigyázba vágják magukat, mert emlékművet állítottak azoknak, akikkel a történelem kegyetlenül elbánt.

„Egyeseket ide vezényeltek, hogy az 1000 éves országot ismét szétdarabolják... Sok közülük azt sem tudta, hogy ki ellen és miért harcoljon, de a nagyok önzése, nagyravágyása, személyes bosszúja, gyűlölete átszállt rájuk is, és a támadásban sokan a vérüket ontották, fájdalmat hagyva maguk után a családjaikban és megfosztva a jövőt a kiteljesedéstől, ami általuk valósult volna meg... Könyörögjünk! Istenünk, szálljon áldásod erre a Háború igazságtalanságára és áldozataira emlékeztető emlékműre, hogy mindenki, aki rátekin, részvétet, a háború áldozatai iránt tiszteletet és igazság utáni vágyat ébresszen. Figyelmeztessen ez az emlékmű kötelességeinkre, egymás iránti megbecsülésre, magánvagyon tiszteletben tartására és kötelességünkre a közösség felé...”

A Biliók-tetői megemlékezés minden év augusztus utolsó szombatján van. Nem késük le.

Gyimesbükk végén balra, ha négykerekű meghajtású személygépkocsiban gubbasztasz, a meredeken felhajtván a kontumáci (vesztegzár) kápolnáig felhajthatsz. A legrégebbi források szerint az első lelkész, P. Repolis Vicentius (1764-1775), Mária Terézia utasítására nevezték ki Csík-Gyimesre, a vesztegzár lelkészének nevezték, aki a madéfalvi veszedelem évében 1764. szeptember 3-án engedélyt kért, hogy magánháznál mondhasson misét, és a gyermekeket taníttassa. A királyi főkegyelmségi közbenjárásával az engedélyt meg is kapta, s ettől kezdve a vesztegzári – kontumáci – lelkészek egyúttal helybeli, valamint a határnál szolgálatot teljesítő gyermekeiket is tanították, de a kőből és téglából épült templomot csak 1782-ben szentelték fel, Boldogasszony tiszteletére. Itt, most egy kis kápolnát láthatunk, kívülről felújítva, belülről csak az oltárral készültek el. A domboldal alatt jobbra a kontumáci temető. Aztán a hajdani plébánia és iskola épületének romjain lépegethetünk – előtte Bethlen Gábor 1626-ban épített vára védte a keleti végeket – egy-egy belső udvarának megmaradt falán márványtábla hirdeti az első vi-

lágháborúban elesettek névsorát, aztán a második világháborúban elesettekét, a következő falfelületen az 1956-os forradalom és szabadságharc emlékét őrzi egy fekete márványtábla, végül egy márványtábla a háború idején meghalt helyi civileknek állít emléket.

Átmentük a Tatros patakon, ahol a kis dombon az ezeréves határ legkeletibb vasúti őrháza gazdag vasúti múzeumával fogad. 2008 Pünkösdjén adták át újjászületett formájában. (2000-ig használta a román vasút, aztán 2003-ig elhanyagolták, akkor vette meg Deáky András gyimesbükki lakos, állagmegóvást végzett, aztán különböző alapítványok és magyar-

*A Rákóczi-vár
romjai*

országi magánszemélyek adományából felújították, ma a gyimesbükki Önkormányzat tulajdona.) Belépünk. Jó kis, hűvös felüdülés fogad, a múltból a jelenünkbe ébredéssel! A gőzsökön egykor használt sebességmérővel, hídmérleggel, főleg német és magyar vasemléma-gyűjteménnyel, különböző nemzetek vasúti sapkáival a fogason körberakva, s a megannyi tárgyi és írott emlék. Megsárgult fotón látni a kétszáz méterrel keletebbre lévő román határőrség épületét, felénk közelebb a magyar határállomás fehér háza látható tisztí szobájával az első felében (felüdülést jelent), onnan erős védelmi fal vezetett fel a Rákóczi várig, azt lebontották az impériumváltás után, a mai lépcsőrendszert a Rákóczi várhoz később építették. Felmentünk. Megérte. Csodálatos a körkörös kilátás, de Csíkszereda felé a legmélyebb a kilátás, legvadregényesebb a táj, mintha onnan lenne várható az örökös utánpótlás.

(Biliók Ágoston behozott és megmutatott egy fegyvermaradványt – a vasúti őrház környékén 1944-ben súlyos harcok voltak –, a múlt héten hozták be neki, mondta, kaszálás közben találták. Szerintem egy géppuska ágya lehetett, kikanalított csövének átmérője jól látható, rozsdamarta, letördelt járulékaik nélkül is két kilogrammot nyomhatott.)

Minden jó vice halhatatlan. Lábra kell, netán vasúttörténeti lehet? A magyar vámnál, a vámos sok nagycsomagú utast leszállított a vonatból. Az öreg székelvénynek nincs csomagja, megsajnálta, magával vitte egy áruval telepakolt szobába, hogy válasszon magának egy ajándékot, amit magával vihet. Az öreg sokáig nézelődött, aztán kinézett a szoba ablakán s megszólalt: „Látja ott azt a fehér követ? Azt magammal vinném a Gyimesekbe!”

2012. augusztus 10.

Juhos-Kiss János

Juhos-Kiss János

Látom, hús szívünkre szakad a hó!

Hiszem –
Téli hűvösségben, dacos hőésben
Lehet még szeretni, együtt játszadozni,
Hűségben vívódni s összelelkezni!

Érzem –
A szerelem nem fájdalom –
Érzem –
Tenyerünk forró hullásában –
Érzem –
Szemeink tüzes izzásában –
Érzem –
Fagyok felolvadásában –
Érzem –
Tűzmadár tollazatában –
Érzem –
Elveszett öröklétünkben –
Érzem –
A szerelem nem ezer átok –
Érzem –
Tapintása az omló kéjnek –
Érzem –
Szánk derűs felzokogásában –
Érzem –
Ezüst csókja az ébresztésnek –
Érzem –
A szerelem nem áldozat –
Érzem –
A szerelem nem káprázat –
Érzem –
A szerelem nem látomás –
Érzem –
A szerelem nem ámitás –
Érzem –
A szerelem hűs virág –
Érzem –
Dombjaink és völgyeink,
Friss felremegésében!
Érzem –
Bensőnk gerjedésében,
Hogy csobognak könnyeink!
Érzem –
Jó volt élni régen, lázban égni éjben,
Égő lángolásban, szellem-lobogásban.

Látom, hús szívünkre szakad a hó!

Ötvös Lajos

Magyar Autonóm Tartomány

1962. szeptember 24 - 2012. szeptember 24.

(Adalékok a székelyföldi magyar autonómia történetéhez)

Csak 16 évig létezett, de most, 60 év után szükségét érzem beszélni, írni róla, annál inkább, mert neves politikusok mintha az asztal alá söpörnék, mintha nem is lett volna...

Kissé távolabbra kell visszamennünk az időben, hogy minden érthető legyen. De még az események és összefüggések felsorolása előtt fel kell idéznünk annak a két román politikusnak az alakját, akik szervezői, vezetői, meghatározó egyéniségei voltak ennek az időszaknak: Gheorghe Gheorghiu-Dej és Dr. Petru Groza.

Gh.-Dej, az RKP főtitkára, a Minisztertanács elnöke, az Államtanács elnöke, sok évet dolgozott illegalitásban, megjárta Doftana börtönét. Dr. Petru Groza (Groza Péter) földbirtokos, ügyvéd, az Ekés Front vezetője, a Minisztertanács elnöke, államelnök. Az ő birtokát nem érintette a földreform, a Rajk Lászlóval történt találkozása miatt sem vonták felelősségre. Tökéletesen beszélt magyarul, kiváló taktikus, és mindent megígér annak tudatában, hogy később úgyis mindent visszavonnak. Mindketten hívei az u.n. Maniu-elvnek, miszerint békében kell hagyni a székelyeket, viszont betelepítéssel el kell szigetelni őket Magyarországtól. Ezt szolgálták a tízezreknek otthont adó panel-negyedek, a munkaerő-toborzás a Regátból. Marosvásárhelyen magyar ember nem kaphatott munkát, ugyanakkor Botosani-ban plakátok hirdették, hogy munkahelyet, azonnali lakást és 25.000 lej költözési segítyt kaphat mindenki, aki az Azomuresben (a hatvanas évek elején felépített vegyi kombinát - a szerk.) vállal munkát, és Marosvásárhelyre költözik.

A magyar többségű nagyvárosok sorra románosodnak el, a városok vezetése is román kezekbe jut. Így volt ez Nagyváradon, Kolozsváron, legutóbb pedig Marosvásárhelyen. A románok azonnal elfelejtkeznek az 1952-68. között létezett Magyar autonóm Tartományról, így a 60. évfordulón legalább mi magyarok emlékezzünk rá, mi is történt, hogyan egyeztek bele annak megalakulásába, egy terület viszonylagos önállóságába, saját nyelv használatába.

Egyetlen válasz lehetséges: olyan erővel álltak szemben, melyeket már nem lehetett további hazug ígéretekkel, saját szövetségeseinek elárulásával, az ellenfelek gyengeségének kijátszásával semlegesíteni. Lássunk erre néhány példát.

Bem J. tábornok írja 1849. február 22-én kelt kiáltványában: „mert az oláh egy hűségtelen nép”. 1914-ig Ferenc Ferdinándot azzal hitegetik, hogy mindig hűek voltak és maradnak a Habsburgokhoz, majd nemsokára szembefordulnak velük, következett 1916, átpártolás az antanthoz, majd 1944-ben a német szövetséges háttámadása. E. Hemingway 1936-ban, a spanyol polgárháborúban írja: „mert vannak szövetségesek, ellenségek, és románok - ezekkel nem lehet becsületesen tárgyalni, mert nem tartanak be semmilyen szerződést, csak az erő hangját értik”.

Hasonló hozzáállással született az 1918-as gyulafehérvári határozat is, melyben kinyilvánították „a teljes nemzeti szabadságot minden itt lakó népnek”, valamint az 1947-es

párizsi békeszerződés 18. pontja, mely szerint biztosítani kell a kisebbségek számára az autonómiát. Alapállásukra világít rá Crainiceanu tábornok, aki ezt írja (DR 62): „Alapjában véve a románok se nem ruszofilek, se nem németfalók, hanem magyargyűlölők. A mi mély vágyunk a magyarság letörése, és nem a németeké”. (A fenti megállapítások nem a román népre általában, hanem a két évszázados magyargyűlölet terjesztőire – a politikusokra és az u.n. „dászkelekre” (oktatók, tanítók) – vonatkoznak. Ők lényegében két mítoszra alapoztak: az ősök keresésének lázalmában fogant dákó-román elméletre, és N. Iorga tézisére a székelyek román származásáról. Iorga egyébként nem elégedett meg ennek kimondásával, hanem Valenii de Munte-n külön oktatótábort szervezett, ahol nyaranta propagandistákat képezett ki.)

Következett 1945, a békeszerződés éve. Dr. Petru Groza tudta azt, hogy „ilyen alkalommal jó ütköztetésekkel kell előállni”. Mindent megígért, magyar egyetemeket, anyanyelvű oktatást, megyefőnököket, akárcsak 1918-ban...A gyulafehérvári határozatok nagyon szépen csengtek a béketárgyalásokon, most is elő kellett állni valami szenzációval. A legnagyobb bomba az lenne, ha az erdélyi magyarság maga jelentené ki, hogy Romániához akar tartozni. Ez nem is lehetetlen, mondotta Groza. Mi románok erre ugyan soha nem lennénk képesek, hiszen a bécsi döntés után Észak-Erdélyben még a felajánlott 14 képviselői mandátumot sem fogadtuk el. De ott volt a MADOSZ – a Magyar dolgozók Országos Szövetsége, az RKP fiókpártja ekkor változtatja nevét MNSZ-re - Magyar Népi Szövetség –, ami 1949-ben beolvad az RKP-ba, a Román Kommunista Pártba. Mintegy 5000 tagja lehetett, magyarok, zsidók és mások, még 1%-át sem érte el Erdély lakosságának, mégis a teljes lakosság nevében nyilatkoztak. Hivatta hát Groza Bánaiékat és megígérte, hogy egy ilyen nyilatkozat esetén monopolhelyzetet fognak élvezni Romániában, biztosítva lesz számukra 25-30 parlamenti mandátum és államtitkári pozíciók a minisztériumokban.

Bánai nem tévovázott. 1945. november 15-én összeült az MNSZ központi bizottsága Marosvásárhelyen. Három napi vita után az ügyvédek - Demeter János, Csákány Béla és Takács Lajos – által szerkesztett szöveget elfogadták: „Tudatában vagyunk annak, hogy az erdélyi nemzetiségi kérdés megoldása nem határkérdés, hanem a demokrácia megerősödésének, a nemzeti jogegyenlőség megvalósításának, a határok feloldásának a kérdése...” (Bánai László: Harminc év, Állami könyvkiadó 1949, 97.o.)

A cenzúra ügyelt arra, hogy a határozat ne kerüljön nyilvánosságra, azt csak Tatarescu román külügyminiszter olvasta fel a párizsi béketárgyalásokon, mint az erdélyi magyarság nagy többségének kívánságát. A szöveg lényege mégis kiszivárgott. Márton áron püspök vezetésével egy memorandumot készítettek, Észak-Erdély legnagyobb intézményei vezetőinek aláírásával. Rákosiék elhatárolták magukat a memorandumtól. A békeszerződés aláírása után a memorandum

aláíróit letartóztatták, megkínózták és 15-25 év nehéz börtönre ítélték, hazaárulás vádjával. Sokan még ma is érthetetlennek tartják az erdélyi és magyarországi kommunisták viselkedését. A jugoszláv kommunisták százezrei haltak hősi halált hazájuk függetlenségéért, a francia, norvég, holland és görög kommunisták részt vettek az ellenállásban, mert tudták, hogy nemzeti felszabadulás nélkül nincs igazi társadalmi felszabadulás sem. Az erdélyi magyar kommunisták álláspontját magyarázhatja a tudat, hogy Magyarországon nem lenne sok esélyük a húsos fazék mellé kerülni az ottani, nagyobb felkészültségű vezetők mellett, miközben Románia hálából kizárólagosságot biztosít számukra, a magyarság köréből csak ők lehetnek majd vezetők, és 25-30 parlamenti mandátumra mindig számíthatnak. Groza megtartotta, amit ígért. A sok névből, amire még emlékszem: Czíkó Lőrinc, Fazekas János miniszterek, Takács Lajos az államelnök helyettese lett. Nyugodjanak békében!

Milyen bel-és külföldi körülmények között alakulhatott meg tehát a Magyar Autonóm Tartomány 1952-ben? Az előzmények nem voltak igazán kedvezőek. 1944 őszén a szovjet katonai vezetés közbelép a Maniu-gárdisták vérengzése nyomán, és kiharcolja Észak-Erdélyből a román adminisztrációt. Az 1947-es párizsi béketárgyalásokon felvetik az 1918-ban Gyulafehérváron megszavazott kisebbségi jogok biztosítását, a Szovjetunió követeli ezek betartását, velük pedig nem tanácsos ujjat húzni. Még élénken él u.i a románok emlékeztében, hogy 1940-ben Románia a Szovjetunió ultimátumára kénytelen volt azonnal kivonulni Beszarábiából és Észak-Bukovinából, melyeket az októberi forradalom idején szállt meg. A balkáni helyzet is egyre zavarosabb. 1948-ban Jugoszláviát kizárják a Komintern-ből, megindul a Tito-láncos kutya propagandahadjárat. 1949 szeptemberében kezdődik a Rajk-per. Romániában mélységes titok övezi az u.n. Wavel-ügyet, szigorúan ellenőrzött, zárt ajtók mögött és csak párttagok számára ismertették, hogy Románia elutasította egy korridor létesítését a SZU és Bulgária között, Dobrudzsán át. Ekkor tehát már lépni kellett, nem lehetett tovább elhallgatni a kisebbségek helyzetének megoldatlanságát.

1950-ben az RKP KB és a Minisztertanács elhatározza az ország új közigazgatási felosztását tartományokra, az új alkotmányban nyolc régiót - tartományt - hoznak létre, ezek egyike a Magyar Autonóm Tartomány (MAT). Ezt azonban csak az új alkotmány életbe lépésekor, 1952. szeptember 24-én hirdették ki.

Napfényes szeptemberi délelőttön terjedt el a hír. Bukarestben voltam egy kötelező, 2 hetes továbbképző tanfolyamon, a 40-s létszámból mintegy 8-9-n voltunk magyarok. A román kollegák közül hárman odajöttek hozzánk és gratuláltak, a többiek távolról néztek. Utólag tudtuk meg, hogy valakik átjöttek tudakozódni, hogy mi hogyan viselkedtünk.

Biztosítva volt a jogegyenlőség, az anyanyelv használata, a vezetők választása saját körből. Maradt továbbra is a gazdasági elnyomás. DR könyvében konkrét példákat hoz az egyenlőtlen adókvetésekről, az árak egyenlőtlen megállapításáról. Székelyföldön kötelező volt a széna beszolgáltatása, de míg itt ennek hivatalos ára mázsánként 60 lej volt, a Regátban 400-t adtak érte. Egy magyar tanító havi fizetése 26 ezer, a román tanítóé 80 ezer volt. Hasonló egyenlőtlenségek voltak a kis-és nagykereskedők, vendéglősök adóinál, a házadónál, stb. De fellendülés is volt, Mezőfelen pl. 2 tanítónő megtanította a

falu lakóit a gyékényfonásra, egy év múlva már Berlinbe is küldtek eladásra gyékénykalapot, papucsot, szatyrot. Hasonlóan a korondi cserépárú, a szentegyházi öntvények, sokan építkezni kezdtek.

És következett 1956. Minden vezetőtől havi írásbeli kijelentést kértek beosztottaik magatartásáról, sokan börtönbe kerültek. Egyre nyomasztóbb lett a légkör, egyre több a kétség. Sok vezető tisztségviselőt más városból hoztak, a MAT elnöke a Nagyváradról idehozott Bugyi Pál lett.

Kételyeink kezdtek beigazolódni. 1960-ban újból módosítják az alkotmányt, átszervezik a tartományokat, a MAT sem kerülheti el a sorsát. A Háromszéki, Kézdivásárhelyi és Sepsiszentgyörgyi járásokat Brassóhoz csatolják, míg Gyimesbükköt Bákó tartományhoz, a román többségű Ludast és környékét ugyanakkor a Marosvásárhelyi járáshoz. Ekkor változik a neve is Maros-Magyar Autonóm Tartományra.

1958-ban a szovjet csapatokat kivonják Romániából. Meghal Petru Groza, majd 1965-ben Georgiu-Dej is. Véget ér egy korszak.

1965. július 19-24. közt kerül sor a RKP IX. Kongresszusára. Előtte néhány nappal kötelezően végignéztük Gh. Dej temetését a Papiu-liceum amfiteátrumában. Egy jóbarátom, román ember mellett ültem. Egyszer csak odahajolt hozzám és a fülembe súgta: Látod Lajos, ott azt a kicsi embert? Ha az lesz most a párt vezetője, akkor nektek, magyaroknak végetek.

A mostani helyzet kísértetiesen hasonlít az 1948 utánira. Most is monopolhelyzetben van egy párt, az RMDSZ, vannak/voltak miniszterei, és akárcsak a Magyar Autonóm Tartomány Ceusescu általi megszüntetése után, általános támadás van kibontakozóban a magyar nyelvű oktatás ellen – l. a MOGYE-ellenes lépéseket, a Mikó-ügyet, vagy legutóbb Marosvásárhely román polgármesterének álszent kijelentéseit, miszerint az állam szívesen visszavásárolná a Bolyai liceumot meg a volt Rákóczi Katolikus Gimnáziumot, mert sajnálja a szegény magyar diákokat, hogy elavult, szegényes körülmények között kell tanulniuk, miután az egyházak nem tudják a kor igényei szerint fenntartani az intézményeket.

Dönteni kell, elsősorban az RMDSZ-nek. Mondjon le a különböző pozíciókról, monopolhelyzetéről, a többi magyar párttal pedig teremtsen egységet. Legyen egy párt, amelyre minden magyar szavazhat, aki egyetért a kibontakozó diktatúra elleni harccal.

Ahogy 1952. szeptember 24-én, éppen 60 évvel ezelőtt megvalósult a Magyar Autonóm Tartomány, úgy most is meg lehetne alakítani a Székelyföldi Autonóm Tartományt, nem megcsónkítva, más megyékhez csatolva színmagyar területeket, és más oldalról, románok lakta helységekből kiegészítve. Segítsenek egyházaink és minden jóakarató ember. Isten áldása legyen munkánkon!

Források

DR jelzéssel Domokos Pál Péter: *Rendületlenül (alcíme: Márton Áron élete). Eötvös Kiadó, Szent Gellért Egyházi Kiadó, 1989. (A könyv nem kapható, újrakiadására nagy szükség lenne.)*

Köpeczi Béla: *Erdély története*

Illésfalvi P: *Erdély a hadak útján*

Glatz Ferenc: *Magyarok a Kárpát-medencében*

Vofkori László: *Székelyföld útikönyve*

Saját élmények

60 éve történt – Kényszer-kitelepítések a Barcaságban

(Siebenbürgische Zeitung, 166/2012. július 1.)

2012. május 3-án szomorú évfordulóra emlékezhetek az esemény még élő elszenvedői. 60 évvel ezelőtt kezdődött a brasói és a barcasági szász települések lakóinak erőszakos kitelepítése. Családom történetében ez volt a második kilakoltatás, az elsőt 1945 tavaszán éltük meg, ekkor a szovjet csapatok vonultak be a városba, a kiadott parancs alapján a helybeli szászok három óra leforgása alatt át kellett adják lakásaikat az oroszoknak. A mi otthonunkat egy szovjet tábornok választotta lakhelyül, a kapu elé katonai őrséget helyeztek. A második kilakoltatás 1952-ben történt, május elsején, a munka napján hagytak bennünket tapsolni, hogy két nappal később egy bizottság írja össze azokat a szász családokat, amelyek majd záros három nap alatt lakásuk kiürítésére és átadására lettek kényszerítve.

De hová vonuljanak szászaink, a négy szobás lakásaikból kiüldözöttek, hová hurcolják bútoraikat, zongorájukat? Helyzetüket súlyosbította a rengeteg szaladgálás az adóhátralék, a gáz-, villanyszámlák kiegyenlítésére. Munkahelyek felmondása, az iskolás gyermekek kiírása, egy-egy vasúti kocsi bérlése is a szomorú feladataik közé tartozott.

Mint ahogy az előrelátható volt, lakásainkból való kiűzésünk csak az első állomása volt megpróbáltatásainknak. Egy rövid listán román kisvárosok neveit találtuk: Campulung Muscel, Rákos, Buzau, Kézdivásárhely, Erzsébetváros, stb. Ezek közül választhattunk, hogy ott mint kitelepítettek, kényszerlakhelyért folyamodjunk. Egyik napról a másikra osztályellenséggé váltunk, vagy csak azért mert németek voltunk, vagy azért, mert egy „bocskoros” lakásunkra vetett szemet (az eredeti szövegben opincar.) Ezek a „bocskorosok” időközben valódi cipőt húztak és mint „nagyvadak” az új, kommunista rendszerben a legmagasabb pozíciókig másztak fel. Vezető beosztásokat nyertek az államvédelemben (Securitate), a Kommunista Pártban, a milicián, a hadseregben és a közigazgatásban. Mindezen főhelyek megszerzéséhez elegendő volt az „egészséges társadalmi származás”. Eközben pedig az Erzsébetvárosra kitelepítettek a Nagykovácsól termelték ki a homokot. 1950-ben Brassó nevét Sztálinvárosra változtatták, az országot 16 tartományra osztották fel. Brassó Sztálin tartomány közigazgatási központja lett, és a már említett magas rangú tisztviselők csak szép, központi és tágas lakást utaltattak ki. Lakásaik miatt lett a szászág szülővárosából kiutasítva. Nemkülönben a kilakoltatottak sorsára jutottak a tehetősebb románok, magyarok, görögök és zsidók is. De az otthonukat elvesztők nagy többségét a szászok képviselték. Amit pedig a mai napig sem tudunk megmagyarázni, az az, hogy miért tették útra a barcasági falvak szászait, miért zavarták el őket otthonaikból, miért verték szét gazdaságaikat? Magyarázat talán az, hogy az újonnan létesített termelőszövetkezetek, állami gazdaságok székházakat igényeltek, ezek elnökei, igazgatói rangjukhoz illő lakásra vágytak, ugyanígy a milícia szektoristája (körzeti megbízott) is rendőrségi épületet és szolgálati lakást igényelt, várta a jó irodát, községzházát, lakást a község párttitkára és az új polgármester is. Itt, Németországban egyszer valaki feltette nekem a kérdést, az érintettek ugyan bizony miért nem tiltakoztak a hatóságoknál a kilakoltatások

ellen. Ilyesféle kérdés csak Európa nyugati feléből érkezhetett, olyantól, akinek a kommunizmusról halvány fogalma sincs. A keleti térfélen ilyen jellegű kérdés fel sem tevéthet.

A kényszer-kilakoltatások ötlete Hannah Rabinsohntól [1] és Luka Lászlótól [2] származik, mint az akkori román kormány tagjaitól. Anna Pauker és Vasile Luca-ként ismeretesek. (Adatok róluk a cikk végén olvashatók). Anna Paukernek akkora hatalma és elégséges német gyűlölete volt ahhoz, hogy a kitelepítési törvény alkalmazását véghezvigye. A végrehajtást úgy intézték, mintha egy teljesen törvényes aktusról lenne szó. Az 1952-ben kiadott 239-es Dekrétum alkalmazásáról van szó, amely eredeti példányának az 1989-es változások után furcsa mód nyoma veszett és azóta sem találta meg senki. Ahogyan Walter Ulbricht, a későbbi NDK mindenható vezetője Moszkvában kapott kiképzést, hasonlóképpen Anna Paukert is itt készítették fel jövőbeli romániai szerepére. Paukert 1949-ben azzal a feladattal küldték Bukarestbe, hogy ott a Securitate (Állambiztonsági Hivatal) szerveit kiépítse. Bukaresti tevékenysége azt eredményezte, hogy a belügyi intézmény mind a 10 osztályának vezetésére szovjet állampolgárságú személy kapott megbízatást. Ezek mind NKVD tisztok voltak, parancsaikat pedig Moszkvából kapták. Azoknak az időknek a Securitate volt a legrettegettebb elnyomó szervezete. A román nép szemében félelemkeltő volt, a kommunista rendszer számára pedig a túlélést jelentette. 1989-ben már ez sem tudta a biztos csódtól a kommunista hatalmat megmenteni.

Melyek voltak a szászok kitelepítésének következő újabb eseményei? A barcasági szász gazdákat nincstelenné tették és szülőfalujukból elkergették. Hogyan lehet felszámolni három nap alatt egy parasztgazdaságot? A mikéntre a példát 22 holtövénny (Heldsdorf, Halchiu, Brassó megye) kitelepített család esete adja. Ezek mind szász családok voltak, tagjaik között volt kereskedő, malomtulajdonos, gyáros és parasztgazda. Onnan egy asszony a következőket írta: „Holtövénnyben parasztgazdaságunk volt. Hat gyermekünk közül négy még iskolaköteles volt. Férjemet 1945-ben a Szovjetunióba deportálták. 1945-1946-ban birtokunkat felosztották, állatainkat, mezőgazdasági gépeinket elkobozták. A napi betevőhöz, a mindennapi kenyérhez napszámosként jutottunk. A mi gazdasági udvarunkat, istállónkat az állami gazdaság vette el. 1948-ban kaptam a szomorú hírt, hogy férjem a Szovjetunióban meghalt. 1952. május 2-án a milícia által azt a parancsot kaptuk, hogy lakásunkat három nap alatt kötelesek vagyunk elhagyni”. Miután az asszony Segesváron, majd Medgyesen sikertelenül próbálta meg a letelepedést, családjával együtt Erzsébetvárosra került. Itt a hatóság számukra lakás gyanánt egy nagyobb méretű tyúkólat szemelt ki. Tovább a következőket írta: „Előbb a tyúkokat kellett kilakoltatnunk, utána a felgyülemlett mocskot távolítottuk el. A következő nap a falakat meszeltük, majd következett dolgaink becsúfolása a szűk „lakásba”. Elsőként egérfogókat, csapdákat kellett vásárolnunk, mert ott tömegével tanyáztak az egerek, patkányok és csupasz csigák”.

Egy brassói nő a Csörgő utcából (Brunnengasse) a követ-

kezőkről számolt be: „Arra kötelezték, hogy írjak alá egy elismervényt, miszerint lakásomat kiürítve a hatóságoknak önként adom át. Ezt én határozottan visszautasítottam. Ezután a bolonyai (Brassó része, Blumenau, Blumana) milícia pincéjébe zártak és megfenyegettek. Két gyermekemre való tekintettel, akik a lakásban egyedül maradtak, kénytelen voltam aláírni a beleegyező nyilatkozatot”.

Mi három nap alatt végeztünk a csomagolással, a ház előtt a bérelt stráfkocsi várta, hogy bútorainkat, háztartási kellékeinket felpakoljuk. Ekkor mintha egy jó tündér küldte volna őket, egy pár fiatal jött segítségünkre és kezdték meg a hurcolkodást. Nélkülük anyám és én nem sokra mentünk volna. A segítségünkre sietők a Honterus német gimnázium tanulói és prof. Franz von Killyen, az iskola rektora voltak. A tanítási órák után, szabad idejünkben igyekeztek a városból kitelepítésre ítélték költözködési gondján segíteni. Tettük nagy „hibának” bizonyult, mivel segítettek az osztályellenségnek kikiáltott szászoknak. Ennek a segítségadásnak meglett a következménye, a rektort megfosztották beosztásától, címétől és elvesztette képviselői rangját is. A mi kényszerlakhelyünknek Kézdivásárhelyt határozták meg. Brassótól a magyar kisváros, Kézdivásárhely 60 km távolságra van, a tehervonat ezt a távot két óra alatt megjárhatja. Mi nekünk más sors adatott. Vagonunk ezt az utat két nap alatt tette meg. Első napon és éjszakán teherkocsinkat a brassói állomáson tolatták ide-oda, ennek eredményeként kialvatlanul értük meg a reggelt. Sepsiszentgyörgyön is fél napot időztünk feleslegesen, majd késő délutánra szerelvényünk Kézdivásárhelyre érkezett. Itt dolgainkat gyorsan le kellett pakolnunk, hogy vagonunk használatáért még egy napot ne fizessünk. Egy olyan helyre rakták le holminkat, ahol 10-15 cm-es por honolt. Rádásul az eső is esni kezdett. Könnyen el lehet képzelni, hogy a rövidesen kialakult sártengerben, hogyan néztek ki megázott kárpitozott bútoraink, fényezett szekrényeink.

A városbeli magyar asszonyok hallottak sorsunkról, megérkezésünkről, kijöttek az állomásra és vajaskenyérrel kínáltak bennünket. Ezt azonban csak az első nap tették. Hónappal később a sors úgy hozta, hogy az egyik jötevénykkel az utcán találkoztunk, ott bevallotta azt, hogy megfenyegették, jegypénztárosi állását veszti el a moziban, ha még egyszer nekünk és sorstársainknak vajaskenyeret mer adni. Kézdivásárhelyen megkaptuk személyazonossági igazolványainkat, a Buletint. A fénykép alá egy D.O. pecsét került (jelentése Domiciliu Obligatoriu, magyarul Kötelező Lakhely), melléletként az egyik oldalra bevezették hogy az illető a 239/1952 Dekrétum értelmében lett kitelepítve. A törvény alapján ezentúl kötelesek voltunk a helyi milicián havonta kétszer jelentkezni, a számunkra kijelölt települést tilos volt elhagyni 5 km-es körzetben, megtiltották gyermekeink iskoláztatását, szakmájában senki sem vállalhatott munkát. A mindennapi kenyeret kizárólag napszámból lehetett biztosítani. A többi helységekre kitelepítettek hasonló megszorításokban és elbánásban részesültek. Édesanyám kötéssel és horgolással jutott egy kis bevételhez. Én egy magam által barkácsolt kézikocsival naponta kijártam az állomásra, itt az érkező utasok csomagjait csekély összegért hordtam be a városba. Wachner gimnáziumi tanár felesége, miután férjétől megvonták nyugellátását, egy kőbányában roppant nehéz, férfiakat próbára tevő munkát vállalt. Egy iskolatársam, ki-

nek családját Kovásznára internálták, üstfoltozással foglalkozott. Egy másik az állomáson tűzifát vágott, egy köbméter fáért 4 lejt kapott. A felvágott tűzifa berakodásakor 1 tonna fáért 9,90 lejt kapott, egy vagonba pedig 10 tonna fát lehetett felrakni. Egy későbbi esti tagozatos kolléganőm, miután kitelepítése miatt felhagyott építészeti iskolai tanulmányaival, kénytelen volt csekély bérért disznópásztorkodással foglalkozni. Mások tyúkfarmon, csemetekertben, kertészetben, tőzegkitermelésben dolgoztak, vagy a Nagyküküllőből termelték ki a homokot. Habár a kitelepítéseket nem lehetett a szovjetunióbeli deportálással összehasonlítani, számunkra sorscsapást jelentett. Az ember hirtelen elvesztette otthonát, lakását, munkahelyét, biztos keresetét, az ismerős szülővárost, a baráti körét és ismerőseit, száműzötté, megaláztatá, jogfosztottá vált. Gyermekeink nem élhettek a tanuláshoz való joggal, többé tanulónak egy iskola sem vehette fel őket. Megfosztották őket minden komforttól, maradt ellenben az árnyékszék, a kerek kút és a fafűtés. Testvéreim a kilakoltatások időszakájában Brassótól távoli iskolákban tanultak, hogy nehogy sorsunkra jussanak, velük a hivatalos kapcsolatokat rögtön megszüntették.

1954 márciusában, kétévnyi internálás után a kitelepítettek nagy része szabaddá lett. Új személyazonossági igazolványt kaptak, ezekből már hiányzott a D.O. megkülönböztető pecsét. Sajnos helyhiány miatt nincs módomban beszámolni a kilakoltatás személyemet érintő utóhatásairól. Hajmeresztő események jellemezték ezt a korszakot. Egyesek deportáltaként, kényszmunkásként megjárták a Szovjetunió munkatáborait. Mások átestek a kisajátítások, jogfosztások megalázó eseményein. Nem kevesen voltak, akiket a kitelepítés után két-három éves katonai szolgálatra köteleztek. Ezekből álltak össze a lapátos munkásszázadok, belőlük kerültek ki a „dombelhárítók.” A katonai szolgálat nem kevesek számára a veszélyes földalatti bányamunkát jelentett. Sokak gondja és jövőbeni célja a régi lakhelyre visszatérés lett, az otthonteremtés, egy rendes munkahely, a félbeszakadt iskolai tanulmányok befejezése, valamilyen bizonyítvány, oklevél megszerzése.

A kényszer-kitelepítések 1952-ben, egy évvel a bánági sváboknak a dél-romániai Baragan pusztába való internálását követően kezdődtek. Mindkét eseményt túlkapások jellemzik. Túlkapásoknak tudjuk be a szászvárosi és megyesi kilakoltatásokat. Az elűzöttek nagy többsége Erzsébetvárosban kapott kényszerlakhelyet. Az érintettek száma mind a mai napig pontatlan, megállapítása a jövőbeli kutatások feladata. A Maros megyei Volkányból (Wolkendorf) hét családot tettek földönfutóvá, ezekből öt a szász nemzetséghez tartozott, a Brassó megyei Botfaluból (Brenndorf, Bod) 70 személyt üldöztek el, betartva a következetességet, itt is a szászokat válogatták ki. Höltyvényből (Heldsdorf, Halchiu) elűzött 91 személy mind szász származású. A szintén Brassó megyei Keresztényfalva (Neustadt-Burzenland, Cristian) településről 25 szász család osztozott az előbbieket sorsában. A szászok közül 1952-ben 1500–2000 személy került a kitelepítettek névjegyzékébe, a Román Hírszerző Szolgálat románokkal, magyarokkal és más nemzetiségekkel együtt 9000 elűldözötttel számol.

Ezen a helyen nincs alkalmunk arra, hogy a kitelepítettekkel kapcsolatos minden történést közlégyünk. Néhány ég-

bekiáltó eseményt azonban mindenképpen megosztok az olvasóval. Egy idős brassói házaspár, Spott-ék valaki által arról értesültek, hogy ők is a kitelepítendők között szerepelnek. Számukra Kézdivásárhelyen jelöltek ki kényszerlakhelyet. Mivel pénz híján semmiféle szállítóeszközt igénybe venni nem tudtak, kénytelenek voltak a Brassó és Kézdivásárhely közötti 60 km-es távolságot gyalog megtenni. Eközben, hogy szenvedésük nagyobb legyen, maguk után vonszolták kézikocsiban kevéske ingóságukat is. Miután nagy keservesen célba értek, Kézdivásárhelyen derült ki, hogy kitelepítési határozatuk nem oda szól. A brassói utat kénytelen-kelletlen visszafelé is gyalog tették meg. Egy másik történet: egy brassói fiatal nő röviddel a kitelepítések után, amikor még a személyazonossági igazolványában, buletinjében nem szerepelt a DO figyelmeztető pecsét, titokban Brassóba, férjéhez szeretett volna utazni. Útja során igazoltatták, német neve alapján letartóztatták. A várandós nőt a brassói börtönbe vitték, itt, rabságban hozta világra gyermekét. A harmadik történet: Egy brassói család köteles volt lakását 48 óra alatt kiüríteni és a hatóságoknak átadni. Ezek után a sors őket Erzsébetvárosba vetette. Röviddel megérkezésük után, valószínűleg egy feljelentés alapján, lakásukban házkutatást tartottak. A milícia ekkor csak két üres pénztárcát talált, amelyeken egy velük kapcsolatban álló, Németországba kivándorolt gazdag család neve szerepelt. Ez elegendő alapot képezett arra, hogy az 55 éves családapát letartóztassák, elítéljék és gyorsított menetben a Duna-Fekete-tenger csatorna építőtelepére küldjék. Ott az elítélt meghalt, az eseményről az erzsébetvárosi miliciát értesítették, halála hírének közlésével azonban vártak, „emberségből” a halálesetet az elhunyt családjával karácsony első napján közzétették. Egy különösen tragikus eset Erwin Neustädter nevéhez kapcsolódik. Ő egy költemény megírása miatt került több évre börtönbe. Bűne az volt, hogy versben ellentétbe állítva mutatta be a mezőn dolgoztatott kényszer-munkásokat és a mellettük húzódó vasúti pályán elrobogó személyszállító szerelvényen szabadságra, üdülésre utazókat. Utóbb a kitelepítettek napszámmal eltöltött munkaidejét nem számították be a munkában töltött éveikbe, a nyugdíjak kiszámításánál ezek az időszakok hiányoztak. Ennek az eljárásnak eredménye pedig az alacsonyabb nyugdíj lett.

A háború utáni években a szászokat (és nem csak őket) ért sorozatos zaklatások, jogtalanságok arra késztették a népcsoport tagjait, hogy az alkalmas időben szabad madárként hagyják el szülőföldjüket. A kivándorlás főleg 1989 után vált tömegmozgalommá, így mára szinte minden szász elhagyta Erdélyt. 1990-ben 100 000 körüli volt a számuk, az 1930-as években még 786 000 német élt Romániában, mára (2010) 60 000-re apadt a számuk. Ezek az adatok Erika Steinbach rövidesen megjelenő könyvéből származnak, amely „Az emlékezés hatalma” címmel jelenik majd meg.

(A fordító megjegyzése: a könyvet „Die Macht der Erinnerung” címmel a németországi Universitas Kiadó jelentette meg 2010-ben, 250 oldalon)

Christof Hannak *3

Német nyelvről magyarra fordította Szabó M. Attila.

[1] Pauker Anna (leánykori neve Hannah Rabinsohn) 1893. febr. 13-án zsidó családban született Moldvában, a Vaslui megyei Codlea-ti-n, férje után Pauker Anna nevet viselte. Marcel Pauker a sztalinista terror áldozata lett Moszkvában 1938-ban, 1945 után Anna Pauker Gheorghe Gheorghiu-Dej-el együtt – kidolgozta

Román Kommunista Párt hatalom-megragadásának tervét. 1947-1952 között Románia külügyminisztere, 1952-ben a párton belüli „tisztogatás” áldozatává vált. Az RKP legfelsőbb pártvezetésből kizárták azzal a váddal, hogy a párttag-felvételek során hibákat követett el és hogy késleltette a kollektivizálást, ezt követően egy könyvkiadó lektora lett. 1960. június 14-én halt meg, 1989 után hamvait Izraelbe vitték.

[2] Luka László (románosított neve Vasile Luca) a háromszéki Szentkatolnán, 1898. június 8-án székelyként született, 1947-1952 között Románia pénzügyminisztere, 1952 májusában a párton belüli „tisztogatás” áldozatává vált. A Román Kommunista Pártból kizárták. Őt tették felelőssé az iparosítási politika kudarcáért és az 1952-ben bevezetett pénzügyi reform hiányosságaiért. Ezen kívül megvádolták a „kulákok” és a „kapitalisták” támogatásával, valamint a párton belüli magyar frakció felállítására irányuló törekvésekkel. Letartóztatásának időpontja nem ismeretes, a bukaresti katonai bíróság 1954. október 10-én halálra ítélte, majd az ítéletet életfogytiglani börtönbüntetésre változtatták. Luka 1963. július 23-án halt meg a nagyenyedi börtön magánzárkájában. [SzMA megjegyzése]

[3] A cikk szerzője a Németországban élő író, Christof Hannak a barcasági eseményeket Brassóban 2006-ban könyv alakban is kiadta. Címe Zwangsauenthalt mit Demeutigungen – Die Evakuierungen 1952 im Burzenland (Megaláztatások között megmaradni - A barcasági kitelepítések 1952-ben)

Az erdélyi szászok lélekszámának alakulását ilyen címmel jellemezném: „Számszerű fogyásra, kihalásra ítéltetett romániai népközösség” Magyarazatként, bizonyításként számadatokat közlök:

Erdélyre vonatkozó adatok: 1766 – 130 884 lutheránus; 1786 – 204 000 szász (német); 1794 – 181 790 német; 1850 – 192 000 szász; 1910 – 250 000 szász.

Romániában a német lakosság száma összesen: 1930 – 745 421 (Nagy-Románia); 1948 – 343.913; 1956 – 384 708; 1977 – 359 109; 1989 – 250 000 – 260 000 között; 1992 – 111 301; 2002 – 60 088; 2011 – 36 900 fő;

A kommunista időkben kezdődő kivándorlási hullám a romániai németek kiűrésével kezdődik:

1985 – 12 809 kivándorló; 1986 – 11 034; 1987 – 11 639; 1988 – 10 738; 1989 – 14 598; 1990 – 60 072 (megnyitották a zsilipeket) 1991 – 15 567; 1992 – 8852; 1993 – 5945; 1994 – 4065; 1995 – 2906; 1996 – 2315; 1997 – 1273;

Következzen a szászok Kárpát-medencei végjátéka. A nagyszebeni szász evangélikus püspökség 2004. dec. 31-én kiadott jelentése: Brassói egyházkerület – 5033, Nagyszebeni egyházkerület – 3350, Segesvári egyházkerület – 2505, Medgyesi egyházkerület – 1837, Szászvárosi egyházkerület – 1818 lélek.

A nagyszebeni szász evangélikus püspökség 2009. dec. 31-én kiadott jelentése: 250 egyházközség 13.500 lélekkel.

Brassói egyházmegye (ide tartozik Bukarest, Kelet-Románia és Dobruzsza is) 47 önálló és szorvány egyházközséggel, összlélekszám 4717 lélek, lelkigondozásukat 12 lelkész végzi.

Barcaság összesen: 2902 lélek; Brassó Honterus egyházközség: 1081 lélek; Brassó – Bertalan 207; Barcarozsnyó - 160; Szászmagyaros - 102; Barcaföldvár - 26; Vörösmart 13; Barcaszentpéter - 137; Szászhermány - 111; Botfalva - 65; Szászvolkány - 121; Fekete-halom - 451; Hóltövény - 126;

Kőhalmi szorvány: 13 szorvány egyházközségből áll, a lelkészi feladatokat egyetlen lelkész látja el. Kőhalom - 57; Mirkvásár - 8; Ugra - 26; Szásztyukos - 7; Sövényes - 8; Rádós - 43; Szászbuda - 11; Mese - 6; Szászkeresztúr - 10; Homoróddaróc - 7; Homoród - 35; Kaca - 2; Garat - 13; Homoródbene - 6 lélek; Összesen 239 lélek.

Lemneki szorvány a kőhalmi és a fogarasi vidék közötti rész.: 1 lelkész látja el a következő egyházközségeket: Lemnek (Leblang, Lovnic) 29; Zsiberek (Seiburg, Jibert) 57; Sáros (Scharosch, ?oar?) 17; Szászfehéregyház (Weißkirch, Viscari) 36; Összesen 139 lélek.

Fogarasi szorvány gyülekezetek. Összesen 379 lélek. Fogaras önálló egyházközség 306 lélek. 5 szorvány gyülekezet: Sárkány (Schirkány, ?ercaia) 28; Bărănykút (Bekokten, Bărcut) 15; Boldogváros (Seligstadt, Seli?tat) 5; Nádpaták (Rohrbach, Rodbav) 13; Felmér (Felmern, Felmer) 12;

Gálfalvi Gábor

Kegyelemkenyéren

(IV. rész)

Magam kenyérén

Néhai tanító nagyapámtól örökölt tenni akarással, az ő szorgalmával, talán talentumával, és az ő vesszőből font utazókosarával érkeztem meg kinevezéssel a zsebemben Kápolnásfaluba, a falu orszáágút melletti részén lévő Szőlősi-féle bolt elé, mert abban az időben ott volt az autóbussz-megálló. Amint ott tanácstalanul kóvályogtam, egy Nagy Pál János nevű idős bácsika – akin eléggé lötyögött már a székely harisnya s a fején lévő zöld kalap a füléig suppan –, hunyorgó tekintettel méregetett egy darabig, aztán rám kérdezett, honnan jövök, kit keresek. Amikor mellemet kifeszítve büszkén kijelentettem, hogy én vagyok az új tanító és az iskola épületét keresem, csak ennyit válaszolt: - Maga tanító? Sze' akkorácska, hogy egyből belé dugom a harisnyám zsebébe.

Szerencsére hamar kapcsoltam s egyből rávágtam: - Akkor magának több esze lesz a zsebében, mint a fejében.

Ezen rövid ismerkedés után mellém szegődött s az úgynevezett Kicsi utcán elvezetett az iskola épületéig, mely a falu közepén, közvetlenül a Néptanács és Kultúrotthon mellett nyújtózkodott. A tanári szobába lépve illedelmesen bemutatkoztam, s a kinevezésemet átnyújtottam Pető igazgató úrnak, akit akkor elvtársnak kellett szólítanunk. Egy darabig silabizálta az átnyújtott papíromat, majd kijelentette, tulajdonképpen én nem is tanítani vagyok ide delegálva, hanem függetlenített pionír-instruktornak. Feladataim közé tartozik a tanulók hazafias nevelése mellett az ócskavas, papír, gyógynövény-gyűjtés megszervezése, az egység és osztag-összejövetelek megtartása, a különböző pionír fesztiválokra való felkészülés, egyszóval nem szakmai, hanem politikai nevelő tevékenység a feladatomban.

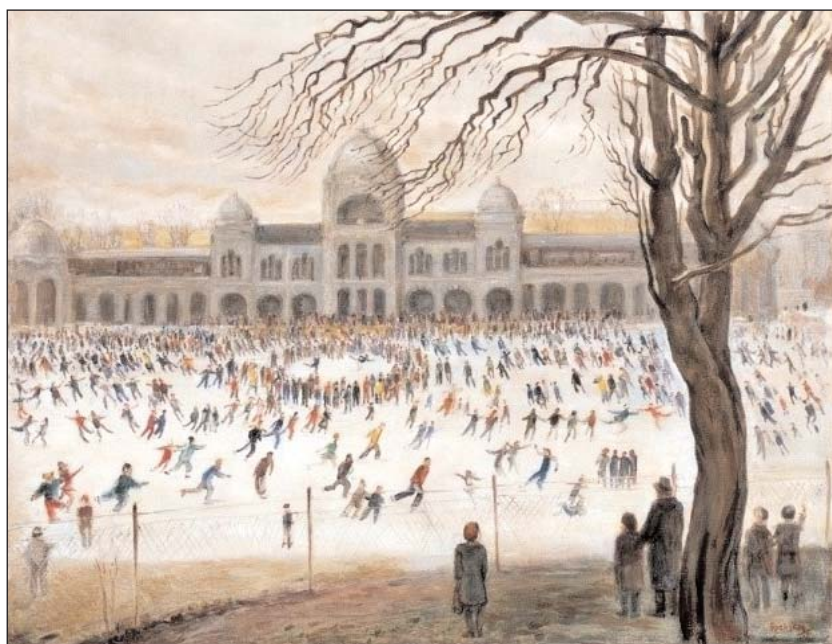
Ez a beosztásom nagyon elkeserített, egyfelől, mert nem csak kisiskolásokkal, hanem a hetedikeseikkel is kellett nap mint nap foglalkoznom, akik akkor csupán három évvel voltak fiatalabbak nálam, hiszen én 17 évesen váltam végzett tanítónak. Szerencsére, sorsomon mihamar változtatni tudtam, mivel akkori főtanfelügyelőm az én gyermekkori tanítóm volt, Lukácsi Domokos személyében. Ő kérésemre ugyanannál az iskolánál kinevezett az I-IV. osztályokhoz tanítónak, ami nagyon boldoggá tett, mert ez volt az én igazi választott szakmám. Az első fizetésem felvételekor hangosan kijelentette a kollégák előtt: - Hála Istennek, mostantól vége a kegyelemkenyérnek!

Az oktató-nevelő tevékenység nem jelentett megterhelést, hisz frissen végzetten jártas voltam a módszerek alkalmazásában, amit még könnyebbé tett az is, hogy nem osztatlan vagy

részen osztott osztályokat kellett tanítanunk. Katolikus falu lévén, annyi gyerek született minden családban, amennyit az Isten adott, s így majd mindenik családban öt-hat iskolás volt, ezért minden osztályból legalább három volt, melyeket az ábécé kezdőbetűivel jelöltünk meg, vagyis: I.A, II.B, IV.C stb.

Az ott töltött két év alatt igen sok pozitív meg negatív tapasztalatot szereztem. Fiatal tanítóként nagyon nehéz volt tekintélyt kivívni az ifjúság körében, márpedig azokkal mindennapos kapcsolatot kellett tartani. Az csak természetes, hogy mint minden munkakörben, a tantestületben is a legfiatalabbat terhelték meg minden munkával, főleg a kulturmunkák végzésével, amit végeztem is jó kedvvel, bár téli időszakban a Hargita lábánál húzódó községben mindig legalább -5 C fokkal hidegebb volt, mint a lennebb fekvő falvakban, ezt pedig nagyon éreztem a sokszor éjjelbe nyúló próbák alatt.

Éppen a *Sári bíró* című három felvonásosat próbáltam, amikor gyors léptekkel hozzám jött egy ifjú, aki fülemben sügva bejelentette, hogy hívat édesapám. Hitetlenkedő nézésemre bizonygatni kezdte, hogy ott van Alsözegben Lőrincz Sali Dávid bácsinál, ott mulatnak, és engem sürgősen oda várnak. Néhány percnyi habozás után bátorságot, a kultúrotthon melletti korcsmánál Lőrincz Gábor üzletvezetőtől pedig egy fél liter körtepálinkát vettem, és elindultam a fiúval a megjelölt lakás felé. A lakásba lépve, kitárt karokkal, borgőzősen „édes fiam” megszólítással sietett átkarolni apám, amit én gyorsan elhárítottam, a házigazdától egy poharat kértem a magam részére, az ott lévők mindenikének megtöltöttem a poharát, s az enyémet magamba emelve, mindannyiunk egészségére kívánva kiittam a részemet, miután illedelmesen kijelentettem apámnak: többé soha ne zavarjon, eddig soha nem keresett fel, ezután sincs szükségem a támogatására. Azzal kissé felindultan az ajtón kiléptem, s pár perc múlva folytattam a próbát. Utólag tudtam meg, hogy Dávid bácsi a börtönben ismerkedett meg apámmal, ő falopásért ült, ami Kápolnásfaluban nem

Ruzicskay György: Műjégpálya a Városligetben

tartozott a szégyellni való bűnök közé, hisz csak abból éltek, mert gabona ott a zord időjárás végett nem terem. Apám meg terhesség-megszakításért került melléje cellatársnak.

A sors iróniaként, amikor Varságon meghalt, ahol utolsó éveit élte gyógynövény-gyűjtő és értékesítőként, a hatóság mint törvényes gyermekével velem temettette el, amibe besegítettek a még életben lévő testvérei is.

Az ott töltött éveim legborzasztóbb éjszakája az volt, amikor szolgálatos lévén egyik falusi bálon, szemem láttára huszonhat késszúrással megölték a Benedek Lajos nevű legényt az ellenségei. Az incidens okát nem ismerem, de a borzalomtól több éjszakát virrasztottam, nem tudtam lehunyni a szemem. E szomorú esetnek komikus momentumaként derült ki a faluban, hogy én kiskorúakat tanítok, kiskorú létemre.

A lakosság okulása végett helyszíni tárgyalást rendeltek el. A zsűfólásig megtelt Kultúrotthonban a Székelyudvarhelyi Törvényszék néhai elnöke, Balogh József bácsi vezette a tárgyalást. Miután beszólítottak a terembe, bediktáltam a születési adataimat, Balogh bácsi kijelentette: -A tanító elvtárs még kiskorú, kérem, hagyja el a termet. Majd írásban fogjuk kérni tanúvallomását.

Bár nagyon szomorú esetet tárgyaltak, a jelenlévők molya mellett kivörösödve léptem ki a kultúrotthon nagyterméből.

Miután magam kenyerére kerültem, a kápolnásfalui éveim alatt nem dicsekedhettem annak bővelkedésével. Először is, mert a zord időjárás közepette búza helyett rozsot termeltek, így többször ettünk rozskenyeret, mint búza-kenyeret. Ennek ellenére sokkal jobb íze volt számomra, mert ezt nem könyöradományként kaptam, hanem becsületes munkával kerestem. A havi fizetésem alig 350 lejt tett ki, azért alig, mert ebből még levontak egy kevés kereseti adót is. A lakbér meg a havi koszt kifizetése után nem sok maradt ruházatra meg szórakozásra. Ez vitt rá arra, hogy két alkalommal szekeresnek is elmenjek a falusi gazdákkal. Kukoricához meg búzához csak úgy juthattak hozzá, ha csere-árúként fenyőfadeszkát, gerendát, szarufát meg egyéb fűrész-árút vittek az alföldi falvakba, ahol viszont fenyőfa nem nő egyáltalán, csak a Hargitáról a lakásuk elejébe vitt

csemetéből növesztenek egyet-egyet díszfaként. A kápolnásfalui gazdák legtöbbször Alsó- meg Felsőrákosra, Darócra meg Szászhomoródra vitték a csereportékájukat. Első alkalommal egy jómódú gazda, akinek két pár lófogata is volt, de fiúgyermekkel nem áldotta meg az Isten, így nem volt ki a második fogatot hajtsa, felajánlotta nekem, mennek el Alsórákosra, ott várja a gazda a megrendelt épületfát, s ha reggelre nem viszi, hitelét veszti, többé nem kap megrendelést. A bért illetően hamar egyezsége jutottunk. Egyből 300 lejt ígért, mivel csak a mezei utakon mehettünk és kimondottan éjszaka, hogy a milicisták ne foghassanak el, mert nem rendelkezett hivatalos tulajdonjogi meg szállítási engedéllyel. Bár addig nemigen hajtottam lovakat, mert gyerekkori szolgáléim alatt csak tehénfogatokkal dolgoztam, sikeresen végrehajtottam a feladatot, ugyanis nem én kellett irányítsam a lovakat, ők jobban ismerték az utakat, ki tudja, hányadszorra tették meg azt a távolságot, és mindig éjjel. A sikeres fuvarozáson felbuzdulva elvállaltam a második ajánlatot is, de ekkor már kikötötték a fuvarosok, hogy én csak kísérő legyek a három fogat mellett, kimondottan öltönyösen, és feltétlenül nyakkendő is legyen a nyakamon. Csak induláskor adták tudtomra, hogy a három fogatos közül az egyiknek a lánya, aki az iskolánál titkári beosztásban volt, olyan igazolást gépelt, amiben az állt, hogy a faanyagot az alsórákosai iskolához szállítjuk, amit a kápolnásfalusi legelőkről termeltek ki, legelőtakarítás címen. A papír alján két olvashatatlan aláírás díszelgett, meg az iskola pecsétje, mely úgy volt ráhelyezve, hogy a Capalnitá (Kápolnásfalu) tisztán olvasható legyen, a többi elmosódva látszott. Mivel abban az időben minden egyes magyarlakta faluban kimondottan magyar milicisták voltak, de szerencsére nagyon gyengén felkészült, alig négy elemi osztállyal rendelkezők, ha hivatalos, lepecsételt papírt láttak, el se olvasták, egyből jó utat kívánva elengedtek. Természetesen, igazoltatáskor a papírt én vettem elő a zsebemből, s amikor nyakkendősen átnyújtottam, alig rápillantva vissza is adták. Mondanom se kell, hazatértünk után a három gazda sorra meghívott ebédre, és annyi honoráriumot adtak, ami több mint két hónapi fizetésemnek felelt meg.

A futni szégyen, de hasznos közmondás gyakorlati hasznáról is ott győződtem meg. Alighogy betöltöttem a 18. évemet, egy kis kaliberű fegyverre tettem szert, ami vadászgatásokra megfelelt, de nem volt olyan drága, mint a márkásabb, nagyobb öbű fegyverek. Abban az időben nem kötelezték a csoportos vadászást, mindenki, akinek engedélye volt, kedve szerint cserkelhetett a megengedett vadászhidén alatt. Mivel a vadászok nagyobb bizalomnak örvendek mint ma, amikor szigorúan megkövetelik a csoportos vadászatot, talán nagyobb volt az önfegyelem, jobban tiszteletben tartottuk a vadász-etikát.

Egyik cserkelésem alkalmával a Kishomoród völgyében, amely Kápolnásfalu és Homoródfürdő között terült el, egy bokor ágán mogorótyút vettem észre, amit sikerült is lőtávolságra megközelítenem, s amikor a célgömb a madár oldalára tapadt, elhúztam a ravaszt. Alig dörrent a fegyver, a bokor tulsó oldaláról éles visítás kö-

Wunsche Rezső: Csónakázás a Városligeti tavon – 1897.

zepette egy falusi asszony szaladt ki a bokorból a kissé távolabb zabot arató férje felé, s közben vérző homlokát törölgette. Nyilván arra gondoltunk, hogy egy eltévedt sörét sebesítette meg, mire a gazda káromkodások közepette, futva felém iramodott, én meg még gyorsabban a falu felé, s meg sem álltam a községi Milícia épületéig, ott lélekszakadva előadtam az esetet, nyilván annak tudatában, hogy balesetet okoztam az asszonynak, ami lehet, hogy végzetes is. Alig hogy előadtam a történetet, a férj is odaérkezett s nemsokára egy harmadik futár, de az már lóháton, aki mindannyiunkért adta, hogy tulajdonképpen nem a sörét sebezte meg a bokor tulsó oldalán éppen a baját végző asszonyt, hanem egy, a golyó által eltört faág suppan a fejére, s annak hegyes vége okozta a vérző sérülést. Erre mindannyian megkönnyebbülve lélegeztünk fel, de szerencsétlenségemre éppen ellenőrzésen volt a rajontól egy kapitány, aki nyilatkozatot íratott velem, s amibe az ő utasítása szerint bele kellett foglalnom, hogy nem voltam meggyőződve, hogy lövés esetén a bokor tulsó oldalán nem tehetek kárt senkiben. Ez igaz is volt, és a fegyverem is ráment örökre, igaz, nemsokára annál különbet kaptam, mert pár hónapra rá onnan rukkoltam be katonának. Az elkobzott fegyverem „torát” a kápolnásfalvi Brickó névre hallgató vénlegény lakásán tartottuk meg, az ő receptje szerint elkészített mogyorótyúk hújának elfogyasztása mellett, melyet az ottani szokás szerint örölt borssal felerősített monopolpálinkával locsoltunk le jó bőven.

Olyan gyorsan pergett le a két esztendő abban a havasalji faluban, mint a homokóra kétszeri megfordítás után, s 1957 novemberében már zöldre festett fakufferemmel jelentkezni is kellett a székelyudvarhelyi Katonai Központnál, ahol regrutatársaimat keservesen siratták az édesanyák, csak én ültem egyedül az udvar egyik sarkában frissen festett kufferemen, melyre a nevem fehér olajfestékkel volt ráírva, araszos betűkkel.

Közel kétnapos vonatozás után érkeztünk Aradra, a kiképzési ezredhez. Azét kétnapos utazás után, mert a Marosvásárhelyről indult regrutákkal zsúfolásig megtelt vonatunk az ország déli és nyugati részén körutat tett, érintve a nagyobb regáti városokat, melyek mindenikében egy-egy vagon kiürült, Turnu-Severintől északra fordult, s meg sem állt a mi végállomásunkig – Aradig. A három hónapi kiképzés után, mivel úgy fegyverismeretből, mint harcászatból jó eredményeket értem el, besoroltak a Szászvárosban induló szakaszvezetői iskolába, ahol újabb hathónapi kemény gyakorlat várt ránk. E besorolásnak nagyon örültem, ugyanis nekem nem a rangra volt szükségem, hanem a ranggal járó jóval magasabb zsoldra, mert a két esztendő alatt egyetlen levelet, csomagot vagy pénzt nem kaptam senkitől. S ha a nóta is azt mondja, hogy *Árvából lesz jó katoná*, nálam ez bevált, mert igyekeztem úgy eleget tenni minden egyes parancsnak, úgy tanulni, hogy a vizsgán a legjobbak közé kerülhessek, ami sikerült is, s így fényes, hullámozott sárgaréz pléhdarabok formájában szakaszvezetői rang került a vállamra. Ennek egyenes következményeként őrsparancsnoki beosztást, s ezzel együtt 77 lej havi zsoldot kaptam a közkatonai 7 lej 50 banival szemben. Így már nem voltam rászorulva senkinek a könyörödományára. Annyira önérzetes voltam, hogy senkitől egy darab kenyeret vagy

otthoni süteményt nem fogadtam el, elegendő volt gyermekkoromban a kegyelemkenyérből. Szabadságon is csak egyszer voltam, akkor, amikor hivatalból a századparancsnok kezembe adta a szabadságos levelemet, meg a vele járó utazó cédulát.

Kissé büszkén kerestem fel a régi intézetünket, ami akkor már árvaházként működött, de a személyzet meg a tantesület nagy része még ott dolgozott. Elsőnek Mózes Laji bácsival, az intézővel találkoztam, aki, miután szokásához híven leparolázott velem, de úgy, hogy a tenyerem kivörösödött, rögtön észrevette vállamon a fényesre csiszolt pléhdarabokat. Ezt annál is inkább, mivel ő annak idején a „Kicsi-Magyarország” idején a magyar hadseregben zászlós volt, szerette az egyenruhát, ismerte a rangokat. Egy darabig vizslatott, aztán rám szólt, szokása szerint a Csóró megszólításával: - Csak akkor hiszem el neked, hogy a rangot becsületesen szerezted, ha elmész az udvar tulsó felén lévő istállókhöz, amikor intek, startolsz, s 10 másodperc alatt megteszed az iskolaépületig lévő mintegy 100 métert. Mivel önérzetemben kissé sértve is éreztem magam, egyből bizonyítani is akartam. Indulás előtt a konyhából kicsődítette a személyzetet, s mikor ezt megláttam, még jobban bizonyítani akartam. Gyorsan átmentem a focipályán, elérkeztem az istállóig, Laji bácsi feltűnően felhúzta a bal karján a zakója ujját, merőn nézte a csuklóját s beintett. Rettenetes vágásban rohantam, de amikor alig 10 méter távolságra lehettem a nézőközönségtől meg Laji bácsitól, dőltek össze a nevetéstől. Rögtön le is fékeztem, mert érthetetlen volt számomra e különös viselkedés. Aztán, amikor a tömeghez értem, csupasz csuklóját felém mutatva csak ennyit mondott: Gábor fiam, Laji bácsinak soha nem volt karórája. Kérlek, meg ne haragudj rá ezért a beugratásért, egyébként elismerem, hogy a teljesítményed óra nélkül is kimagasló volt. Ha valakire, hát Laji bácsira igazán nem tudtam megharagudni. Valahányszor a volt Tanítóképző előtt járok, mindig kegyelettel gondolok rá, eszembe jut, hogy azokat a fákat az ő irányításával a mi osztályunk ültette a járdaszegélyre, s ezek a fák, hasonlóan az Üllői-úti fákhoz, eszembe juttatják: *Hová lett az ifjúság?/ Feleljetek bús lombú fák...*” (Kosztolányi Dezső).

(Befejező rész következik)

Ulrich Géza (1881–1943):
Budapest a századfordulón, a kivilágított Lánchíddal